

FORUM

FIKİR MEYDANIDIR

Onbeş Günlük Tarafsız Siyaset İktisat Kültür Dergisi

15 EKİM 1958 — 100 KURUŞ — CİLT X

Sayı: 110

Tel : 26754 Posta Kutusu 131, Ankara

İÇİNDEKİLER

ÜCRET POLİTİKASI	1
MUHALEFET CEPHESİ	3

ONBEŞ GÜNÜN NOTLARI :

Teoloji Tartışmaları; Vekillerin Nutukları ve Stabilizasyon Politikası; Vatan Cephesine Davet; Amerikan Hey'eti; Yeni Delhi'de Para Fonu ve Beynümilel Banka Toplantıları; Kıbrıs; Ortadoğu; Güney-Doğu Asya'da İstikrarsızlık; Kemoy'da Ateş Kes.	3-7
---	-----

MUHALEFETİN BİRLEŞMESİ ZARURİDİR	Dr. Muammer AKSOY	7
--	-------------------	---

İNCELEMELER :

11 nci Devre B. M. Meclisinin Teşekkülü	Dr. Cemal AYGEN	10
Türk Ekonomisinin Bugünkü Mesleleri : I	Dr. Oktay YENAL	11
"Kadro"ların Analizi : I	Ömer SAKİP	13

Bir Ormancı Köyünün Gelir - Gider Tablosu	HARMANDALIOĞLU	18
Son İktisadî Gelişmeler		18
FORUM'un İktisadî Müş'irleri		19

OKURLARIN FORUMU :

Önceden Haber Versinler (T. Hasan); Teolojik Tartışmalarda Disiplin (S. R. Karoğlu); Bir Görüş (Y. Sünnetçioğlu); Risale-i Nur Talebeleri Mektubu (N. Bilir); İlahiyat Enstitüleri Hakkında Bir Cevap (Z. Büyüktamır); İlahiyat Enstitüleri Hakkında (E. Özer).	20-24
--	-------

KÜLTÜR VE SANAT :

Orta Asya Dansları	Metin AND	24
Bigi mi, "Yol Yordam Bilme" mi?	P. H. Nowell — Smith	
..... Çeviren :	Bilge KARASU	26
Yitikten Ders Hüseyin CÖNTÜRK		27

MİMARİ :

Beynümilel Sergilerin Biraktıkları ve Brüksel'in Söyledikleri	Dr. Şevki VANLI	28
---	-----------------	----

ÜCRET POLİTİKASI

Enflasyonist bir politika sebebiyle memleket ekonomisinin sürüklenmiş olduğu buhrandan kurtulması ve normal ekonomik şartların yeniden temini gayesiyle hükümet, Ağustos başlarında bir para operasyonuna başvurdu. Parayı dolambaçlı bir yoldan devalüe etti. Kredilerin hacmine ve Merkez Bankasının karşılıksız emisyonlarına müteallik bazı kararlar aldı. Daha ziyade siyasî sebeplerin sağladığı bir dış yardım ile de bir kaç yıldanberi had bir şekilde tıkanmış

olan dış ticarete yeni bazı imkânlar yarattı. Gayrikâfi olduğuna inandığımız bu tedbirlerin gayesi, fiyatlara istikrar vermek etrafında toplanmaktadır. Alman tedbirlerin ne ölçüde bir yükselmeyi derpiş ettiği ve fiyatlara hangi seviyelerde istikrar vermek istediği belli değildir. Ancak memlekette mevcut yekûn iştirâ gücü yeniden gayri tabii bir şekilde şişirilmediği takdirde, yeni sisteme göre yapılacak ithalâtın yekûn talebin artması istikametinde kuvvetli bir

tazyik icra edemeyeceği kabul olunmakta ve binnetice ithal malları fiyatlarının iç fiyatlara devalüasyon nisbetinde müessir olamayacağı görüşü ileri sürülmektedir. Bununla beraber şimdiden şunu söylemek mümkündür ki, diğer bütün şartlar aynı kalsa bile fiyatlar, oldukça ehemmiyetli yükselmeler kaydettikten sonra belki istikrar bulabileceklerdir.

Fakat hükümetin şimdiye kadar herhangi bir şekilde üzerinde durmadığı ve görüşünü, politikasını açıkla-

madığı diğer mühim bir faktör vardır ki, fiyatların istikrarına doğrudan doğruya müessirdir. Bu faktör, kelimenin en geniş mânasıyla ücretlerdir.

Kabul etmek lâzımdır ki Demokrat Parti hükümetlerinin hiçbir zaman vazih bir ücret politikası olmamıştır. Hattâ denilebilir ki ücret seviyelerinin, bir memleketin ekonomik ve sosyal hayatında oynamak durumunda olduğu rolü iyice kavramamıştır. Bu sebepten ötürüdür ki hükümet ücret meselelerini tamamiyle ekonomik politikası dışında tutmuştur. Hattâ umumî politikası ve hususiyle sendika hürriyetli ve grev hakkı gibi müesseseler mevzuundaki tutumu ve binnetice kendi müdahaleleri dışında ücretlerin fiyatlara ayarlanmasını imkânsız kılarak umumî nüfusun içinde oldukça mühim bir yekûn tutan memur, işçi ve emeklilerin yaşama standartlarının geniş ölçüde düşmesine âmîl olmuştur.

Fakat tatbikine girişilen son ekonomik tedbirler karşısında mesuliyetini müdrük her hükümet, takip edeceği ücret politikasını açıklamak vebesi altındadır. Zira gerek sendikalardan gerek memur ve emekli muhitlerinden zayıf da olsa sesler yükselmeğe başlamıştır. Haklı olarak ücretlerin yükselmesi talep edilmektedir. Hükümet bu zayıf seslerin ifade etmek istedikleri gerçeğe ve iztiraplara karşı sessiz mi kalacaktır? Hükümetin, bahis konusu olan vatanş kitlesinin yaşama seviyelerini bu derece aşağı hadlerde tutmakta ısrar etmeğe hakkı var mıdır? Esasen mesele, son alınan istikrar tedbirlerinin muvaffak olabilmesi ile de doğrudan doğruya ilgili olduğu için üzerinde önemle durulmaya değer bir mahiyet taşımaktadır. Hükümet yönünden mesele, memur ve emekliler için ayrı, işçiler için ayrı şekillerde ele alınıp hal çarelerine bağlanabilir.

Memurlar ve emekliler, enflasyonun neticelerinden en fazla müteessir olan nüfus kategorisini teşkil etmektedirler. Bir kaç yıl önce memur maaşlarına ve emekli ödeneklerine yapılan ve esasında kifayetsiz de olan

zamlar istikrarsız ve artan fiatlar tarafından tamamiyle beledilmiş ve hayat standartları devamlı olarak düşmüştür. Forum'un geçen sayısındaki "Memurlar" adlı notta da belirtildiği üzere sendika kurma hak ve hürriyetinden de, başka bir deyimle işveren durumunda bulunan hükümetle kollektif müzakerelerde bulunmak imkânlarından mahrum oldukları için bu kategorinin gelirlerinin fiyatlara ayarlanması meselesi tamamiyle hükümetin tutumuna tâbi kalmıştır. Bu tutum memurlar ve emekliler lehine olmamıştır. Memur maaşlarını ve emekli ödeneklerini ayarlamak artık kaçınılmaz bir vecibe ve zaruret olmuştur. Hakikî durumu tamamiyle aksettirmeyen resmî fiyat indekslerinin arkasına dahi sığınmak artık mümkün değildir. Eğer hükümet isterse almış olduğu son tedbirlerle tezada düşmeksizin maaşları ve ödenekleri ayarlayabilir. Mesele hali hazırda memleket içinde mevcut işte gücü içinde mülâhaza edilip bir yekûn talep şeklinde ele alındığı takdirde, ayarlanacak maaşların fiyatlara müessir olmayacağını kabul etmek gerekir. Binaenaleyh şimdiye kadar vergi mevzuu olmamış kaynakları derhal ele almak, politik mülâhazaları artık bir tarafa bırakmak ve bazı yeni bütçe tedbirlerine derhal başvurmak lâzımdır.

Meselenin diğer veçhesini işçi ücretlerinin ayarlanması teşkil etmektedir. Hükümet bu konuda da her hangi bir açıklamada bulunmamıştır. Çok geniş bir nüfus kategorisini ilgilendiren ve enflasyonun seyri üzerinde başlıca müessir faktörlerden birini teşkil eden ücret mevzuundaki tutumu, izahı güç bir mahiyet taşımaktadır. Fakat öyle anlaşılıyor ki ücretlerin herhangi bir şekilde ayarlanması düşünülmemektedir. Enflasyon politikasında olduğu gibi istikrar politikasında da yükün büyük kısmı en fazla himayeye muhtaç sınıflara yüklenilmek istenilmektedir. Sosyal politikanın bu hayati mevzuunda hükümet işi oluruna bırakmış görülmüyor. Başka bir deyimle hükümet eşit durumda olmayan sermaye

ile emeği karşı karşıya bırakmıştır ve zayıf lehine ücretlere müdahaleden içtinap etmektedir.

Hal böyle olunca, başka bir ifade ile hükümet ücret mevzuunda eskimiş Laissez-Faire felsefesine sarılınca, umumî sosyal politikanın iki ana müessesesinin kurulup işler hâle getirilmesine tevessül etmesi lâzımdır. Bu müesseseler gerçek fonksiyonlarını ifa edecek bağımsız sendikalar ile sendika hareketlerine müessiriyet sağlayacak grev hakkı ve hürriyetidir. Mevcut olmalarına rağmen bugün sendikalar fonksiyonlarını ifa edememektedirler. Grev hakkı tanınmamış olduğu için sendikalar işçilerin hayat standartlarını muhafaza ve islâhta pek az müessir olabilmektedirler. Hükümet eğer istikrar politikasında ücretleri müessir bir unsur olarak kabul etmekte ise, yapacağı ilk iş, bu iki müesseseyi işler bir hâle getirdikten sonra sendikaların karşısına çıkmak ve istikrar politikasını izah ederek, işçilerden ücret artırılması taleplerini bir müddet için tehir etmelerini istemektir. Hükümet, ücret - fiyat fasit dairesi içine düşüldüğü takdirde, bunun işçiler lehine bir durum yaratmayacağını binaenaleyh krizin had safhası geçinceye kadar işçilerin yeniden bazı fedakârlıklara katlanmalarını ilgililere izah etmelidir.

Ancak işçilerden, böyle bir feragatte bulunmaları istenirken, hükümetin sosyal politikasına ve iyi niyetine, ücretlerin bir müddet için dondurulmasının, böyle bir zamanda herkesin menfaatine uygun olacağına inanılabilmesi için zemini hazırlamak, itimadı tesis etmek lâzımdır. İşçiler nezdinde bu zemin ve itimat bağımsız sendikalarla ve grev hakkının tanınması ile hazırlanabilir. Gözlerimizi biraz diğer melekelerde cereyan etmiş ve etmekte olan olaylara çevirip bağımsız ve her türlü haklarına sahip sendikaların buhran zamanlarında hükümetlerin ne derece müessir destekleyicileri olduklarını tesbit edersek, böyle bir yolun intihabında isabet olacağı kolaylıkla müşahade olunabilir.

FORUM OKU VE OKUT

Muhalefet Cephesi

Son günlerde, muhalefet partileri arasında birleşme fikri Türk umumi efkârını çok ilgilendiren konulardan biri oldu.

Türkiye Köylü Partisinin küçük muhalefet partilerine yaptığı birleşme teklifinden sonra, Hürriyet Partisinin Genel İdare Kurulu tebliği, C. H.P. yle birleşme fikrini ortaya koymuş bulunmaktadır.

Birleşme ihtiyacı, hattâ zarureti, şu gerçeklerden doğmaktadır :

1) Muhalefet, 1957 seçimlerinde D.P. den çok daha fazla rey aldığı halde, D.P. iktidarda kalmıştır. Oyların % 47 si ile, mebuslukların 2/3 ünden fazlasını elde etmiştir. Muhalefetin reyleri dağılık kaldığı müddetçe, bugünkü seçim sistemiyle, bir azınlık partisinin Mecliste büyük çoğunluğa sahip olması önlenemez.

2) Muhalif partiler arasında Batıda benzerleri görülen bir "seçim ittifakı" kurmağa hukuken imkân bırakılmamış; seçim sonuçları da, elverişli bir işbirliği yolu bulmak hususunda hayale kapılmamak gerektiğini göstermiştir.

3) Yalnız bir muhalif partinin seçime katılması ve diğer muhalefet partilerinin onu desteklemesi, birleşme yapılmadıkça, gerçekleştirilmesi güç ve - başarılı bile - amelî mahzurları âşikâr olan bir usuldür.

4) İktidara bugün nisbî temsili kabul ettirmek kabil değildir.

5) Başka muhalif partiler, programlarıyla ve taahhütleriyle aynı ideallere bağlı partilerdir. C.H.P. programında seçim sistemi, 2 meclis, Anayasa Mahkemesi, mahkemelerin istiklâli ve bir Yüksek Hâkimler Şûrası kurulması, basın hürriyeti, idarenin tarafsızlığı, radyonun tarafsızlığı, ilim hürriyeti, toplantı hürriyeti gibi temel konularda mevcut sarıh hükümler ve taahhütler, çoğu zaman pek önemsiz farklarla, diğer muhalefet partilerinin programlarında da mevcuttur.

6) Üç muhalif parti, 1957 Eylül ayında, bir müşterek beyanname yayınlamışlar ve müşterek ideallerini Türk efkârına duyurmuşlardır. Bu gün memleket, D.P. idaresinde, o müşterek ideallerden biraz daha uzaklaşmıştır.

7) Eylül 1957 den bu yana, D.

P. nin niyet ve metodlarının ne kadar tehlikeli olduğu daha berrak bir şekilde anlaşmıştır.

Hürriyet Partisinin son istişare kongresinin toplandığı günlerde, bazı çevrelerin, küçük de olsa şöyle bir ümidi vardı: D.P. içinde eski demokratik ruh uyanabilir ve rejim - isbat hakkının kabulü de dahil olmak üzere - ıslâh edilebilir. Ne yazık ki, bugün bu ihtimal tamamiyle yok olmuş görünüyor. Daha doğrusu, muhalefet en kısa, en pratik, en tesirli yoldan birleşmediği takdirde, D.P. idarecilerinin kendiliklerinden doğru yola döneceklerini beklemek hayal olur. "Demokrasiye paydos" demek arzusu, daha seçimlerden önce, D.P. Genel İdare Kurulu adına 3 muhalefet partisinin müşterek tebliğine verilen cevaptan seziliyordu.

Son zamanlarda, "bütün milletin bir tek cephede toplanması", "Demokrasiye paydos dedirtmek" v.s. gibi sözler, bin bir masrafla tertip edilen karşılama törenlerinden bin bir netice çıkarmaya özenmeler, D.P. idarecilerinin hangi istikamette gitmeğe heveslendiklerini gösteriyor.

Seçimlerden bu yana, C.M.P. ve Hür. P. Meclis Gruplarının lağvı, İktidardaki başka tahditler, basına karşı görülmemiş yeni baskı usulleri icad edilmesi, radyonun işitilmemiş derecede partizan bir hal alması, ak-

lı selim sahibi muhalefete tek çarenin "birleşme" olduğunu gösterecek yeni işaretlerdir.

★

C.M.P. Genel İdare Kurulu, "C. C.P. ile birleşmem" demekle, henüz gidişi yeter derecede berrak olarak görmediğini belli etti. Basındaki yorumcuların daha çok hissi sebeplere bağladıkları bu tutumun en çok C. M.P. için zararlı olacağına mutlak surette kaniyiz.

Hür. P. idarecilerinin ve Türkiye'nin her tarafındaki bir çok güzide teşkilât mensuplarının gösterdikleri olgunluk, mânevî feragat ve şartları iyi değerlendirme kabiliyeti ise umumi efkârda takdir toplamıştır.

Görünüşe göre, C.H.P. çatısı ve adı altında, "Hür. P. C.H.P. birleşmesi" fikri hızla ilerliyor. Yeni bir parti kurmanın - hukukî bakımdan son mevzuatın getirdiği engeller bir yana bırakılsa bile - amelî bakımdan imkânsızlığı âşikârdır. 35 yıllık zinde bir çınar söküp, yerine bir fidan dikmek zamanı değildir. Bugüne kadar, C.H.P. mesulleri de, Hür. P. li mücadele ve dâva arkadaşlarının vatanseverliğine muvazi bir yol tutmağı bilmişlerdir. Memleket, bu birleşmenin, hiç bir pazarlık konusu ortaya atılmadan, karşılıklı sevgi ve saygı havası içinde gerçekleşmesini sabırsızlıkla bekliyor.

Onbeş Günün Notları

Teoloji Tartışmaları

Diyamet İşleri Başkanının, Batı Trakya'daki «Sebat» gazetesine verdiği cevap Türk halk efkârını bir hayli meşgul etti. Bu cevapta Kur'an'ı lâtîn alfabesiyle yazmanın câiz olmayacağı söyleniyordu. «Cumhuriyet» gazetesinin aynı konuyla ilgili olarak açtığı kampanya sırasında yayınlanan demeçleri birer birer tahlile tâbi tutacak değiliz; bunu yapmağa ne yerimiz, ne de o konulardaki bilgimiz müsait. Yalnız hâlâ da devam eden o uzun tartışma sırasın-

da göze çarpan veya gözden kaçırılan bir iki noktaya dokunmadan edemiyecemiz.

Birinci nokta, bir din adamının fikirlerine karşı «aydın din adamı» olduklarını iddia edenlerin gösterdikleri tahammülsüzlük ve Cumhuriyet gazetesinin de Diyatet İşleri Başkanına taraftar olanların fikirlerinde bahsederken takındığı edâdır. Din konularında asıl gerçeğin hangi tarafta olduğu —bu konuların mahiyeti icabı— hiçbir za-

man bilinemiyeceğine göre, bir görüşü gerçek olarak benimsemek ve buna aykırı görüşleri yerden yere çalmak ancak Ortaçağ tahammülsüzlüğünün örneği sayılabilir. İnsan din konularının —din konusunu değil, dine ait konuları— tartışmayı ya tamamen reddeder, yahut da kabul ettiği takdirde, me tafiziğin mahiyetinden doğan sonuçları da kabul etmek zorundadır. Belki de, Diyanet İşleri Başkanının iddia ettiği gibi, Kur'an'ın lâtîn harfleriyle yazılması ve sûrelerdeki harf sayısının değiştirilmesi dinen câiz değildir. Bilmiyoruz. Bilim ölçülerine sığmayan bu gibi meselelerde kimsenin mutlak gerçeği elinde tutabileceğine de inanmıyoruz. İşte, Türkiye'de, yirminci yüzyılın ortasında insanı asıl üzen şey, aslında toplumsal ve siyasî mahiyet arzeden bir olayın müsbet görüşle ele alınmaması ve açılan kampanyada metafiziğin ve teolojinin hayli ağır basması, vahiylerden, melekât âleminde vesairenden bahsedilmesidir. Halbuki mesele gayet basittir ve olayın toplumsal cephesini müsbet bir görüşle anlamamak imkânsızdır: İcazeti ne olursa olsun, eski bir inanç, toplumun kabul ettiği yeni bir hayat tarzıyla çatışma hâline gelmiştir; tıpkı, dört kadınla evlenmeye cevaz veren kısmın Medenî Kanunla çatışması gibi. Kur'an'da yeri bulunsun, bulunmasın, sûrelerin Arap harfleriyle yazılması şeklindeki inanç da yeni hayat tarzının unsurlarından biri, yani Lâtîn alfabesi önünde boyun eğmek zorundadır. Bunu böylece toplumsal bir vâkıa olarak kabul edecek yerde, metafiziğin ve teolojinin karanlıklarında deliller aramak, çok-karlı evliliği yasaklamak için yine dinden yardım ummağa benzer ki düpedüz tenakuzdur.

Son olayın yine müsbet görüşle hâll edilmesi gereken siyasî veçhesi de, dinî tartışmalar arasında unutulup gitmiştir. Mesele, şu veya bu şahsın «Kur'an'ı Lâtîn alfabesiyle yazmak câiz değildir» demiş olması değil, aynı sözleri lâik Türkiye Cumhuriyetindeki Diyanet İşleri Başkanının sarfetmiş olmasıdır. Bu ise, insanı, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın siyasî mahiyeti üzerinde tek rar düşünmeğe sevk ediyor. Herşeyden önce şurasını unutmamak gerekir ki, Türkiye Cumhuriyetindeki Diyanet İşleri Başkanlığı Osmanlı Devletindeki Şeyhülislâmlıkla aynı mahiyeti taşımaktadır. Bu sebeple, Diyanet İşleri Başkanı «Kur'an'ın Lâtîn alfabesiyle ya-

zılması câizdir» dediği takdirde de yine istifaya davet edilmelidir, çünkü bir ruhanî şef sıfatıyla hareket etmiştir ve âdetâ bir «fetva» vermiştir. Halbuki, Başbakanlığa bağlı bir devlet dairesi olan Diyanet İşleri Başkanlığının en üst makamını işgâl eden zatın görevleri —Fener'deki Patrik'in görevlerinden farklı olarak— tamamen idarî mahiyettedir. Türk devlet nazariyesi, Diyanet İşleri Başkanlığını, muayyen bir cemaatin en yüksek uzvu veya muayyen bir inancın icazet makamı olarak tanınamıştır. Diyanet İşleri Başkanlığı, aslında, lâik bir toplumun gelişmesi sırasında güçlük çıkarabilecek kuvvetleri yine lâik devlet eliyle kontrol edebilmek üzere kurulmuş bir vasıta ve mutlak lâikliğin gerektirdiği din hürriyeti ile çabuk ilerleme zarureti arasında Atatürk'ün bulduğu dâhiyâne bir hâl çaresi sayılmalıdır.

Vekillerin Nutukları ve Stabilizasyon Politikası

Hükümet 4 Ağustos'tan beri bir stabilizasyon politikası takibettiğini söylemektedir. Krediler tahdit edilmiş, iktisadî devlet teşekkülleri, Merkez Bankası kredisine muhtaç olmaktan kurtulmak maksadiyle mâmüllerinin fiyatlarını arttırmışlardır. Son olarak da, İktisadî Koordinasyon Heyeti, mukavelelerinin tatbikine başlamamış olan yatırımların iptal edilebileceğini ilân etmiştir.

Bir yandan, kredileri ve yatırımları tahdit etmek ve bu suretle fiyat istikrarını meydana getirmek üzere uğraşırken, diğer yandan bâzı Vekiller, memleketi dolaşarak, türlü vaadler yapmakta, her yerde her şeyi vaat etmekte, «eser ve tesisler» meydana getirmek hususunda hiçbir yavaşlamanın vuku bulmayacağını söylemektedirler. Hattâ daha fazlası, gittikleri yerlerde halkın daha fazla istek ve dileklerde bulunmasını açıkça teşvik etmektedirler. Naha Vekili, Urfa'daki konuşmasında aynen şunları söylemiştir: «İstiyorsunuz, yol istiyorsunuz, su istiyorsunuz, imam - hatip okulu istiyorsunuz, çünkü biliyorsunuz ki, bu iktidar, memleketin pek çok yerinde imam - hatip mektepleri açmış ve bu mektepler ilk mey-

valarını vermişlerdir. Yalnız zenginden, cömertten istenir. Siz bu iktidarın hem kuvvetinden, hem cömertliğinden emin olduğunuz için istiyorsunuz ve bu istekler bize kuvvet kaynağı oluyor.»

Yine aynı Vekil, konuşmasının diğer bir kısmında, şöyle bir ifade bulunuyor: «Halk Partisi devrinde talepte bulunmadınız.... Siz isteyiniz, biz daima arzularınızı yerine getireceğiz ve yurtdışı yeni yeni eserler kuracağız!»

Bu tarzda konuşmalarla halkın, her türlü istek ve arzuları, sonsuz olarak teşvik edilmekte ve arzuların yerine getirileceğine dair âdeta açık bonolar verilmektedir. Bu neviden sözlerden devlet adamı ciddiyeti ve mes'uliyeti ile bağdaşıp bağdaşamayacağı meselesini bir kenara bırakıyoruz. En zengin memlekette dahi, bütün ihtiyaçların birden tatmin edilmesine imkân olmayacağı bârizdir, ve o memlekette bir devlet adamı bütün istek ve arzuların yerine getirilebileceğini böyle kat'î bir şekilde ifade etmekten kaçınır.

Kaldı ki biz zengin bir memleket değiliz ve üstelik bir stabilizasyon politikasını yürütmeğe çalışıyoruz. Diğer bir deyişle masrafları kısarak, devlet bütçesini muvazene haline koymaya çalışıyoruz. Böyle bir politika takip eden bir hükümetin Vekilleri yukarıdaki şekilde konuşurlarsa ne olur? Ya stabilizasyon politikasının devam ettirilmeyeceği, bunun ancak yabancı kredi temin etmek üzere atılan muvakkat bir adım olduğu neticesi çıkar veya hükümetin muhtelif Vekilleri arasında, stabilizasyon politikasının esasları hususunda hiçbir anlaşmanın ve koordinasyonun mevcut olmadığı anlaşılır.

Her iki ihtimalin de acı ve tehlikeli olduğunu söylemeğe lüzum var mı?

«Vatan Cephesi»ne Davet

Başvekil, 12 Ekim günü Manisa meydanında yaptığı bir konuşmada, aynen şu ifadelerle, memlekette bir vatan cephesinin kurulmasını talep etmiştir: «Politika ve ihtirastan vareste vatandaşların karşımızda kurulmuş olan kin ve husumet cephesine karşı vatanperverâne gayretlerini birleştirip eserlerinin müdafacasına azmetmiş bir vatan cephesinin kurulması zarureti kendini göstermiştir.»

Başvekilin, vatan cephesinden bahsederken, neyi kastettiğini anlamak cüd-

den müşküldür. Tasavvur edilen cephe çeşitli partileri birleştiren bir siyasî teşekkül müdür? Yoksa Başvekilin ifadesiyle, politika ve ihtirastan varesite» vatandaşların eserleri müdafaa etmek üzere kuracakları gayri-siyasî bir cemiyet midir? Tasavvur edilen cephe bir teşkilâta sahip olacak mıdır? Yoksa aralarında sadece mânevi bağların bulunacağı bir topluluk mu kastediliyor?

İzmir D.P. İl Kongresinde daha evvelce yaptığı bir konuşmada, Başvekilin, C.M.P. ve Hür. P. yi yeniden D.P. iltihak etmeğe davet etmiş olduğu, D. P. nin sinesinden çıkam bu iki partiyi tekrar bağrına basmaya hazır olduğunu söylediği hatırlardadır. Fakat bu davetten umulan netice hasil olmamış, bilâkis C.M.P. ve Hür. P., ikili bir muhalefet cephesini kurmak veya C.H.P. ye iltihak etmek yollarını aramaya başlamışlardır.

Siyasî bir cephe kurmakta muvaffakiyetsizliğe uğrayan Başvekil, şimdi bir «Vatan Cephesi» kurmaktan bahsediyor. Bu cephenin vazifesini şöyle tasavvur ediyor: D.P. nin karşısında kurulmuş kin ve husumet cephesine karşı vaziyet almak, vatanperverane gayretleri birleştirip eserleri müdafaa etmek.

Bu teklif karşısında insanın aklına gelen sualler şunlardır :

D.P. gibi bir siyasî teşekküle dayanan hükümet acaba neden eserlerini müdafaa etmek üzere yeni bir cephenin kurulmasına lüzum görmektedir? D. P. nin karşısında bulunduğu iddia edilen «kin ve husumet cephesi» vatanperver olmaları mı müteşekkildir? Politika ihtirası D.P. de mevcut olmayıp, sadece C.H.P., C.M.P. ve Hür. P. de mi mevcuttur? Tasavvur edilen vatan cephesinin siyasî hayatımızdaki rolü nedir?

Nereden alınırsa alınsın, Vatan Cephesi kurma teklifini siyasî hayatımızla ve demokratik kaidelerle telif etmek mümkün görünmüyor.

Amerikan Hey'eti

Bir taraftan Vekiller, memleketi dolayarak, gittikleri her yerde halkın bütün arzularının yerine getirileceğinden bahsederken, bazı Amerikan resmî heyetleri Ankara'yı ziyaret etmiş ve hükümetin, enflasyona son verecek stabilizasyon politikasını yürütmek husu-

sunsaki azmini övmüştür. İşin içinden çıkabilen hakikaten bahtiyardır! Hem enflasyonu durdurmak hususunda kat'î kararlar belirtiliyor, hem enflasyonsuz tahakkukuna kat'iyen imkân olmıyan vüs'atte ve adette isteklerin yapılması teşvik ediliyor.

Ankara'yı son zamanlarda ziyaret etmiş olan iki heyetin Türkiye'deki ikametleri zarfında, hangi mevzular üzerinde ısrarla durdukları, neşredilen bildiriden ve basına verilen beyanattan kolayca anlaşılır. Bütün mesele 4 Ağustos'ta beri tatbik edilmekte olan enflasyonu durdurma politikasının ciddiyetle yürütülüp yürütülmiyeceği meselesidir.

Böylece, Hariciye Nezaretinde İktisadî İşler Başkanı olan Dillon Heyetiyle yapılan müzakerelerin hitamında neşredilen bildiride «Türk Hükümetinin yeni programını, temin ettiği yardımların desteği ile ve büyük bir azimle tatbika girişmiş olduğu» kaydedilmektedir. Yeni Delhi'de Para Fonu toplantılarına iştirâk etmek üzere Hindistan'a giden Amerikan Maliye Nâzırı Robert Anderson da Türkiye'de iki gün tevakuf etmiş ve hükümet ricâliyle görüşmüştür. Hareketinden evvel matbuata verdiği demeçte, Amerikan Maliye Nâzırı da, yeni stabilizasyon programının yürütülmesinde gösterilen azmi övmüştür.

Yeni iktisadî siyasetin yürütülmesi hususunda Türk hükümetinin kat'î kararları üzerinde bu kadar ısrarla durulmasının sebebi nedir? Enflasyonun durdurulmasını temin etmek üzere senelerdir yapılan tavsiyelerin boşa gitmesi ve yapılan müteaddit acı tecrübeler bu ısrarın sebebini aydınlatır. Filhakika, Menderes hükümeti senelerdenberi yerli ve yabancı iktisatçıların ve hey'etlerin tavsiyelerine kulak asmamış, kolay gelen enflasyon ilâcını kullanmaya devam etmiş olduğu meydandadır.

Bu acı tecrübelerden sonra, Amerikalıların gösterdikleri ihtiyacın sebebini anlamamak mümkün değildir. Önümüzdeki aylar, bildirilerde bahsedilen kat'î azmin mahiyeti bakımından çok aydınlatıcı olacaktır. Tekrar edelim, Vekillerin, seyahatleri esnasında kullandıkları ifadeleri, enflasyona nihayet vermek hususundaki kat'î azimle telif etmek kat'iyen mümkün değildir.

Yeni Delhi'de Para Fonu ve Beynelmîlel Banka Toplantıları

Para Fonu ve Beynelmîlel Bankanın bu seneki yıllık toplantıları Yeni Delhi'de yapılmaktadır. Toplantıların iktisaden geri kalmış olan memleketlerin en büyüğü olan Hindistan'da yapılması mânidardır. Hindistan, bir yandan demokrasi ve hürriyet nizamına sâdik kalıyor, diğer yandan iktisadî kalkınmasını beş yıllık plânlar mârifetiyle gerçekleştirmeye çalışıyor. Hindistan'ın bu hususta sarfettiği gayretleri takdir eden garp devletleri son zamanlarda Hindistan'a, ikinci beş yıllık plânını tamamlamak üzere geniş bir kredi açmış oldukları hatırlardadır.

Para Fonunun toplantısında görüşülen başlıca mevzu, Para Fonuna âza devletlerin kotaların artırılması meselesidir. Para Fonunun esas vazifesi, muvakkaten dış tediye güçlüklerine maruz bulunan memleketlere, güçlüklerini giderilmesine tahsis edilecek kısa vadeli krediler açmaktır. Son bir - iki yıl zarfında Para Fonu, Cenubî Amerika Devletlerine, Fransa'ya ve Hindistan'a bu neviden krediler açmış bulunmaktadır. Kredilerin kıymeti 2 milyar doları bulmaktadır. Kredi açmak üzere Para Fonunun kullandığı başlıca kaynak âza devletlerin, kota şeklinde, altın ve millî paralardan müteşekkil olarak Fonu yatırmış oldukları kotalardır. Bu kotaların kıymeti, 1946 senesinde, Bretton Woods Anlaşmasının imzalandığı sırada tesbit edilmişti. O zamandan beri dünya ticaret hacminde esash büyümeler vukubulmuştur. Saniyen, kotaları o zamanın şartlarına göre tesbit edilen Almanya ve Japonya gibi memleketlerin dünya ticaretinde ehemmiyetleri çok artmıştır. Kotaların yeniden gözden geçirilmesi lüzumu yukarıdaki hususlara dayanmaktadır.

Kıbrıs

Kıbrıs meselesi yeniden şiddetli bir mücadele devresine girmiş bulunuyor. İhtilâfta taraf olan her üç devletin tavırları tekrar sertleşmiştir. İngiltere Hükümetinin mes'ûl üyeleri, Blackport Kongresinde, Yunan itirazları ne olursa olsun, Macmillan Plânının tatbikine

devam olunacağını sert bir dille açıklamışlardır. Gerçekten, Yunanlıların, İngiltere Hükümetinin 1 Ekim tarihinde Yunan Hükümetine gönderdiği notada, meselelerin nihai hâl çareleri arasında Adaya istiklâl verilmesinin de bahis konusu olabileceğini kabul etmesinden sonra, yedi yıllık geçici bir plânın tatbikine niçin bu kadar şiddetle muhalefet ettikleri anlaşılmamaktadır. Kaldiki geçici devre esnasında Türk azınlığının tanınacak garantiler, en azından Kıbrıs'a mecburi istiklâl verildiği zaman da aynen baki kalmak gerekecektir. Ancak, Yunan Hükümetinin, «Enosis» imkânını realitede olduğu gibi muhafaza eden bir sözde istiklâl plânını ortaya attıktan sonra, bu plân ciddi telâkki edilmediği için, M. Averoff'un ağzından NATOdan çıkmaktan bahsetmeye başlaması, meş'ul bir Hükümete yakıştırılabilecek hareketlerden değildir. Türk Hükümeti ise, aynı günde tekrar üçlü müzakereler açılması lüzumundan bahsetmiştir. Kanacımızca, bugünkü safhada, meseleyi açık diplomasının ivicacalarından kurtarmak ve çirkin tehditler savurmaktansa müzakere masasına, ciddi bir anlaşma zihniyetiyle oturmak, bilhassa Yunanlılar bakımından, en doğru hareket olacaktır.

Ortadoğu

Ortadoğuda ve Arap Dünyasında çok önemli gelişmeler kaydedilmiştir. İngiliz birliklerinin Ürdün'den çekilmeleri, 28 Ekimde ve Amerikan deniz silâhendazlarının Lübnan'ı terketmeleri de 31 Ekimde sona ermiş bulunacaktır. Buna karşılık, Mr. Hammarskjöld, Başkan Nâsır'dan, ancak, Amman'a gönderilecek Birleşmiş Milletler Büyükelçisinin, Beyruttan başka, bir de Şam'da bir temsilci bulundurabilmesinden ibaret kalmıştır. Buna karşılık, Kahire, Şam ve Bağdat Radyolarının Ürdün'ün hâli hazır rejimine karşı kışkırtıcı yayınları hâlâ devam etmektedir. Öyle anlaşılıyor ki Batılılar, Ürdün'de halk oyununu, bu yayınlar olsa da, olmasa da, Kral Hüseyin'e karşı yeter derecede düşman olduğunu hesaba katmakla beraber, yılda 30 milyon İngiliz Liralık bir dış tediye bilançosu açığı veren Ürdünü, Başkan Nâsır'ın, bugünkü iktisadi sıkıntılarına bir fazlasını eklememek için, daha bir müddet ilhak etmekten

kaçınacağına güvenmektedirler.

Lübnan'da ise, Şam'un taraftarlarının kışkırtıkları mukabil - ihtilâl hareketi devam etmektedir. Falanjistlerin ve PPS'lerin hâlen Lübnan Dağı bölgesine tamamen hâkim olduklarını söylemek mümkündür. Yeni Cumhurbaşkanı Tuğgeneral Şahap, millî birliği kurtarmak için, Raşit Keramî Hükümetinin çekilmesini ve yerine bir tarafsızın, riyaasetinde, iki tarafın temsilcilerini muhtevi ve daha çok askerî şahsiyetlerden mürekkep bir Kabine kurulmasını derpiş etmişse de, eski Müslüman âsiler bu teklifi kabul etmemişlerdir. Ancak, Saeb Salaam ve Abdullah Yaff gibi mütedil müslüman liderlerin General Şahab'ın mâkul faaliyetini destekleyici gayretlerinin bir netice vermesi de muhtemeldir.

Irak da, son iki hafta zarfında hareketli günler geçirmiştir. Bir müddet önce Başkomutanlıktan alınan Yarbay Abdüsselâm Arif, daha sonra da Başbakan Yardımcılığı ve İçişleri Bakanlığı vazifelerinden alınmıştır. Bundan başka, Mısır'la derhal birleşmeye taraftar olanlardan Tarım Bakanı Fuat Rikâbî, Devlet Bakanlığına nakledilmiş ve Eğitim Bakanı Ömer Câbir de vazifesinden alınmıştır. Kabine'deki bu değişikliklerden hemen sonra, Abdüsselâm Arif'le, Bağdat'a yeni dönmüş olan Raşid Ali Geylânî'nin Abdülkerim Kasım'a karşı bir isyan hareketine teşebbüs ettiklerine dair söylentiler çıkmıştır. Abdüsselâm Arif, hiçbir vakit, Irak'ta bir otorite olarak telâkki edilmemiştir. Buna rağmen, politik aklı selimden tamamen mahrum olan bu subayın, Kasım Hükümetini devirebilecek kudreti kendisinde vehmetmiş olması mümkündür.

Ancak, anlaşmazlığın asıl sebeplerinin incelenmesi hayli önemli neticele re götürebilir. Herhâlde, Irak idarecilerinin Arif'i işbaşından uzaklaştırıp Bonn Büyükelçiliğine sürmelerinden, bizzat bu idarecilerden Arap olanların, Arap Devletlerinin tek bir bayrak altında toplanmalarını istemedikleri neticesini çıkartmamak lâzımdır. İhtilâf, birleşmenin prensipi üzerinde değil, fakat, şekli ve zamanı üzerindedir. Iraklılar, Mısır'ın — Suriye gibi — bir eyaleti hâline gelmek istememekte ve bilhassa iç ve iktisadi işlerde geniş bir muhtariyet sağlayacak ve sadece diplomasi, savunma ve muayyen müşterek ekonomik işlerde federal Devlete yetki verecek bir federatif sisteme taraftarlık etmektedir-

ler. Halbuki, Arif ve taraftarları bu anlayıştaki realizmin icaplarını göremeyecek kadar, romantik bir milliyetçilik anlayışı içindedirler. Zaman problemi de önemlidir. Irak'ta milliyetçi bir doktrin etrafında toplanmış olan Kürt unsuru, Irak'ı bir Arap - Kürt Devleti saymakta ve bu sebepten ötürü diğer Arap Devletleriyle birleşmeyeceğini ileri sürmektedir. Kürtler, ayrıca, kendi bölgelerine muhtariyet verilmesi peşindedirler. Kasım ve arkadaşları ise, İhtilâli kuvvetle yerleştirene değin, Kürtlere bazı tâvizler vermek suretiyle, muhtariyet taleplerine lüzum olmadığına onları inandırmak istemektedirler. Bu durumda, Kasım ve taraftarları, Mısır'la, hangi şekil altında olursa olsun, birleşmekten kaçınmaktadırlar. Kasım'ın Irak'ta başlattığı ziraat reform başarı sağladığı takdirde, Irak'ta umumiyetle Şeyhlerin nüfuzu azalmış olacak ve birleşmeye karşı zaman itirazı ortadan kalkabilecektir. Fakat, Başkan Nâsır'ın, bütün Arap Devletlerinin Kahire'nin birer vilâyeti olmaları üzerinde ısrar etmesinin, birleşme vetiresini geciktirici bir rol oynaması da mümkündür.

Öte yandan, Başkan, Nâsır, ziraat reform kanununun Suriye'de de tatbikini emretmiş ve bu yüzden Suriye'deki çağcılarını temsil eden Başkan Yardımcılarından Sabri Assalî ile ihtilâfa düşmüştür. Bu anlaşmazlığın, yeni ve daha ziyade merkezîyetçi bir Kabinenin kurulmasıyla sona erdiği görülmüştür.

Arap Dünyasında cereyan eden önemli bir olay da Tunus ile Fas'ın, Batı aleyhtarı olduğu için bir türlü girmek istemedikleri Arap Birliği'ne nihayet katılmak zorunda kalmış olmalarıdır. Ancak, bu katılışı, Başkan Burgiba ile Başkan Nâsır arasında şiddetli bir kuvvet ve propaganda gösterisi takip etmiştir. Başkan Burgiba'nın Amerikan dostluğu Tunus'ta gitgide artan bir şekilde tenkide uğramaktadır. Fakat bu tenkidlerin, şimdiki hâlde, Nâsırcılığı Burgiba karşısında Tunus'ta büyük bir kuvvet hâline getirebildiği söylenemez. Sadece, Başkan Burgiba, Arap Dünyasında kendisini gitgide daha yalnız hissetmekte ve bunun neticesinde de diktatörlüğe doğru bazı müessif adımlar atmaktadır. Bu adımlardan bir tanesi de genç aydınların etrafında toplanmış oldukları, Batı medeniyeti ve demokrasi ideallerini temsil eden «L'Action» Dergisinin kapatılması olmuştur.

Güney-Doğu Asyada İstikrarsızlık

Birmanya'dan sonra Pakistan'da da bir askerî Hükümet darbesi vukubuldu. Bununla beraber, Birmanya'daki şartlar, daha çok, Endonezya'nın şartlarını andırmakta; buna karşılık, Pakistan'da değişik bir durum mevcut bulunmak tadır.

Birmanya'da, Orduyu idareyi ele almaya sevkeden sebep, Ordunun, U Nu Kabinesini komünist âsilere karşı fazla müsamahakâr bulmuş olmasıdır. Hakikatte, U Nu'nun komünist ve sair âsilerin geniş ölçüde silâhlarını teslim etmelerinde büyük hizmeti olduğu muhakkaktır. Kaldı ki Komünist liderler tarafından isyana sevk edilmiş olan cahil grupların, Komünizmle ciddi bir ilgileri olup olmadığı da şüphelidir. Bu itibarla, bunların silâhlarını terketmeleri neticesinde, yavaş yavaş Birmanya millî hayatı içinde eritilmeleri gayri mümkün değildir. Ancak, U nu'nun Anti - Faşist Halk Hürriyeti Partisi, kendi içinden ayrılan Sosyalist Partisinin muhalefete geçmesi neticesinde, komünistlere yakın bir parti olan Birleşik Millî Cephe'nin parlâmentodaki oylarının desteğini reddetmemiştir. Anlaşılan, Genelkurmay Başkanı Ne Win'i kızdıran olay da bu olmuştur.

Pakistan'da ise henüz ciddi bir komünizm hareketi yoktur. Pakistan'ın değerlerinin başında, bu Devletin bir teokrasi olması gelmektedir. Devletin teokratik oluşu, siyasetçilere, halkın dini taassup hislerini istismar için açık bir imkân vermektedir. Bu da, Pâkistan si-

yaset hayatının büsbütün ahlâksızlaşmasının bellibaşlı sebeplerinden biri olmuştur. Pakistan'da, ne fikir, ne de hattâ malî namus bakımından ahlâk sahibi telâkki edilebilecek tek bir politikacı dahi, (Kaidi Azam Cinnah'ın ve Liyakat Ali Han'ın ölümünden sonra) iktidarı alması bahis konusu iki büyük partide, yani Müslüman Birliği ile Halk Birliğinde yer almakta değildir. Bunun yanı sıra, mezhep, dil ve eyalet kavgaları Pakistan'ı birbirine katmaktadır. Doğu Pakistan Batı Pakistan'dan daha kalabalık olduğu ve Pakistan'ın döviz gelirlerinin en büyük kısmını sağladığı halde, Orduya ve idareye Batı Pakistanlılar hâkimdir. Batı Pakistan'ın daha çok Pencaplı olan idarecileri ise, hem Doğu Pakistan'a bir az tâviz vermek, hem de kendi üstünlüklerini muhafaza etmek için bir «Tek vahdet» formülünü ortaya atmışlardır. Bundan maksat, Batı Pakistan'la Doğu Pakistan'ın eşitliğini sağlamak için, Batı Pakistan'daki eyaletleri tek eyalet hâline getirmektir. Fakat, bu formül Doğu Pakistan'ı tatmin etmedikten başka, Batı Pakistan'ın Serhat, Sind ve Bülucistan Eyaletleri hakkında da kendi eyaletlerinin Pencab Eyaletinin hâkimiyeti altına düşmesi korkusunu uyandırmıştır. Bunun neticesinde, Serhat Eyaletindeki Patanların Puştunistan fikrine yanaşabileceklerini gösteren, Patan liderlerinin Kâbil'i ziyaretleri gibi bâzı işaretler vardır. Bütün bu anlaşmazlıklardan başka, Pâkistan Devleti, hâlâ, büyük toprak derebeyliği meselesini ve iktisadî plâncılık dâvasını hâlledelememiştir. Pakistan'da demokrasiye asıl mâcra olan durum da budur.

Acaba Diktatör Mirza bütün bu dâ-

vaları halledebilecek midir? Iskender Mirza, 7 Ekim darbesini, 15 Şubatta yapılacak olan seçimlerde hangi parti kazanırsa kazansın kendisinin Cumhurbaşkanı başkanlığına seçilmeyeceğini bildiği için yapmıştır. Bu büyük dâvalar için zihninde olgunlaşmış hâl çarelerinin bulunduğunu tahmin etmek hâta olur. Kanacatimizce, herhangi bir Anayasa temelinden tamamiyle mahrum olan bu diktatörlük, Bağdat Paktının doğu kanadındaki buhranın belki birkaç yıl daha patlamasını önlemekten fazla bir şeye yaramıyacaktır.

Kemoyda Ateş Kes

Kemoy ve Mats'u da ateş kesilmesi hususunda Varşova müzakereleri esnasında Birleşik Amerika ile Komünist Çin arasında bir anlaşma hâsıl olmuştur. Her ne kadar, Pekin, ateş-kes emrini verirken, yine de malûm Amerikan aleyhtarları sloganlarını sayıp dökmüşse de, bu yayınların Vaşington'da soğukkanlılıkla karşılanmış olması, anlaşmanın sağlam esaslara dayandığını göstermektedir. Şimdi, Birleşik Amerika'nın Mareşal Çan - Kay - Şek'i, bu iki Adayı tahliyeye ikna etmesi lâzımdır. Pekin, bu hususta Vaşington'a gereken zamanı bırakmak için, bir haftalık ateş-kes emrinin iki hafta daha uzatıldığını bildirmiştir. Pasifik'te durumun salâh kesbetmesi ve Hür Dünya - Komünist Çin münasebetlerinin daha normal bir safhaya girebilmesi, bu müzakerelerin sonucuna bağlıdır.

Muhalefetin Birleşmesi Zaruridir

Dr. Muammer AKSOY

Hürriyet Partisinin yayınladığı tebliğ, memleket menfaatini şahıs ve parti menfaatleri üstünde tutmasını bilen idealist insanların takdirle karşılanacak bir davranışını teşkil etmektedir. Ana gaye olan demokratik rejimi kurtarmak için, muhalif partilerimizin biran önce tek parti halinde birleşmeleri, artık kaçınılmaz bir zaruret haline gelmiştir.

BİRLEŞME AKLIN İCABIDIR.

Demokrasilerde, devletin idaresi hususunda birbirinden esaslı surette ayrılan fi-

kirlerin sayısı kadar partiler de bulunmaktadır. Millet, parti programlarında ifade-sini bulan yollardan herbirine ne derece iltifat ederse, partilerin Meclisteki kuvvetleri de onunla mütenasip olur. Fakat demokrasinin henüz hakikî mânâsıyla yerleşmediği, hukuk devleti garantilerinin birer müessesese halinde henüz vücut bulmadığı memleketlerin siyasî hayatındaki mücadelede, iki hedef etrafında cereyan etmeğe mecburdur: Bir kısım siyasî teşekküllerin gayesi, vatandaş hak ve hürriyetlerine tam saygı gösteren, muhalefete eşit

haklar tanıyan, "hukukî prensiplerine aykırı Anayasayı ve Anayasaya aykırı kanunları önleyip giderecek hukuk yolları" nı kabul eden hakikî demokrasiyi gerçekleştirmek olacaktır. Buna karşılık diğer bir kısım siyasî teşekküllerin gayesi ise, (kâh iktisadî istismarı önlemek ve dünya proleter diktatörlüğünü kurmak, kâh ırk üstünlüğüne dayanarak dünyanın efendisi haline gelmek ve kâh hiç bir tenkid ve münakaşa ile vakit kaybına müsaade etmesizin bir tek şahsın istediği şekil ve nevide ve onun münasip gördüğü vasıta ve tem-

po ile kalkınma ve imar yapmak gibi hedeflere ulaşmak için) muhalefeti ve tenkidini sürdürmek, hürriyetleri azami derecede kısmak sayesinde murakabesiz iş görmektir.

İşte memleketimizde de 1954 ten sonraki siyasi mücadele, bir tarafta hürriyetlerin muhafazasını ve teminat altına alınmasını isteyen muhalefet partileri ve geniş halk tabakaları, diğer tarafta ise, "hürriyet yerine fabrika, hak yerine baraj" parolasını benimsemiş bulunan D. P. arasındaki bir çekişme haline inkılap etmiş bulunmaktadır. Bu gerçeği 17.8.1957 günkü Aktis dergisinde şu cümlelerle ifade ve gidilmesi zarurî olan yola şöyle işaret etmiştik: "Bilhassa 1954 ten beri antidemokratik istikamette dev adımlarla ilerleyen ve demokrasinin kalelerini birer birer düşüren D.P. nin, önümüzdeki seçimleri kazanması, demokrasi dâvasının bir nesil boyunca akamete uğraması tehlikesini doğurabilir. Son seçimlerden bu yana, mahkeme istiklâlini, seçim emniyet, hürriyet ve eşitliğini, basın hürriyetini, toplantı hürriyetini, tedris hürriyeti ve üniversite muhtariyetini pek ağır surette zedeleyen, idarenin tarafsızlığı ve vatandaşın eşit muamele görme hakkını bertaraf eden bir partinin, bu sistemli siyasi irticaa rağmen yeniden seçilmesi, onun tuttuğu diktatörlük yolunu tasvip mânâsında tefsir olunacaktır. Seçimi kazanan bir D.P. linin, pek daha rahat bir surette, "vatandaş hürriyet ve demokrasisi değil, baraj, fabrika ve yıkıp yenisinden yapma işliyor" dövizini bir bayrak yaparak, dikta rejimini bir sistem halinde tamamlayacağını bugünden tahmin etmek için, kâhin olmağa lüzum yoktur.

Bugün siyasi hayatımızın içinde bulunduğu durum, acı olmakla beraber pek berrak bir manzara arz etmektedir: Ya D.P. nin iktidarı devam edecek ve böylece demokrasiye vedâ edilecektir; yahut da, antidemokratik gidişin bugün biricik müdafii olan adı "Demokrat Parti" azınlığa düştürülecek ve bu suretle demokrasi kurtarılacaktır. Bir memlekette siyasi hayat bu safhaya varınca, "demokrasi taraftarları partiler" i birbirinden ayıran küçük görüş farkları ve parti mücadeleleri, müşterek tehlike atlatılınca kadar sona erer. Demokratik partiler, bütün kuvvetlerini, demokrasiyi kurtarma gayesi etrafında seferber etmeğe mecburdurlar. Eğer memleketimizde nisbi seçim esası kabul edilmiş olsaydı, mesele kendiliğinden halledilirdi. Ne yazık ki Seçim Kanunumuzun sistemi, taraftarları milletin sinesinde sadece bir azınlık teşkil eden partinin, Mecliste çoğunluk elde etmesine imkân verebilmektedir. İşte bu sebeple, demokrasi cephesine verilen reylerin bölünmesine mâni olmak, millî bir borç halini almıştır."

Yukarıdaki satırların yazıldığı anda, muhalif partilerin işbirliği imkânı, - bir hayli zorlaştırılmış olmakla beraber - mevcuttu. Seçimlerden iki ay önce yıldırım süratiyle kabul edilen bir kanunun işbirliğini - hiçbir demokraside duyulmamış hükümlerle - imkânsızlaştırması sayesinde ki, reylerin çoğunluğunu elde edemiyen D.P. iktidarda kalabilirdi.

Rejimi kurtarmayı ana hedef sayan

partilerin işbirliği imkânsızlaştırılınca, tek parti halinde birleşmekten başka çare kalmıyacağı gereğini, daha 16.1.1957 tarihli siyasi Halk gazetesinde aynen şu cümlelerle savunmuştuk: "Bu birleşmenin gayesi demokrasi prensiplerini kurtarmak olacağına göre, kanaatimizce partilerin derhal birleşmesi neticesine varmağa lüzum yoktur. Bu en son çareyi teşkil eder. D.P. nin 1946 - 1950 seneleri arasında propagandasını yaptığı (basın hürriyeti, hâkim teminatı, seçim emniyeti, fikir ve tedris hürriyeti, toplantı hürriyeti, kanun önünde eşitlik v.s. gibi) demokrasi prensiplerine bugün inanmakta olan siyasi teşekküllerin ve müstakil şahısların teşkil edeceği bir demokrasi cephesinin dahi, aynı gayeye ulaştırılması mümkündür. Demek oluyor ki, Hürriyet Partisi, C.H.P. ve C.M.P. den başka D.P. içinde bulunup programlarına hâlâ kalben sadık kalmış azınlık ve nihayet demokrasiye inanan bütün bağımsızlar, partiler üstünde kurulacak bir demokrasi cephesine katılarak seçimi kazanabilirler. Eğer Dördüncü Menderes Kabinesi tarafından verilen söz tutulmak suretiyle, Seçim Kanunundaki son değişiklik kaldırılırsa, demokrasi cephesinin seçimi kazanması, işbirliği ve karışık liste sayesinde kolayca sağlanabilir. Bu şartlar gerçekleşmezse, işte ancak o zaman, bütün muhalif partilerin ve müstakillerin, bir parti içinde toplanmaları, şüphesiz ki bir zaruret haline gelir. Demokrasinin temelini ve ana direklerini savunmak için kuvvetlerin birleştirilmesi zarurî iken, teferruat noktalarındaki program farklarından dolayı kuvvetleri bölmek ve bunun neticesinde de seçimi kaybetmek, muhalefet partilerinin ve bağımsızların siyasi hayatta işliyecekleri affedilmez bir hatâ teşkil edecektir."

D.P. işbirliği imkânını kanunla kapadığından, 1957 seçimlerinden sonra rejimi kurtarmanın ancak iki yolu kaldığı hususunda, sağduyu sahibi insanların çoğunluğu birleşmektedir: 1. Bizzat D.P. nin, 1950 den önceki vaatlerini ve programını ciddiye alarak yeniden demokrasi istikametine yönelmesini temin etmek; 2. Muhalif partilerin bir tek parti haline gelmesini sağlamak. Bunun içindir ki, 15.11.1957 tarihli Forum dergisinde yayınladığımız "Demokrat Partili milletvekillerine açık mektup: Rejim buhranı halledilmelidir" başlıklı yazımızı şu cümlelerle bitirmiştik: "Daima her türlü parti mülâhazalarının dışında kalmış ve bugüne kadar hiçbir partiye intisap etmemiş bir şahıs olarak, en samimi temennimiz, D.P. nin 1946 - 1950 ruhuna yeniden sahip olması ve o yolda hareket etmeğe başlamasıdır. Demokrasi için bir yeniden doğuş diye vasıflandıracağımız böyle bir mucize, memleket için mes'ut ufuklara giden kapıyı açacağı gibi, D.P. nin etrafında, - aydınlar başta olmak üzere - büyük bir çoğunluğun toplanmasını da sağlayacaktır. Aksi halde millet, D.P. nin mukavemetine rağmen, artık tek parti haline gelmesi bile bir zaruret teşkil edecek olan muhalefet vasıtasıyla rejim dâvasını halledecektir."

Seçimin üstünden bir sene geçti. Yazık ki, D.P. demokrasi istikametine yöne-

lecek yerde, hürriyetleri biraz daha kısma ve muhalefete karşı müsamahasızlığın duyulmamış örneklerini verme bakımından kendi rekorlarını kırmağa devam etmekle meşguldür. Bu sebeple, D.P. Grupundan ümidi kesmenin vakti, artık çoktan gelmiş bulunmaktadır. Demek oluyor ki, rejim buhranının halledilmesi, demokrasinin kurtarılıp teminata bağlanması, ancak muhalefet partilerinin birleşmesi sayesinde gerçekleşecektir. Mevcut kanunlar karşısında gayeye ulaştırılacak tek yol, teşkilâtî en geniş ve taraftarları en yaygın olan muhalefet partisinin saflarında birleşerek, rejim için bir cephe halinde mücadele etmekten ibarettir. Bu birleşme, 26.8.1948 İzmir Kongresinde "gönül isterdi ki, vatandaş hak ve hürriyetlerini kurtarma yolunda giriştiğimiz mücadelelerde, hiç olmazsa ilk hedef elde edinceye kadar, muhalefet yekpâre bir cephe teşkil etmiş olsun" diyen demokrasi müdafii Adnan Menderes'in görüş ve temennilerine de tamamen uygun düşecektir.

BİRLEŞME GAYEYE SADAKATİN İCABIDIR.

Partiler, siyasi hayatın gayeleri değil, sadece vasıtalarıdır. Belli ana fikirler etrafında birleşen şahısların, inandıkları prensipleri gerçekleştirmek için kurullar. Şimdi bir memleket tasavvur ediniz ki, orada vatandaşlar dört program etrafında toplanmış bulunmaktadır. Kabul edilen seçim sistemi ise, az rey alanların iktidar değişikliğinde rol oynamasına aslâ müsaade etmemektedir. Ve yine tasavvur ediniz ki, 2, 3 ve 4 ncü partilerin ulaşmak istedikleri gayeler, ana hatları itibariyle birbirinin aynı olup; farklar, sadece ikinci hattâ üçüncü plândaki noktalara inhisar etmektedir. Buna karşılık 1 numaralı partinin ulaşmak istediği ve fiilen yöneldiği hedef ise, diğer üç partinin gayesine 180 derecede zıt istikamettir.

Bu takdirde 3 ncü ve 4 ncü partilere mensup şahısların, hislere kapılarak değil de, aklın icaplarına uyarak yapmaları gereken hareket, şüphesiz ki 2 numaralı partiyi destekleyip, iktidara onun geçmesini temin etmekten ibaret olacaktır. Zira bu sayede, 3 ncü ve 4 ncü partilerin gayeleri dahi, % 90 nisbetinde gerçekleşecektir. Siyasi hayatta ya hep ya hiç düsturu ile hareket etmek ise, çok kere ne basiretle ve ne de memleket menfaatleri ile bağdaşmaz.

D.P. çoğunluğunun, nisbi seçimi red ve işbirliğini menetmekle de yetinmiyerek, Hürriyet ve Millet Partilerinin Meclis içinde bir "Grup" olarak vazife görmeleri imkânını dahi bertaraf etmesinden ve muhalefete karşı her gün biraz daha hasinleşen davranışından sonra, bir Hürriyet veya Millet Partilerinin, rejimi kurtarmak için C.H.P. saflarında çalışması, gayeye aykırı bir hareket sayılabilir mi? Meselenin kilit noktasını, işte bu sorunun cevabı teşkil etmektedir. Şimdi göstermeğe çalışacağız ki, C.H.P. ye katılan Hürriyet, Millet ve Köylü Partililer, sadece kendi gayelerine hizmet etmiş olacaklardır:

Ana gaye demokratik rejimdir : Her üç muhalefet partisi, 4.9.1957 tarihli müşterek tebliğlerinde, hukuk devleti ve hürriyetler temelini dayanan batılı mânasında bir demokrasinin memleketimizde de gerçekleşmesini, ana gaye olarak ilân etmiş bulunmaktadır. Buna karşılık D.P., Kalafat ağzından verdiği cevapla, totaliter rejimi tercih ettiğini itiraf etmiştir. Şu halde muhalif partiler, ana gaye bakımından, D.P. nin karşısında aynı cephede yer almaktadırlar. Parti programları, tebliğ ve beyannameleri dahi, bu hedef birliğinin en açık delilini teşkil etmektedir:

Meselâ Halk Partisi, "vatandaş hak ve hürriyetlerinin korunmasını, halk egemenliği, hukuk devleti ve sosyal adalet ve emniyet esaslarına dayanan demokratik bir cemiyet nizamının gerçekleşmesini amaç bilir" (m. 1). Keza "İnsan hak ve hürriyetlerini kısıcı veya yok edici her türlü teşebbüs ve sistemler, bizim devletçilik, devrimcilik ve lâiklik anlayışımızın dışında kalır" denilmektedir (C.H.P. m. 11). (Aynı gaye ve prensipler için, Hür. P. programı m. 2, 3, 13 ve C.M.P. m. 1, 3 a ya bakınız).

Hukuk devletinin garantisi olan kuvvetler ayrılığı esası da, her üç partice kabul edilmiştir: "Devlet sistemimizde kuvvetler arasında muvazene sağlayacak ve sosyal hürriyetleri koruyacak Anayasa teminatına lüzum görürüz" (m. 8).

Antidemokratik kanunlar kaldırılacaktır: "Vatandaş hürriyetini demokratik nizamla uymıyacak şekilde kayıtlıdır kanunlar değiştirilmelidir" (C.H.P. m. 18; Hür. P. m. 13, 15 ve C.M.P. m. 3 b - c, 4 b).

Siyasi hürriyet de açıkça sağlanmaktadır: "Çok partili siyasi hürriyet nizamı içinde serbest seçme sistemi ile beliren millet iradesine ve kuvvetler muvazenesine dayanan cumhuriyet, milletimizin ihtiyacına en uygun tek rejim sayar" (m. 2). "Her yurttaşın siyasi bir kanaata sahip olması ve buna herkes tarafından hürmet edilmesi ana haklardan ve demokratik rejim icabı olduğundan, siyasi kanaat veya meşru siyasi bir partiye meyil ve mensubiyet, hiç kimse için şahsî zarar veya menfaat vesilesi olmamalıdır" (m. 11, Hür. P. m. 7, C.M.P. m. 3 h).

"Sadece programlara inanılabilir mi? D.P. nin vücut sebebi bile demokratik rejimin gerçekleştirilmesi olduğu halde, onun kendi varlık sebebinin dahi inkâr ederek rejimi tam aksi istikamette götürmesine mâni olunabildi mi?" yolundaki bir soruya karşı cevabımız şu olacaktır: 1945 de daha D.P. ortada yokken, demokratik istikametteki gelişmeyi açıkça vaadeden C. H.P., 1950 ye kadar adım adım, demokrasi ve hukuk devleti istikametinde takdire değer bir cesaret ve dürüstlikle ilerleyerek, vaatlerine sadık ve demokrasi inancında olduğunu ispat etmiştir. Nihayet 1950 senesinde, her bakımdan tam mânâsıyla serbest; eşit şartlar altında cereyan eden ve mutlak emniyeti sağlanmış bir seçimle, millet iradesine hürmet etmenin mükemmel bir nûmunesini vermiştir. O halde D.P. nin

-dünya tarihinde eşine hemen hemen rastlanılmayan bir surette - vaadettiklerinin tam aksini gerçekleştirme yoluna gitmiş olması, diğer partilerin de vaad ve programlarını hiçe sayacakları vehmini haklı gösteremez.

Şimdi rejimin temelini teşkil eden müesseseleri teker teker ele aldığımız zaman dahi görürüz ki, C.H.P., bu noktalarda da hukuk devleti esasına dayanan hakiki demokrasiyi, açıkça programının ve parti faaliyetlerinin temeli haline getirmiştir:

Seçim hürriyet, eşitlik ve emniyeti : Bu esaslar, C.H.P. programının 9 ncu maddesinde tanıdığı gibi, 1954 ten sonra onları zedeleyen D.P. nin tutumu, her münasebetle en kesin ve bağlayıcı bir dille tenkit edilmiş ve "seçim emniyet ve eşitlik şartlarının gerçekleştirileceği" 1957 seçim beyannamesinde açıkça ilân edilmiştir (s. 4, 9). (Hür. P. m. 4).

Esasen C.H.P. devrinde, bu prensipler kanunen ve fiilen gerçekleşmiştir.

Mahkemelerin istiklâli : D.P. nin zıttına olarak, bütün muhalif partiler, hâkimlerin kanuni teminatını savunmaktadırlar: "Yargıçların bağımsızlıklarını tamamlayan kanunî bütün tedbirler alınmalıdır" (C.H.P. m. 15; Hür. P. m. 14; C.M.P. m. 3e). "Adalet mutlak olarak siyasetin dışında kalmalıdır" (C.H.P. m. 11). D.P. çoğunluğunun kabul ettiği 6422 sayılı kanundan sonra da, C.H.P., hemen her tebliğinde, hükümet programı ve bütçe tenkidinde ve seçim beyannamesinde, teminatsızlığa en enerjik surette hücum etmiş ve mahkemelerin istiklâlini savunmuştur. Zaten C. H.P. iktidarının hiçbir devrinde, hâkimlerin -hele Yargıtay hâkimlerinin- bugünkü gibi teminattan mahrum olmadığını, geçen sayımızın başyazısında -bir kere daha- ispat etmiş bulunuyoruz.

İdarenin kanuniliği prensibi : "Âmme mercilerinin işlemlerine karşı hukuk devleti esaslarına uymıyacak bir şekilde yargı yolunu kapayan hükümler kaldırılmalıdır" (C.H.P. m. 17; Hür. P. m. 20, 19, 14). C.H.P. devrinde idarenin kararları, meselâ 6422, 6435 ve 6122 sayılı kanunlarda olduğu gibi, kazaî kontrolün dışına çıkarılmamış; daima Danıştayın mürakabesine tâbi tutulmuştur.

İdarenin tarafsızlığı : "Devlet idaresinde tarafsızlık esastır" (C.H.P. m. 11; Hür. P. m. 19, 20; C.M.P. m. 3f). Tatbikata bakınca, çok partili hayata girdikten sonra, C.H.P. devrinde idarenin, partiler ve partililer arasında fark gözetmesinin, C. H.P. devrinde bugünkü gibi bir sistem haline gelmediğini teslim etmek, bir hakikat severlik borcudur. O zaman, şimdiki gibi D.P. namzetleri Temyiz âzalığı veya Adliye müsteşarlığına tâyin edilirken, muhalif parti namzetleri Banka memurluğundan atılmamıştır (Bugün Gülek'in elini sıkın Gar Şefi derhal uzaklaştırıldığı halde; C. H.P. devrinde, Bayar, Menderes ve Koralan şerefine ziyafet veren, yahut onları uçak alanında karşılayan, hattâ onlarla öpüşen vali ve emniyet müdürlerine dokunulmamıştır).

Devlet Radyosunun tarafsızlığı : "Radyo ve resmî neşir vasıtalarının tarafsızlığını ve bunlardan bütün partillerin eşit şartlarla istifade ettirilmesini isteriz" (C. H.P. m. 10; Hür. P. m. 12). Tatbikata bakarsak görürüz ki, 1946-1940 arasında radyo hiçbir zaman bugünkü gibi, iktidar partisi organı olmamış, muhalefete hakaret ve tehditler yağdırmamıştır. Seçimler arifesinde ise, bütün partilere radyoda eşit propaganda hakkı tanınmıştır.

Basın hürriyeti : "Basının hükümeti tam bir serbestlikle tenkit edebilmesini, basın hürriyetinin ana şartı sayarız. Kanunî, iktisadî ve malî vesair yollarla bu esası daraltmayı hedef tutan tedbirleri ve hareketleri reddederiz" (C.H.P. m. 10; Hür. P. m. 18, 10). Basının 1946-1950 arasında bugüne nazaran tam 15 bakımdan çok daha hür olduğunu, 84 ve 85 sayılı Forum dergisindeki incelememizle belirtmiş bulunuyoruz.

Toplantı hürriyeti : "Toplantı hak ve hürriyetinin hiçbir demokraside rastlanmayacak bir kanunla" ihlâl edildiğini, 6761 sayılı kanunun müzakerelerinde ve parti tebliğlerinde olduğu gibi, bir kere daha belirten C.H.P. seçim beyannamesi, bu hakkın sağlanacağını açıkça vaademiştir. Bugün D.P. büyüklerinin durmadan her türlü açık hava toplantısı tertibedebilmelerine mukabil, muhalefet, ancak 4 senede bir ay toplantı hürriyetine sahip olabildiği halde; C.H.P. devrinde muhalefet, şehir, kasaba ve köylerin meydan ve sokaklarında tam bir serbestlikle her gün birkaç miting yapabiliyordu.

İlim hürriyeti ve Üniversite Muhtariyeti : "Üniversitelerin idarede ve ilmi çalışmalarında tam muhtariyeti esastır" (C.H.P. m. 49; Hür. P. m. 9, 45). Bugün kanunları tenkit eden hukuk hocaları bile, iktidarcı kürsülerinden atıldıkları halde, C.H.P. devrinde profesörler, rahatça mitinglerde siyasi nutuklar dahi söyleyebilmişlerdir.

Bundan başka, milletvekillerinin sorumluluğu, muhalefetin geniş ölçüde söz hakkı, sosyal adalet, mesleki birlikler kurma ve grev hakkı, nisbi seçim sistemi, ispat hakkı, vicdan hürriyeti, lâiklik ve inkılâpçılık, Anayasa mahkemesi, İkinci Meclis gibi prensip ve umdeler dahi, her üç partinin program ve beyannamelerinde yer almış bulunmaktadır. Keza -D.P. nin aksine- hayat pahalılığı âfetini teslim ederek, bunu giderecek acele tedbirlerin alınması zarureti kabul hususunda da, muhalif partiler müttefiklerdir.

Hülâsa: C.H.P. nin yalnız programı değil, aynı zamanda gerek muhalefet gerekse iktidar yıllarındaki tutumu, onun demokrasî dâvasını ne kadar ciddiye aldığını ve samimiyetini ispat etmektedir. Buna karşılık, D.P. nin iktidarda kalmasının totaliter devlet istikametinde her gün biraz daha ilerlemek mânâsına geleceğini izah etmek bile, artık lüzumsuzlaşmıştır. Radyoda Ankara istasyonunu 5 dakika dinlemek, tam bir kanaate ulaşmak için kâfidir.

Hürriyet ve Millet Partileri, ya bağımsız kalma neticesinde, D.P. nin bir seçim

devresi daha iktidarda durmasını sağlıyacaklar ve böylece kendi mensuplarının inandıkları gayelere hizmet etmek şöyle dursun, engel olan bir varlık haline geleceklerdir. Yahut da bu partiler, müstakil bir teşkilât olmaktan vazgeçerek, gayelerini ana hatlarıyla gerçekleştirmek mutluluğuna ulaşacaklardır. Bu iki yoldan han-

gisinin akla ve ideale uygun olduğu meydandadır. İşte bunun içindir ki, Hürriyet Partisinin, rejimi kurtarmak gayesiyle, her türlü parti mülâhazasının üstüne çıkarak - milletin sinesinde çoğunluğu teşkil eden, fakat Başvekil, nutukcu Vekiller ve radyo tarafından ise, fitne ve fesat ocağı oldukları iddiasıyla her gün tel'in, tah-

kir ve tehdit edilen - muhalefetin gücünü birleştirmeye gayret etmesini, pek akıllı ve idealist bir tutum olarak hayranlıkla karşılamaktayız. Cesaret ve feragatin en büyüğü, daima tek başına çarpışmak değil, dostlardan gelecek haksız ithamlara ve hattâ iftiralara dahi katlanarak, gaye uğrunda her fedakârlığı göze alabilmektir.

İncelemeler

11. nci Devre B. M. Meclisinin Teşekkülü

Dr. Cemal AYGEN

Bundan takriben üç sene evvel Forum'da neşretmiş olduğumuz bir incelemede (1) 6 ncı dönemden 10 ncu döneme kadar, — 10 ncu dönem dahil — T. B. M. Meclisinin muhtelif bakımlardan teşekkülünü incelemiştik. 27 Ekim 1957 seçimlerinden sonra meydana gelen 11 nci dönem Meclisini gene aynı zaviyeden tetkik etmek istiyoruz.

İlk nazarı dikkati celbeden nokta, 11 nci Dönem Meclisinin yaş vasatısı, diğer dönemlere nazaran daha genç olduğundan, 6 ncı dönemden bu yana Mecliste büyük bir gençleşme vardır. Aşağıdaki tablo tetkik edildikte, bu vaziyet gayet bariz bir şekilde görünmektedir :

	Vasatı		
	Yaş yekûnu	Mebus adedi	Yaş
6. Dönem	21.239	397	53,49
7. Dönem	24.304	453	53,65
8. Dönem	24.937	463	53,85
9. Dönem	23.534	477	49,13
10. Dönem	24.760	533	46,28
11. Dönem	27.246	602	45,25

Dikkat edilecek olursa, 9 ncu dönemde Meclisin vasatı yaşı, birden bire düşmüş, yani mebusların yaş vasatısında bir gençleşme vukubulmuştur. 9 ncu dönemde iktidar değişmesi, Türk parlamentosuna genç elemanların girmesini sağlamıştır. Nitekim Meclis içindeki bu gençleşme devam etmiş ve 11 nci dönemde 45 yaşına kadar düşmüştür. Bu oluşu memnuniyetle karşılamak icap eder.

Yaş vasatısı bakımından böyle bir

manzara arzeden 11 nci Dönem, tahsil durumu bakımından tetkik edildiğinde, diğer dönemlere nazaran aleyhte bir durum arzetedir. 10 ncu Dönemde Yüksek Tahsil yapmış mebusların nisbeti %84,80 ne yükseldiği halde, 11 nci Dönemde bu nisbet %72,59 a düşmüş bulunmaktadır.

Aşağıdaki tablo, mukayeseli olarak bu vaziyeti tesbit etmektedir :

Dönem	Yük. Tahsil	Lise ve daha aşağısı
6.	70.78	29.22
7.	79.91	20.09
8.	72.57	27.43
9.	69.60	30.40
10.	84.80	15.20
11.	72.59	27.41

11. nci dönemde yüksek tahsil yapmış mebus nisbetinin düşüşünü muhtelif şekilde değerlendirmek mümkündür.

Bir kere, 1954 senesinden sonra çıkarılmış olan bazı kanunlar, Devlet sekörünün muayyen mevkilerinde vazife almış olan yüksek tahsil yapmış olan memurların siyaset yapmalarını ve bilhassa partilere girmelerini men etmiş bulunmaktadır. Hassaten herhangi bir partiden mebus namzedi olmak isteyen bu vasıftaki kimselerin, seçimlerden 6 ay önce memuriyetlerinden istifa etmek mecburiyetinde bırakılmış olmaları, yüksek tahsil yapmış olan memurların siyasete atılmalarını bertaraf etmiştir. Bu hâdise, yüksek tahsil yapmış olanların nisbetini düşürmüştür.

Bunun mukabilinde, partilerin mahallî teşkilâtlarını ellerinde tutan ser-

best meslek sahipleri umumiyetle bir yüksek tahsile sahip değillerdir. Teşkilâtta bulunan bu gibi şahıslar aday olarak seçimlerde gösterilmiş ve bu vaziyet de, yüksek tahsil nispetinin düşmesine sebep olmuştur.

11 nci dönem için, mebusların yapıları tahsile göre bir tahlil yapacak olursak, eski dönemlere, aşağı yukarı muvazi bir neticeyi müşahede etmek mümkündür. Şöyle ki :

Hukuk	190	%31,5
Siyasal Bilgiler	31	% 5,1
Tıp	70	%11,4
Mühendis	25	% 4,2
İktisat	27	% 4,5
Ziraat	25	% 4,2
Harbiye	28	% 4,5
Gazi Terbiye	8	% 1,3
Lise	64	%10,6
Orta	47	% 7,8
İlk	28	% 4,5
Hususî	12	% 1,9
Rüşdiye	12	% 1,9
İdadî	7	% 1,1
Medrese	3	% 0,5
Diğer mektepler	42	% 7,8
Y e k û n	621	%101,8

Bu tabloda 621 tane mebus görülmektedir. Fakat hakikatte bu rakam şu şekilde mânâlandırılmalıdır. Bir kere 11 mebus iki veya daha fazla mektep mezunudur. Bundan ayrı olarak da, 8 tane mebusluk da açıktır.

11 nci Dönem Meclisinin hususiyet-

lerinden biri de, muhalefete mensup mebus sayısının, diğer dönemlere nazaran, iktidar partisiyle bir mukayese-ye imkân verecek şekilde çok olmasıdır. Bu gün 602 kişilik Mecliste 181 tane muhalefete mensup mebus vardır. İktidar partisinde ise, D. Partinin listesinde kazanan iki müstakili de nazarı itibara alındığı takdirde 421 mebus mevcut bulunmaktadır.

Genel olarak iktidar partisi ile C.H. Partisini mukayese ettiğimiz takdirde, yüksek tahsil yapmış olan mebus nisbetinin D. Partide daha fazla olduğu müşahede edilmektedir. D. Partide yüksek tahsil yapmış olanların nisbeti, 421 mebusa nazaran %75,36 iken, bu nisbet C. H. Partisinde %68,72 dir. Eğer Hür-Partisi ve C. M. Partisine mensup olanları da buna ekliyecek olursak, genel olarak muhalefete mensup olan cep- hedeki mebusların yüksek tahsil yapmış olanların nisbeti %70,16 ya çıkmaktadır.

Yüksek tahsil yapmamış olanların nisbeti de, her iki partide şöyledir :

D. P. : %24,64

C. H. P. : %31,28

Yukardaki tablolardan sosyal ilimleri tahsil etmiş mebusların nisbetlerini de çıkartmak mümkündür. Sosyal ilimler sahasında Y. tahsil yapmış olan mebusların nisbeti %44,35. Demokrat Partide ise bu nisbet, kendi mebus sayısı-

na nisbetle %43,44 olduğu halde, C.H. Partisinde %42,19 ve bütün muhalefete ise %46,50 dir ((2)).

Lisan bilmeleri zaviyesinden mebusların durumlarını tetkik edecek olursak 478 mebusun yabancı bir lisan bildiği, buna mukabil 124 mebusun da hiç lisan bilmediği göze çarpar. Bildikleri lisan adedi bakımından da mebusları şu şekilde tasnif etmek mümkündür :

1 lisan bilenler	213
2 lisan bilenler	75
3 lisan bilenler	26
4 lisan bilenler	5
5 lisan bilenler	1
6 lisan bilenler	—
7 lisan bilenler	1

11 nci dönemdeki mebusların yüzde 79,40 ı yabancı bir lisan daha bilmektedir. Halbuki bundan evvelki dönemde ise, yabancı bir lisan bilenlerin nisbeti ise %56,63 tü.

Lisanlar bakımından Mecliste müşahede edilen vaziyet şudur :

Almanca	74	İsveççe	1
Arapça	23	İtalyanca	7
Bulgarca	4	Korece	1
Ermenice	2	Lâtinçe	1
Farsça	11	Romence	1
Fransızca	234	Rumca	10
İngilizce	102	Rusça	2
İspanyolca	3	Sırpça	2

Bu yazımızda, 11 nci Dönem T. B. M. Meclisinin, muhtelif zaviyelerden bir

şemasını yapmaya çalıştık. Bu araştırma neticesinde müşahede edilen başlıca mühim noktalar şunlardır:

Meclis gittikçe gençleşmekte ve genç nesillere mensup olanlar siyasete atılmakta ön plâni almaktadırlar. Nitekim 1911 doğumlu 34, 1912 doğumlu 21, 1913 doğumlu 41, 1914 doğumlu 31, 1915 doğumlu 23, 1916 doğumlu 21, 1917 doğumlu 18, 1918 doğumlu 24, 1919 doğumlu 30 v.s. mebus bulunmaktadır.

Genel olarak 11 nci Dönemde yüksek tahsil yapmış olanların nisbei azdır. Bu, yukarıda izah etmeye çalıştığımız gibi, bazı kanunî mâniler dolayısıyla yüksek tahsil yapmış olan mebusların partilere intisap edememeleri ve mebus adayı olabilmek için, memuriyetlerinde, seçimden 6 ay evvel istifaya etmek mecburiyetinde bırakılmış olmalarının bir neticesidir.

Sosyal ilimler tahsil etmiş olan mebus nisbeti, geçen devreye nazaran bir yükseliş kaydetmiştir. Ancak. Mümtaz Soysal'ın yukarıda zikretmiş olduğumuz makalesinde temas ettiği meseleler, içi ne girdiğimiz demokratik hayat bakımından üzerinde ehemmiyetle durulması icabeden mühim bir nokta olduğuna kanaati bulunuyoruz.

(1) Meclislerin teşekkülü, 1 Nisan 1955, sayı: 25.

(2) Bu hususta bak. Mümtaz Soysal, Eksik Kalmış Kitaplar, Forum, sayı 95.

Türk Ekonomisinin Bugünkü Meseleleri

Maliyet Hurafesi ve Devalüasyon

Dr. Oktay YENAL

Memleketimizde yirmi seneye yakın bir zamandır maliyeti artırmayan malların fiyatlarının yükselmesine şaşılmaktaydı. Şimdi de, «Enflasyoncu politika terkedilirse, devalüasyon neticesinde bazı maliyetler artsa bile fiyatlar yükselmez», diyenler istihza ile karşılıyor. Çünkü, iktisadî mevzularda konuşan ve yazan bazı kimseler dahil, büyük bir kitlenin kafasında hâlâ Ortaçağ papazlarının kıymet doktrini, yani (Fiyat = Maliyet + Adil Kâr) formülü kök salmış haldedir. Halk, üç ay evvel

elli kuruşa aldığı makaraya yüzelli kuruş istenmesine şaşır ve sebebi «insafsızlık»ta bulur. Gazeteler Yalova'da kilosunu yirmi kuruşa olan sebzenin İstanbul'da iki liraya satılışını çok acıip karşılar ve suçunu «kontrol noksanı»na yüklerler. İdare adamları nazarında, 280 kuruşluk dolarla ithal edilen bin lira maliyetli buz dolabının on bin liraya satılması «vatan hiyaneti»nden başka birşey değildir. Bu felsefeye göre, maliyetleri artırmayan mallardaki fiyat artışı sun'î fiyat artışıdır, yapılan şey ihtikârdır.

İktisat ilminde fiyatın maliyete değil, talebe bağlı olduğu gösterilebilir üç çeyrek asrı geçiyor. Hele umumî fiyat seviyesi meselesinin bir para ve talep meselesi olduğu asırlarca evvel anlaşılmış bir husus. Bu bilgilerden haberi- miz olmasa bile son yirmi senelik acı tecrübenin bizi artık şu hakikate yak- laştırmış olması lâzım: Bir malın kıy- meti alıcının almağa râzı olduğu fiyata eşittir. Alıcının parası ne kadar artarsa talebi okadar artar, mallara o kadar fazla fiyat vermeğe râzı olur. Bir mem- lekette de malları kovalıyan para ne-

kadar artarsa —mallar artmamak şartıyla— fiyatlar okadar yükselir. Maliyet sabit kaldığı halde para artışından doğan fiyat yükselmesi şu anda hukuken «gayrikanunî», belki bazı cepheleri ile «gayri ahlâkî» dir, fakat hiçbir surette «sun'î» değildir. Bilâkis sun'î olan hareket yükselen fiyatları kanun ve zor ile önlemeğe çalışmaktadır. Bir balonun ağzından üflendikçe şişmesi «şişmiyecek» diye bir kanun varsa gayri kanunî, bazı kimselerin kötülüğüne sebep oluyorsa gayriahlâkî sayılabilir; fakat herhalde sun'î olduğu iddia edilemez.

Son zamanlarda maliyet heyulasından kurtulamayan zihniyetin yeni bir tezahürüne şahit oluyoruz. Deniliyor ki devalüasyon neticesinde ithal ve ihraç mallarının maliyetleri üç mislinden fazla arttığına göre fiyatlarda da buna yakın artma beklenmelidir; bunu önlemek imkânsızdır. Bu suretle, devalüasyon hâdisesi senelerden beri ilk defa olarak «sun'î» olmıyan bir fiyat artışı sebebi (?), yâni maliyet artışı ortaya çıkarmış bulunuyor. Görüş aynı görüştür, yalnız bu sefer takımlar yer değiştirmişlerdir. Şimdiye kadar devlet tüccara «Maliyet artmadan fiyatı arttırmağa ne hakkın var?» diyordu. Şimdi tüccar devlete aynı silâhla hücum edecek, «Maliyet üç misli artarsa eski fiyattan satmama imkân var mı?» diyecektir. Tüccarın cevabı şimdiye kadar nasıl «Ben satıyım sen de gör», oldu ise şimdi de devlet tüccara, «Fiyatını yükseltebilirsen yükselt de göreyim,» diyebilir — eğer necmu talebi arttırmamağa muvaffak olursa...

II

Fiyatlar umumî seviyesi, esas olarak, mal miktarı ile para miktarı arasındaki orana bağlıdır. Mal miktarı sabit kalır, para hacmi artarsa fiyatlar yükselir. Para sabit kalır, mal miktarı azalırsa fiyatlar yine yükselir. Yirmi sene-den beri para artışının mal artışından çok önde gitmesi fiyatları yükseltmiştir. Doların 2.80 Türk lirasına eşit tutulması, yani ithal malı maliyetlerinin değişmemesi nasıl bu mallardaki fiyat artışını önliyememişse, şimdi de doların dokuz lira olması, yani malların maliyetlerinin üç misli artması mutlak olarak fiyatların artmasını gerektirmez.

Yukarda, fiyatlar umumî seviyesi ancak (a) para artarsa veya (b) mal azalırsa yükselir dedik. Bu kabataslak tahlile göre devalüasyonun para hacmi üzerindeki tesirini ve mal arzı üzerindeki tesirini inceleyerek devalüasyonun fiyatlar umumî seviyesi bakımından neticesini görebiliriz. Hükümetin para hacmini genişletmemek hususunda kararlı olduğunu işitiyoruz. Bu yapılır mı veya yapılabilir mi? Bu ayrı bir tetkik mevzuudur ve gelecek yazıda ele alınacaktır. Şimdilik şu suali cevaplandırmaya çalışacağım: «Eğer, para artırılmaz ise devalüasyon fiyatların artmasına sebep olur mu?»

Paranın artmıyacağını farzettimizde göre fiyatların yükselmesi ancak mal miktarının azalması ile mümkün olacaktır. Şu halde, devalüasyonun memleketimizde arzedilen mal miktarını azaltıp azaltmıyacağını tetkik edersek fiyatların yükselip yükselmeyeceği hususunda da bir karara varabiliriz.

III

Memleketimizdeki produktiviteyi kısaca devrede sabit farzederek mal miktarının azalması ancak ihraç edilen mal miktarının ithal edilenden fazla olması ile mümkündür. Bu da iki sebepten doğabilir :

a) Şimdi sattığımız muayyen ihraç malı miktarına mukabil aldığımız ithal malı, eskiden aynı hacimde ihracata mukabil alabildiğimiz ithal malından eksik ise; (Dış ticaret haddi aleyhimize değişirse),

b) İhraç ettiğimiz maldan daha az kıymette (döviz olarak) mal ithal ediyorsak. (Tediye bilançosu lehimizde açık gösterirse).

Kanaatime göre (a) şikkının vukubulması için sebep yoktur. Bizim devalüasyonumuz dünya piyasalarındaki malların fiyatlarına tesir etmez. Kaldı ki, bilhassa demir perde gerisi memleketler ile şimdiye kadar yaptığımız aleyhimizdeki pazarlıklardan vazgeçilmesi dış ticaret haddinin lehimizde değişmesine bile sebep olabilir.

Diğer şikkın (b) doğru olabilmesi için ise yeni kur üzerinden verilen dövizlerin alınmaması, yani bütün ithal imkânlarının kullanılmaması lâzımdır. Bugünkü iç ve dış fiyatlar muvacehesinde böyle bir halin zuhurunu da muhtemel görmüyorum. Yeni kur üzerinden bütün masrafı ile İstanbul'da kırk bin liraya malolacak 1959 modeli bir Amerikan otomobilinin müşteri bulamaması mümkün müdür? Şu halde, para hacmi genişletilmezse memleketimizde fiyatların devalüasyon neticesi yükselmesi muhtemel değildir.

IV

Vardığımız netice, hiçbir fiyat şimdi olduğundan yukarı çıkmıyacaktır, mânâsına gelmez. Paranın kıymetinin gittikçe düşmesi korkusunun doğurduğu talep artışı ile yükselen arsa ve altın gibi bazı sabit kıymetlerin veya ithal imkânı olmıyan zamanda rekabetsiz piyasada yükselen bazı yerli imalâtın fiyatlarının düşmesi ve bu düşüş nisbetinde bazı ithal ve ihracat mallarının yükselmesi beklenebilir. Fakat şimdiye kadar hemen hemen hiçbir ithal malı resmî kur üzerinden hesaplanan fiyatı ile bulmak mümkün olmadığına göre, fiyat yükselmeleri daha ziyade ihraç mallarında beklenebilir. Belirtmek istediğim husus şudur: Devalüasyondan sonra nisbî fiyat ayarlamaları beklenebilir, fakat para hacmi artmazsa umumî fiyat seviyesi değişmeyecektir.

Diğer taraftan, devalüasyondan evvelki fiyat seviyesini «hayalî» fiyatlara göre hesaplırsak fiyatlar elbette yükselecektir. Hayalî fiyatlar bulunmayan malların Millî Korunma Kanununa göre tesbit edilmiş fiyatlarıdır. Lâkin bulunmayan malların veya yarım saat içinde yağma edilen ithal mallarının fiyatlarına göre umumî fiyat seviyesi hesaplamak hayal ile avunmak değil de nedir? Meselâ geçen ay karaborsada bin liraya satılan otomobil lâstiği gelecek ay 700 liraya satılırsa fiyatlar ucuzladı demek mi doğrudur, yoksa tevzi dairesi 200 liraya satarken şimdi 700 liraya yükseldi diyerek pahalandığını iddia etmek mi? Hele meselâ hiç bulunmayan bir yedek parçanın veya ilâcın yeni fiyatının yükselmiş olduğunu söylemek ne mânâ ifade eder?

V

Daha ileri giderek 4 Ağustos para ayarlamasının bizde fiyatları düşüreceği bile iddia edilebilir (Tabii para arttırılmıyacak faraziyesi altında). Evvelâ, ithalâtımız ile ihracatımızın döviz kıymeti itibariyle denk olduğunu farzetsek bile ithalât primi ile ihracat primi arasındaki fark bir miktar paranın piyasadan çekilmesini sağlayacaktır. İkinci olarak, dış yardımlar fiyatları düşürücü tesir yapacaktır. Bu iki yönden olacaktır: Dış yardımların bedelleri kadar piyasadan mal çekilecektir, dış yardımların miktarları kadar piyasaya mal arzedilecektir. Her iki olay fiyatların düşmesine sebep olur.

Fiyatları düşürebilecek üçüncü faktör psikolojik olacaktır. Senelerdenberi yükselen fiyatlara göre ayarlanan harcamalar, halkta fiyatların durduğu kanaati uyandır, hele düşeceği şüphesi yerleşirse, yeni bir haleti ruhiye içinde tanzim edilecektir. Bu hâdise vuku bulursa halkta para tutma arzusu çoğal-

abilir, yani paramın tedavül sür'atı düşer ki bu da fiyatlara para hacmindeki bir azalma gibi tesir icra eder.

Şimdiye kadar ithalât zorluğu dahilî istihsalde bâzı tıkanıklıklara ve eksik kapasite ile çalışmalarına sebep olmaktadır idi. İthalâtın açılmasının bu tıkanıklıkları gideceği kabul edilirse dahilî pro-

duktivitede bir artma beklenebilir ve bu da mal arzını artıracığından fiyatları düşürücü yönde müessir olabilir.

Yukarıda varılan neticelerin yazının başında yaptığımız «eğer... ise» faraziyesi ile kayıtlı olduğu unutulmamalıdır. Bu faraziyenin tahlili gelecek yazının mevzuu olacaktır.

“Kadro”ların Analizi

I

Ömer ŞAKİP

Giriş:

Geçen yıl, Türk fikir hayatının içine düştüğü kuruluştan yakından Cumhuriyet Gazetesinin sayın başyazarı, bugün yurdumuzda «Kadro» Dergisi arasında bir derginin çıkamadığını belirtmişti. Geçen gün de, Sayın Vatan Başyazarı tarafından «aşırı solculuk» töhmeti altında tutulan Kadrocu'lardan Sayın Şevket Süreyya (Aydemir) nin gene aynı gazetede bir açıklama yazısı çıkmıştı. Yazar bu «tektip» yazısında, sözü şöyle bitirmekteydi: (Sayın Yalman, herbirimiz kendi vatanımızın toprağında kendi mes'ut istihalemi-zi yaptık. Bu istihaleler ne kadar iv'icacılı olursa olsun, gene hepimiz bu toprağımızın kaderine daima bağlı kaldık. Onun için bu gün de, bu toprağın üzerinde hepimize, hür, müstakil ve gelişen bir milletin çocukları olarak pek âlâ yer vardır.)

Görülüyor ki; Kadro 1932 yılında aylık olarak çıkmağa başlamış, 1935 yılı Ocak ayında ve 35-36 ncı sayılarında kapanmış — ya da kapatılması uygun görülüş— fakat, aradan 23 yıl lık bir zaman geçtiği halde, ara sıra yankılarını devam ettirmiştir.

Gerçekten de, Kadro daha çıkmağa başladığı - ki, onu çıkartanlar kültür hayatımızın bir elit kadrosuydular— andan itibaren de, çevresinde bir yığın gürültü kopartılmış, her yandan hücumla uğramış ve yoluna devam ederken giriştiği polemiklerle kendini korumak, savunmak zorunda kalmış bir bahtsız dergi idi. Bu saldırıların çoğu birbirini hiç tutmamaktaydı. Kısmen kasıt, kısmen de ekonomi, sosyoloji bilgilerinin yetersizliği, perakende unsurların, Dergiye çullanırken çok değişik yargılara sürüklüyordu:

(... Muhtelif Türk yazarları tarafın-

dan muhtelif zamanlarda neşriyatımız için bize münasip görülen sıfatlardan yalnız bâzılarını — Bu mütalâaların yürütüldüğü gazete ve mecmualar elimizde toplanmıştır— sıralamak bile, hükmünde sathîliğin ve isabetsizliğin bizde ne mertebelere kadar götürülebileceğini göstermek için kâfidir. Meselâ, KADRO için yürütülen ve biri diğerini nakzeden bu hükümlerden bâzılarını sayalım :

Kadro komünist, Kadro faşist, Kadro milliyetçi komünist, Hayır nasyonal sosyalist, Sosyal faşist, Neo-Hitlerist, Anarşist, Nihilist...

Her biri bir veya birkaç Türk yazarının, bir veya birkaç Türk mecmua, gazete veya kitabının üstümüzdeki hükümünü ve taktirini (?) ifade eden bu «sıfatlar» listesini, gene elimizdeki yazı vesikalarına göre daha uzatabiliriz. — Sayı: 18. Fikir Hareketleri arasında Türk Nasyonalizmi. I. FAŞİZM. Şevket Süreyya.) Daha 14 - 15 yaşlarında bir çocukken şiddetle etkisinde kalarak o yetişme çağımızda, ilk edikasyonumuza yaptığımız Kadro'ları, aradan bunca zaman geçtikten sonra yeni baştan incelemek, bize, hem yargularımızı daha isabetle yapmamızı sağlyabilir, hem de FORUM ve PAZAR POSTASI'nın genç okuyucularında, ellerindeki dergilerle KADRO arasında bir karşılaştırma, bir ölçme imkânı hazırlamış olur. Hele, Kadro'nun o zamanlar savunduğu bâzı ana ilkelerin, Türk politikasında bugün ayrı yarı köşe başlarında oturanlar tarafından yayılmış olması meseleyi büsbütün ilgi çeker bir hale koymaktadır.

(Kadro, ara sıra kendi meşrebine uygun yazarlara da sayfalarını açmışsa da asıl beş kişi tarafından; Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), Şevket Süreyya

(Aydemir), Dr. Vedat Nedim (Tör), Burhan Asaf (Belge), İsmail Hüsrev (Tökin) Beyler tarafından çekilip yürütüldü.) Böylece, her büyük doktrinden sayısız anlayışta müridler çıktığı gibi, Kadro'nun madde-i asliyesinden de olayları çeşitli açılardan gören aydın tipleri çıktı, diyebiliriz.

Kadro'da ekonomi - politik :

Kadro, ekonomi - politik anlayışında tarihî materyalizmden pasajlar almışsa da, onu kendi potasında eritiyor ve ihtilâl metodunu bir kıyıda bırakarak, emperyalizme karşı «Millî Kurtuluş Hareketi» ni tamamlamış bir ulusun, maddî kaynakları harekete geçirilmemiş ve binnetice sınıf tezadı mevcut olmayan Türk ulusunun ekonomik kalkınmasını baştanbaşa «Devletçilik» te buluyordu. İşte bu bakımdandır ki, solda oturanlar tarafından sağcılıkla, sağda oturanlar tarafından da solculukla itham edildi.

Makalelerin altında, sık sık, şöyle afişlere rastlamak mümkündür: «Türk milleti, inkılâbına sınıflaşmamış bir millet bünyesi içinde başladı ve bu inkılâbı yine sınıflaşmamış bir millet bünyesi içinde ilerletecek ve derinleştirecektir.»

«Biz Avrupanın hayranı değil, mirasçısıyız!» diyen Bay Şevket Süreyya, —ki, Kadro'nun yeni kurduğu teoride hem başyazarlığını yapmış hem de bu uğurda birçoklarıyla polemiklere girmiştir— Batılı demokrasilerin sınıf tezadı yüzünden geçirmekte oldukları sarı sınıflara işaret ederek, bizim bu çeşit sarsıntılara girmemize hiç de lüzum ve mahal kalmadığını ileri sürüyordu.

İktisat Doktoru Bay Vedat Nedim de, şu kanıdadır: «Sınıfsız ve tezadsız millet olmak, gayemizdir. Fakat henüz, sınıfsız ve tezadsız bir millet değiliz.

... Fransız inkılâbı, derebeylik hâ-

kimiyetine karşı, burjuva hâkimiyetini kuran ve bugünkü sınıf ayrılıklarını ve neticede yeni bir sınıf devletini doğuran iktisat sistemine yol açtı.

Rus inkılâbı, Fransız inkılâbının bir reaksiyonudur. Burjuva hâkimiyeti yerine, proletarya hâkimiyetini kurdu.

Türk inkılâbı ise, hem Fransız inkılâbına, hem de Rus inkılâbına karşı bir reaksiyondur. İdeali, ne bir burjuva, ne de bir proletarya hâkimiyetidir. Türk inkılâbı, bir sınıf inkılâbı değil, sınıfsız ve tezadsız millet oluş inkılâbıdır.

... Hususî sermaye terakümüne dayanan bir iktisat sistemi altında, sınıfsız bir cemiyet tasavvur bile olunamaz. O halde, hususî sermaye terakümü yolu, bizi bir yandan geri teknikli bir iktisada götürecektir, fakat diğer yandan da sınıfsız ve tezatsız millet olmak idealimize kavuşturmayacaktır. — Sayı 11. Sınıflaşmamak ve İktisat Siyaseti.»

«Geniş ve plânlı bir iş hacmi ve bu iş hacmine uygun para fikri; memleketimizin yeni esaslara göre inşası dâvasında bizim esas fikirlerimizden biridir. — Sayı: 12. Enflasyon değil, İş bolluğu. Şevket Süreyya.»

Gene Bay Şevket Süreyya, zamanın Darülfünun Müderrislerinden İbrahim Fazıl Bey'in 13/4/1933 günlü Akşam Gazetesinde çıkan (İnkılâp Devletçiliği ve İhtilâl Devletçiliği) adlı yazısına, aşağıda alınmış pasajlarla cevap verir:

«... Fakat Fâzıl Bey, kendi ahlâk hâline gelmiş liberalliğini ve Devletçilik aleyhtarlığını, iş başa düşünce pekâlâ maskeleyeceğini biliyor... Fakat herkes bilir ki, İhtilâl ve İnkılâp ayrı ayrı şeyler değildir. Bunlar bir cemiyet hâdisesinin müteradif isimidir. Hattâ bütün ecnebî dillerinde gerek ihtilâl, gerek inkılâp mefhumunu vermek için yalnız bir tek kelime vardır: Revolution.

... Halk Fırkası programının 1 nci maddesinin C fıkrası şöyledir:

«Ferdî mesaf ve faaliyeti esas tutmakla beraber mümkün olduğu kadar az zaman içinde milleti refaha ve memleketi mamuriyete erdirmek için milletin umumî ve yüksek menfaatlerinin icabettirdiği işlerde — bilhassa iktisadî sahada — devleti fi'len alâkadar etmek mühim esaslarımızdandır.»

... «Plânlı iktisat nizamı ancak bir millî iktisat nizamıdır. Fakat bu nizam millet içindeki bütün iktisadî unsurları ve bütün iktisadî faaliyetleri tamamiyle içine almaz... Bu itibarla millî iktisat rejiminde plân dâhiline alınmış büyük istihsal ve mübadele branşlarının

yanında serbest köylü, ticaret ve sanat erbabı da mevcudiyetlerini koruyabilir» (Kadro No. 5, sayfa 9).

«Türkiye'nin içinde bulunduğu millî kurtuluş hareketi noktazarından plân ancak, memleketin başlıca iktisat muntakalarında faaliyette bulunan ve millî iktisadiyatın mukadderatına hâkim olup onun vasfını ve mahiyetini tâyin eden başlıca iktisat branşlarının tanzimi veya kuruluşu şeklinde ifade edilebilir.» (Kadro, S. 9).

«Bu itibarla serbest sermayenin gerek toprak, gerek sanayi, gerek mübadele sahasında randımanlı çalışabileceği teşebbüsleri serbest bırakmakla beraber, bunun haricinde kalan ve henüz işlenmemiş olan millî enerjiyi, yüksek teknikli yeni bir millî iktisat temeli üzerinde teşkilâtlandırmak mecburiyetindeyiz.» (İnkılâp ve Kadro, sayfa 112).

Kara, deniz, hava yollarında, «ağır endüstrinin ekmeği» sayılan kömür madenlerinin işletiminde, elektrik istihsalinde, şekerde, çimentoda, ziraat politikasında ve daha bunlara mümasil işlerde Devletçi olmamız gerektiğini savunan Kadrocular, yukarıda aktardığımız fikirlerinden de kolayca anlaşılacağı üzere, aynı zamanda Plâncı idiler. Dr. Vedat Nedim Bey, (Türk iktisadiyatının Erkânı Harbiye dairesi: Âli İktisat Meclisi) adlı yazısında meseleyi şöyle koyuyordu:

«... biz garp milletlerinin iktisadî inkişaf seyirlerini kendimiz için örnek almıyalım... Çünkü, garp milletleri bugünkü seviyelerine ve âkıbetlerine Âli İktisat Meclisleri olmadan vardılar. Oralarda millet iktisadiyatlarının talihi, serbest pazar şartları altında inkişaf etti.. Garp memleketlerinde millî iktisat, bir millî müdafaa unsuru değil, (kendi yurdu içinde, yani metropolde) bir istismar (dışarıda, yani müstemlekelerinde) bir tecavüz âleti, bir parçalanma vasıtası, bir inhilâl ve amarsi âmilî olmuştur.»

Yazar, bu arada, batı ülkelerinde sonradan kurulan Plânlama dairelerinin çeşitli partiler tarafından kendi çıkarlarına göre çekildiğini, bir işe yaramayıp pasif kaldığını belirterek bizde de böyle olmamasını ister:

«... Türk iktisadiyatının Erkânı Harbiyesi rolünü oynayacak bir âli iktisat meclisinin hiç olmazsa şu bürolara dayanması zaruridir:

Ziraat bürosu - Sanayi bürosu - Ti-

icaret bürosu - Maliye bürosu - Mınakalât bürosu - Orman bürosu - Maadin bürosu.

Bu büroların her biri, muhtelif İhtisas şubelerine ayrılır. Meselâ, Ziraat bürosunu şöylece şubelendirebiliriz:

Hububat - pamuk - tütün - fındık - üzüm - incir - zeytin - afyon - yemiş - at - öküz - koyun - tavuk - arı - süt - şarap - kredi - su işleri - ziraat terbiye v.s. şubeleri gibi.

Bu bürolar, daimî bürolardır. Başlarında mütahhasıslar çalışır. Bu büroların iki esas vazifesini şöylece hulâsa edebiliriz:

1 — «Olanı» tesbit ve takip etmek.

Meselâ, Tütün Şubesi, Türkiye'de ve diğer memleketlerdeki tütün işlerini en küçük teferruatına kadar bilecek ve takip edecektir.

2 — «Olması lâzım gelen» i, her işin icabına göre birkaç senelik plânlara dahilinde senelere göre taksim etmek.

Meselâ, tütün işlerimizin, enaz zaman, enaz emek sarfiyle, en rasyonel bir hale gelebilmesi için Devletçe ve milletçe alınması lâzım gelen tedbirleri bir program halinde tesbit etmek» (Sayı: 14, sayfa 12-17).

Böyle bir müessesenin teşekkülü, yazarın noktai nazarına göre; gerek Büyük Millet Meclisinin çeşitli encümenleri, gerekse ilgili bakanlıklar için, hiç şüphesiz, en yetkili bir danışma yeri rolünü oynayacak ve her Bakanlık kendi bütçesinden tasarruflar yapmak suretiyle bu teşekkülü yaratacaktır.

Devletçiliğin bu şekildeki plânlamasında, ayrıca, (Türkiye'nin iktisadî muntakalara bölünmesi: «Rayonlaştırma»)-da düşünülen ve tahakkuku elzem sayılan meseleler arasında mütalâa edilir:

«Gazi Hazretlerinin son seyahatleri esnasında, Türkiye'nin iktisadî muntakalara bölünmesi (Rayonlaştırma) fikri, memleketin iktisat dâvaları arasına atıldı.

Bu fikrin ehemmiyeti her adımda biraz daha şümulleşmek suretiyle hergün biraz daha artacak, gerek idare mekanizmamızı, gerek fikir adamlarımızı gittikçe daha fazla ilgilendirecektir.

Bir memleketin iktisat muntakalarına bölünmesi, o memleketin iktisat yapısı ile idare kuruluşu birbirine uygun kılınmasının ilk adımıdır. Bu adam ise, millî iktisat işlerinin toplu olarak görülmesi, sıralanması ve hesap altına alın-

ması lâzımdır.» (Sayı 15, sayfa 5-12).

Bay Şevket Süreyya, bu yazıda meseleyi enine boyuna deşmekte; işi maddeesine, hacmine ve mahiyetine göre ayrı ayrı incelemektedir. Makaleyi buraya boydan boya aktarmaya imkân yok. Fakat söz temsili, Karabük Demir ve Çelik Fabrikalarının ham maddesi Divriği Demir Madenlerinden, izabe ocaklarının kömürü Zonguldaktan gelirken, Fabrikaların Karabükte kurulmuş olmasını, demirin maliyet fiyatı bakımından hatâlı görebiliriz. Kırıkkale böyle bir tesis için ortada ve daha avantajlıdır. (Nitekim, Kırıkkale'de de bir çelik fabrikası mevcuttur.)

O halde, şu yazıdan anlaşılacağı gibi; Şeker fabrikalarının, seçimlerde oy toplamak amacıyla, memleketin pancar istihsal bölgelerinden uzak yerlere gelişi güzel serpiştirilmesi değil, o bölgelere yakın yerde kurulması iktiza ederd. Çimento sanayii için de durum aynıdır.

Köy ekonomisi : Kadronun köy ekonomisi üstündeki görüşleri de, devletçidir. Bu konuda en çok uğraşını da «Türkiye Köy İktisadiyatı» nı yazan Bay İsmail Hüsrev olmuştur. Yazar, Anadolu köylerinde biri iktisadî, diğeri içtimaî iki büyük bünye değişimini inceleyen, ziraat kooperatifçilikten uzaklaşmış köy bünyesinde, toprak ağalarının durumuna dokunmakla kalmaz, topraksız köylünün içine düştüğü güç ve acı şartları da dile getirir. (Sayı: 14, Sayfa 18-24).

Devletçi bir ziraat siyasetine göre, toprak, herşeyden önce en mühim bir «Millî müdafaa vasıtası» dir. (Toprak üzerinde mülkiyet hakkı, bu millî müdafaa vasıtasını, memleket menfaatlerine uygun bir tarzda kullanmakla mukayyettir. Bu hakkı, memleket menfaatlerine uygun bir tarzda kullanmayan fert, kendisine emanet olunan toprağa tüfeği tahrir eden bir neferden farksızdır) diyen Vedat Nedim Bey, şunları ilâve eder: (Toprağı, bir millî müdafaa vasıtası olarak kabul eden bir ziraat siyaseti, belli başlı mühim ziraat şubelerinde bu vasıtanın memleket ihtiyaçlarına göre en iyi kullanma, en iyi istismar etme şekillerini ve usûllerini tesbit eden plânları hazırlar.)

Para siyaseti: Kadroların çıktığı yıllarda, Türkiye'nin yıllık bütçesi 150 mil-

yon lira civarında oynamaktadır. Bay Şevket Süreyya ise, gerek para miktarını, gerekse iş hacmini çoğaltmak istiyerek ortaya «İş hasreti ve 500 milyonluk Türk Bütçesi» adlı yazısıyla bir tez atmıştır. Buna karşı çeşitli yoldan itiraz sesleri yükselmiş, enflasyon mu istediği sorulmuştur. (Enflasyon değil, iş bolluğu) adlı yazı, işte bu itirazlara cevaptır :

«... Paranın mahiyeti hakkındaki telâkkiler muhtelifdir. Fakat biz, burada da bütün diğer telâkkilerimizde olduğu gibi tamamiyle materyalist izah tarzına sadık kalarak diyoruz ki para, emtiadaki mübadele kıymetinin - yani emtiaya insan emeğinin bahşettiği kıymetinin - pazarda, yani mübadele seyrinde tebellül edisidir».

Emtia ise mübadele kıymetini pazarda, yani mübadele seyrinde değil, istihsal esnasında alır ve bu kıymet mübadele esnasında, tedavül vasıtası rolünü görebilecek herhangi bir şey de temsil edilebilir. İçinde yaşadığımız cemiyette paranın FETİŞ bir mahiyet oluşu, mübadele işlerinin, âlela idrâkimiz ve irademiz haricinde cereyan etmesinden doğar... Ekonomide asıl olan İŞ ve EMTİADIR.»

Klâsik liberal iktisada karşı, bu görüşle tezini savunan yazar, para basımını o sıralarda kurulması derpiş edilen Merkez Bankasının kontrolüne ve rirken şunları ilâve eder :

«Esas fikrimiz... «Türkiye'de para hacminin mücerret bir şekilde (Nitekim 1923 Alman enflasyonunda para sukutunun asıl âmili müstehlik maksatlar, maaş ve saire tediyatı için çıkarılan paralardı) artırılması değil, iş ve istihsal hacminin, yani dolayısıyla mübadeleye (pazara) arzolan emtia hacminin artırılmasıdır... Bizde enflasyon ancak istihsale matuf olmıyan maksatlar için çıkarılacak paralarla husule gelebilir.»

Aynı yazıda, para değerini tayinde altın esasının terkedilmesine doğru İngilterede bir cereyanın husule geldiği de kaydolunmaktadır. Öte yandan Bay Burhan Asaf (Belge) arkadaşını (Para tezimiz ve Prof. Wagemann) adlı - Sayı: 14, sayfa: 28 - 38 - yazısıyla destekler.

O da, para siyasetinin iş ve emtia üstünden, bu imkânların açılması suretiyle ayarlanmasına taraftardır. Yer altında ve yer üstündeki maddî kaynaklarımızın istihsale açılışıyla birlikte, ama bunlar daimî şekilde plân ve kontrol altında tutularak, piyasaya tedrici şekilde para sürmenin enflasyonla ilgisi olamayacağı, aksine; iş sahasına ve emtia mübadelesine tesir ederek satın alma gücünün daha da çoğalacağı tezi bir kez daha hatırlatılır.

Görülmektedir ki; Kadrocular bütün bu teorilerini tek parti ve tek şef esasına göre, muhalefet tanınmaksızın, kurmuşlardır. Maksat, Türkiye Millî Kurtuluş hareketini silâhla tamamladıktan sonra, onu aşırı sınıf farklarına getirmeden, bünye içinde tezatlar yaratmadan Devletçilik yolu ile iktisatçı da silâhlandırmak, kendilerine ham madde kaynakları arıyan emperyalist ülkelerin iş tihalarını kursaklarında bırakmaktır.

Böyle bir ekonomik sistem, Devletçilik çok partili demokratik hayat içinde de yürütülebilir mi? Bunun en güzel cevabını, seçimlerle işçi sınıfını iktidara geçiren — bununla beraber Muhafazakâr Partiyi de muhafaza eden — İngiltere misalinde görmekteyiz. En haşin karşılık ise, şüphesiz, Sovyet Rusya'dan gelmektedir.

Türkiye ise, kendi sosyal bünyesinde, hem devletçiliği, hem de insan haklarının temel hürriyetlerini muhafaza ederek, aşacağı dağlara kolaylıkla tırmanabilir. Bizim bugünkü derdimiz, Demokrat Partinin ilk çıkışındaki liberalizm cereyanının telâfisi güç zararlarından en kısa yoldan dönülmesine — ki, dönülmüştür — bir de, iktisadî plân, rayonlaştırma gibi gerekli tedbirlere tevessül edilmemesine bağlanabilir. Muhalefetin istekleri ise; gerek iktisadî plân etrafındaki kritiklerinin, gerekse bu kritikleri sağlayacak araçların — toplanma hürlüğü, söz ve yazı hürlüğü, basın hürlüğü, kaza mekanizmasının tarafsız işlemesi ve seçim metodunun ıslahı — açık, serbest bir şekilde yapılabilmesi etrafında toplanır.

Gelecek yazımızda Kadro'nun sosyolojisini, felsefesini ve felsefesiyle birlikte devrim, edebiyat, hürriyet anlayışını belirtmeğe devam edeceğiz.

Bir Ormancı Köyünün Gelir-Gider Tablosu

HARMANDALIOĞLU

Köyün adı : Üyücek
Bağlı olduğu kaza : Kızılcahamam
Vilâyeti : Ankara
Şehire uzaklığı : 20 Km.
Ev sayısı : 25 (1938 de 80 evmiş)
Nüfus sayısı : 150
Okulu : Yok

Bugünkü yazımızda tipik bir Orman Köyü üzerinde duracağız. İnceleme konusu yapmak istediğimiz köy, Kızılcahamam'ın doğu - kuzeyini kuşatan sıradağların hemen gerilerine düşer.

Ankara'dan - İstanbul'a yolculuk edenler, Kızılcahamam'ın birkaç kilometre ötesinde başlayan Azap Deresi'nin tüyler ürpertici vahşi güzelliğini görmüşlerdir. Yer yer çam ormanlarının kuşattığı dik başlı tepeler... Korkunç uçurumlar... Tehlikeli virajlar... Otobüsün ancak yarım saatte tırmanabildiği ini, cini olmıyan bu virajı bol dereyi çıkar çıkmaz SARIYAR denilen bir düzlükle karşılaşırsınız. Bu düzlüğün doğu kesiminde, bir saat öteerde Azap deresine paralel olarak uzayıp giden daha belâlı, daha sarp bir dere daha vardır. İşte, bahis konusu yapmak istediğimiz ÜYÜCEK KÖYÜ bu derenin içindeki daracak bir vâdide taşların, kayaların arasına sıkışıp kalmıştır. Ulu yoldan köye ayrılan cığa (patika) üzerinde taşların, dikenlerin üzerinden seke seke tam bir saat yokuş aşağı indiğiniz halde iyice köyün üstüne varmadan damlarını göremezsiniz. Şeytanların bile koltuk değneğiyle dolaştığı bu dereye haydi hep birlikte biz de — diğer eşine uygun bir ad bularak GAZAP DERESİ diyelim. Güneşin bile şöyle bir selâm verip geçtiği, bu dik başlı dağların ortasında çilelerini dolduran köylüler, —köyün yamacındaki sarp kayalıklarda beyazlı, karalı birer nokta hâlinde görünen keçi sürülerini göstererek— «Efendim, diyorlar Sen bu derelere istersen GAZAP DERESİ de, istersen CEHEN-NEM DERESİ de, ne dersin de.. Buraların çilesine bir biz katlarız, bir de şu yamaçta gördüğün keçiler, katlanır...»

Anadolu'nun birçok köyleri gibi Ü-

YÜCEK köyü de yıllar yılı dağların arasına atılmış, unutulmuş topu topu yirmi beş evlik bir köy... Ama, bundan yirmi yıl öncesi Üyücek Köyü seksen evlikmiş. Bekle bekle bakmışlar ki, bu dağların arasında yıllar yılı kendilerini bir gören, arıyan kimse yok. Günden güne başlıca geçim kaynakları olan ormanın da kökü kurumağa başlamış. Toprak dersin zaten hak yetire... Köyün altından geçen ufacık bir çayın çevresine serpilen topraklarda fazla bir nüfus geçindirmiyor. «Gayret dayıya düştü.» diyen yorganını sırtladığıynam gurbetin yolunu tutmuş... Bir, iki, üç, dört derken, «Ha bre, de bre...» köy küçülmüş, ufalmış 80 ev 30 eve, 50 ev de günün birinde 25 eve inmiş. Bu gün de göçlerin arkası kesilmiş değil. Her yıl köyden bir iki aile daha çekip gidiyor. Bu gidenlerin hepsi de Ankara'ya yerleşip kalmışlar. Köylüler, «Giden çok oldu ama, dönen olmadı Üyücek'e» diyorlar. Başka bir yazımızda köyünden göç eden köylülerle bunların sebepleri üzerinde duracağız.

Şimdi tekrar konumuza dönelim: Çok yakın zamana kadar ormanlarla kaplı olan Üyücek dağları, bugün çırılçıplaktır. Köyün çevresini kuşatan dağlarda - tepelerde saatlerce yürüdüğümüz halde taşların, kayaların başında sırtıp kalmış fundalıklardan, çalıklardan başka birşeye rastlayamazsınız. Bu gün şurada, burada yeşil birer yama halinde görünen fundalıklarda ya baltanın, kecinin uzanamadığı sarp yokuşlar, ya da bir DEDE'nin, bir yadırın bekçilik yaptığı sivri doruklar...

Köyün sınırından içeri adımınızı atar atmaz sizi koca koca kayalarla, öbek öbek taş yığınları karşılar. Başından yeşil tâcını atan Kızılcahamam dağları gibi, Üyücek köyünde inişler-çıkışlar, dağlar - tepeler, dereler hep taş, hep taş... Bu taş yığınlarının şurasına, burasına serpiştirilmiş evler... Saatlerce yürüdüğünüz halde derde derman için de olsa ne bir avuç toprak, ne de bir avuç su.. Sanki, kuruyan ormanla birlikte toprak ve su da çekilip gitmiş Üyücek köyünden.. Sonra göçler başlamış.. Üyücek

köylülerinin şu birkaç satırlık konuşmasında köy ne güzel tarifini buluyor: «Dağlara yağmur iner, bizim köye taş iner bey», diyorlar. Üstümüzden geçen tayyareler, kuşlar bile köyün üzerine iyice alçalıp bakmadan bizim köyü tanıyamaz bu oyukların içinde...» ama, diye hemen ilâve ediyorlar «tayyareleri pek bilmeyiz ama, her kuş cesaret edemez doğrusu bu dağların arasından geçmeğe» diyorlar...

Gerçekten de gök yüzünde uçan kuşların bile sakatlanmamak için kanat sallamaktan korktuğu, bu dik bayırlı dağların ortasında bugün 150 nüfuslu bir köy oturmaktadır. Öyle anlaşılıyor ki, dağ yamaçlarındaki gür ormanların kökü kuruyunca Üyücek köyü, azgın sellerin sürüp getirdiği iri iri taşların baskınına uğramış: Hiçbir engel tanımayan bu azgın sellerin ara-sıra evleri, insanları da önüne katıp götürdüğü oluyormuş. Hele köyün deresi üzerine dört bacak üzerine oturtulmuş genişçe bir çardağı andıran ahşap bir köprüsü vardır ki, Üyücek'in, ormana, kasabaya giden ana yolu, karşı yakaya bağlayan bu köprüyü yılda en az üç - dört sefer seller önüne katar götürürmüş... Üyücek köynün, evlerinden tut da, mescitlerine, minarelerine, köy odalarına köprülerine varıncaya kadar altları - üstleri, içleri - dışları, herşeyleri ağaçtan ve tahtadan.. Hem de nasıl tahta...

Ormandan iri iri kerestelik çamları, köknarları doğramışlar, getirmişler. Üst üste ve yan yana koymuşlar, üstlerine de geniş geniş birer tahta kapak. Al sana tek çivi kullanılmadan meydana gelmiş yayla tipi Çantı köy evleri.. Üyücek köyünde bütün evler 10 X 10 çapında, birbirinden aralıklı, dört köşe ve iki kat üzerine inşa edilmiştir. Altları ahır ve samanlık, üst katları oturmağa ayrılmış. Köyde bir tek tuğla yapı kiremitli ev var, o da ağacın. Ötekiler hep birbirinin benzeri. Ormandan kesilen koca koca kütüklerin sırt sırta kayılmasından ortaya çıkan bu sıvasız, çivisiz - ışık ve duman için açılmış - yanda, yukarıda dört delik bulunan bu orman evlerine KÜTÜK EVLER demek

daha doğru olur. Bu evlerin özellikle rinden biri de her evin gene tahtadan ve kütüklerden önüne doğru çıkartılmış köylülerin HANAY dedikleri bir sun durması, bir çardağı oluşudur. Yönleri güney - batıya bakan her mevsimde açık, küçük kubbeli, tıpkı birer in kapısına benzeyen pencerelerine bakarsanız, buralar nevale kurutmasına yarıyor köylülerin.

İçerinin döşemesine, dayamasına gelince :

Dış görünüşleri gibi iç döşemeleri de birbirinin aynıdır; bu evlerde.. Bir, iki Antep kilimi, köşe başlarında birer post, birkaç yastık. Hasır, üç, beş kat yatak, birkaç kap-kacak. Evlerde ister soba yak, ister ocak, Üyücek Ormanları'nın camı sağ olsun. Köy odasının ortasına oturtulmuş ejder karınlı saç bir sobanın duruşuna şöyle bir bakmak, bir tek sobanın bile bir tek mevsim boyunca Üyücek Ormanları'ndan neler öğüttüğünü göstermeğe yetiyor da artıyor bile..

Bu dağların doruğundan yakayı kur tarıp şehire kapağı atanlar köydeki evinin enkaziyle orada kendine iyi, kötü bir yurt yuva tutmuş ama, gelgelelim vaktiyle geçimini ormandan sağlıyan gerideki hemşehrilerine ormanı doğramış, sel yatağı, taşlık, kayalık, çilesi bol, nimeti kıt bir köy bırakıp gitmişler.

Bu taş yatağı orman köyünde bugün toprağın dağılışı şöyledir :

Çiftçi tipi	Elindeki		Ektiği
	Ev sayısı	toprağı	
Büyük tip	5	10-12	10-12
Orta tip	10	5- 6	5- 6
Küçük tip	10	3- 4	3- 4
Topraksız	—	—	—

Orta halli bir ailenin 1957 yılında çeşitli ürünlerden elde ettiği gayri safi gelir tablosu da şöyledir :

Ürünün cinsi	Dönüm Miktarı	Bir dönümden elde edilen	Toplam
Sarımsak ve ot.	—	—	450
Sebzeden	2	750	1500
Irgalıktan	—	—	10000
Hayvan ürünlerinden	—	—	1200
Y e k ü n			4358

Ailenin Yıllık Gideri

Giderin cinsi	Para Tutarı
1 — İşletme Masrafları :	
a) Hayvan yem bedeli	1300
b) Tohum masrafı	42
e) Banka faizi	12
ç) Arazi vergisi	10
d) Irgat Masrafı	200
e) Ziraat araçlarına (yıllık ort.)	600
f) Çoban hakkı	225
İşletme masrafları toplamı	2389
2 — Yiyecek Masrafları :	
a) Ekmek bedeli	650
b) Kuru ve yaş sebzeler	175
c) Kuru ve yaş meyvalar	50
ç) Bulgur piriç	125
d) Yağ (her türlü yemeklik)	240
e) Et	125
f) Çay - şeker	150
g) Tuz	75
h) Pekmez	25
i) Turşuluk sebze, sirke	30
Yiyecekler toplamı	1645
3 — Giyecekler :	
a) Giyim eşyası (uruşa masrafı)	
Yıllık ortalama	600
b) Ayakkabı, lâstik, çorap	200
c) Şapka (yıllık ortalama)	15
Giyecekler toplamı	815
4 — Mefruşat ve yakacak masrafı :	
a) Kilim ve hasır (yıllık ortalama)	100
b) Kap kacak (yıllık ortalama)	15
c) Kalaycı masrafı (yıllık ortalama)	12
ç) Yakacak masrafı	25
Mefruşat masrafı toplamı	152
5 — Çeşitli masraflar :	
a) Sigara - -kibrit	180
b) Gaz	12
c) Sabun ve kil	20
ç) Askerdeki oğluna harçlık	100
d) Şehire gidış - geliş masrafı	50
e) Doktor (ilâç dahil)	75
f) Berber masrafı	15
g) İçki ve eğlence masrafı	10
h) Koruyucu masrafı	10
i) İmam hakkı	15
j) Yapı ve onarım masrafı	50
k) Mahkeme masrafları	40
l) Umulmadık masraflar	40
Çeşitli Masraflar toplamı	617
Özet Tablosu :	
Bölümlerin Toplamı	
1 — İşletme masrafları toplamı	2389
Safi gelir (İşletme masrafları	

çıktıktan sonra elde kalan) 1996

Giderler Toplamı :	1996
1 — Yiyecekler	1645
2 — Giyecekler	815
3 — Mefruşat ve yakacak	152
4 — Çeşitli masraflar	617
Giderler Toplamı	3229
Sâfi gelir	— 1996
Gider fazlası (Borç)	1233

Yıllık gelir - giderlerini karşılaştırdığımızda (1233) liralık bir açık veren Üyücek köyünün orta halli ailesi yanında ellerindeki toprak miktarı bunların yarısı kadar olan küçük boydaki ailelerin yıllık bütçelerinde görünen gider fazlası bazı yıllar yukarıda gösterdiğimiz rakamın çok üstlerine çıktığı görülür. Yapılan inceleme sonucunda yalnız köyde sayıları 5 evi geçmeyen ellerindeki toprak miktarı ve davar sayısı orta hallilerin epeyce üstünde olan büyük boydaki ailelerin gelir - giderlerini ancak uc ucuna denk getirerek kendi yağlarıyla kavrukları görülmüştür.

Sırası gelmişken burada çok önemli bir noktaya daha dokunmadan geçmiyeceğiz. Forum'un bundan önceki sayılarının birinde (Sayı 69) şimdi bahis konusu yaptığımız köye en az yüz kilo metre uzakta bulunan başka bir orman köyünün Gelir - Gideri üzerinde durmuştuk. 1947 — 1955 yıllarına ait Bolu'nun «Sığırlık» adındaki bu köyün geçim tablosu incelendiği zaman görülür ki, bu iki orman köyünün Gelir - Giderleri şaşılacak derecede birbirine benzemektedir. Ellerindeki toprak miktarı Üyücek köylülerinin birkaç kat daha üstünde olan «Sığırlık» köyünün Gelir - Giderlerine bir göz atarsak bu orman köyünde orta halli bir ailenin 1947 yılı bütçesini (540) lira bir açık vererek kapattığını, bu açığın 1955 yılında aynı tipteki ailede (1307) liraya yükseldiğini görürüz. Bu da bize anlatıyor ki, köyler arasındaki sosyal ve ekonomik benzerlikleri nerede olursa olsun, çok kere iklim ve tabiat şartlarındaki benzerlikler yaratmaktadır. Hatta, aynı göçler bu köyde de görülüyor. Üyücek köylüsüne (1233) liralık bütçe açığını ima ederek, «Bu borçlar katlama katlama altından kalkılmaz bir hale gelecek: O zaman ne yaparsınız?» dediğim zaman: «Sanki kalktı da adam mı olduk?.. Bu köyden kaçan kurtuluyor, dediler. Vaktiyle köyde hiçbir işe, güce hayır olmıyan tenbeller, be-

ceriksizler Ankara'ya taşındılar. Orada emlak - akar sahibi oldular. İçlerinde okadar zengin olanlar var ki, üçer, beşer ev, apartman, odun ardiyeleri. Sana hangi birini anlatayım. Şimdi kasabamıza en büyük camii yaptıran da bu köylü. 15-20 sene önce köyden nasıl çıkıp gittiğini ne sen sor, ne de biz söyleyelim.»

Üyücek Köyünden kiminle konuşsan hep aynı dert, aynı yakınma... Bu konuşmalarda memleketimin bütün bir orman köylüsü dile geliyor. «Bizim mayamız çile ile yoğrulmuş. Şu su boyundaki birkaç dönümlük sebze bahçesi mi? Sen bu köyü 70 - 80 hane iken bir görmeliydin. Ekmek şimdi arslanın ağzında ise o zaman yedi başlı ejderin ağzındaydı. Bu orman durup dururken tükenmedi. Eve beş, on yarım kışık buğday atmak için kâh kendi sırtımızda, kâh eşek sırtında günlerce haftalarca gizli, kaçak bir obadam, öbür obaya yol tepmekle geçti, bütün bir ömrümüz. Şimdi çok şükür bir kısmı kaçtı kurtuldu. Biz de ormanın kökü kuru kurtulduk. Şimdi Allah'ın bir kuru ağacını bulmak için bile bir buçuk saat yol tepiyoruz.

Köy Hakkında Genel Bilgiler :

Orta halli bir Üyücek köylüsünün kapısında bir çift öküzü, iki, üç ineği, 30 - 40 kadar tiftik keçisi birkaç koyunu, bir eşiği, 5,6 tavuğu vardır. Üretim aracı olarak karasaban ve pulluk kullanmaktadır. Kağınının yerini odun taşımağı kolaylaştıran dört tekerlekli öküz arabaları almıştır.

Üyücek köyünün Ziraat Bankasına olan bütün borcu 2300 kilo buğdayı geçmemektedir. Bu da tohumluk ismi altında köylüye dağıtılmıştır.

Köyde bir buçuk, iki saat ötedeki ormandan izinsiz, kaçak ağaç kesme suçundan yılda 5-6 kişi mahkemeye düşmektedir. Orman suçlarından cezanın ağırlı bir hafta hapislik, 300 - 500 lira para cezası, hafifi 40 - 50 lira para cezası. Son orman suçlarının affından köyde 4 kişi faydalanmıştır.

Köyde içme suyu yoktur. Köylüler dağların eteğini yalılarak geçen ayna gibi duru, tertemiz çayın sularını göstererek, «Bu su olmasa bu dağların kovuğunda ayılar, kurtlar da eğleşmez» diyerek bu bir tek derenin kendilerine neler verdiğini anlatmak istiyorlar.

Çay boyunca sıralanmış söğüt ağaçları, yer yer sebzelikler. Aşağılar-

da dönen müşterisiz birkaç değirmen. Elllerinde bakraç evin ve ağılın suyunu taşıyan al ışıklı, al tepelikli yalın ayak köy kızları... Eli çantalı bir yabancıya iğneci sanarak ellerinde galık gertileri-

ne baka baka kaçışan yarıçıplak donuz çocuklar.. Tuz taşları başında birini boynuzlayan keçiler. Bunların ötesinde her gün biraz daha ıssızlaşan, örenleşen Üyücek Köyü...

Son İktisadî Gelişmeler

İstihsal, inşaat, çalışma, fiyatlar ve kredi ve mevduat sektörlerine ait yeni rakamlar elde edilememiştir. Bu sebeple bu sektörlerle ilgili rakamlar geçen sayıdaki rakamların bir tekrarıdır. Rakamların çok geç neşredilmesi ise mukayese imkânlarını ortadan kaldırmaktadır.

5) ULAŞTIRMA : Bu sektörde ise sadece kabotaj kaleminde, geçen sene ortalama, geçen senenin aynı ayına ve bir evvelki aya nazaran artış vardır.

6) DIŞ TİCARET : Gerek ithalât ve gerekse ihracatta geçen seneye ve bir evvelki aya nazaran devamlı bir azalış vardır. Ağustos ayında Temmuzla nisbetle ithalât ve ihracat yarı yarıya azalmıştır. Bu hareketler 4 Ağustos kararlarının ilk tesirlerine atfedilmelidir.

7) PARA : Eylül ayında tedavül hacminde, geçen yıl rakamlarına nazaran büyük bir artış olmakla beraber, bir evvelki aya göre 100 milyonluk bir daralma mevcuttur. Bu daralmanın Merkez Bankası kredilerine tatbik kararıyla ilgilidir.

Altın fiyatlarında devamlı temevvüçler olmasına rağmen, ortalama olarak Reşat altınında geçen aya nazaran 0.50 lira-lık bir fiyat düşüşü, külçe altınında ise, 3.84 liralık düşüş müşahade ediliyor. Serbest dolara gelince ortalama olarak 20 kuruş daha ucuzlamıştır. Halen bir Amerikan dola-

rı serbest olarak 14 liradan muamele görmektedir.

9) MALİYE : Vergi tahsilâtında bir evvelki aya nisbetle azalma olmakla beraber geçen yıl aynı aya nazaran hafif bir artma görülmektedir. Hazine mevcudu da geçen yıla ve bir evvelki aya nisbetle artış kaydetmiş durumdadır. Dalgah iç borçlarda 138.4 milyonluk, dış borçlarda ise 4 milyonluk bir artış, Konsolide iç borçlarda cüz'i bir azalma, dış borçlarda ise cüz'i bir artma mevcuttur.

Bize Gönderilen Kitaplar

Daha Mesut Bir İnsan

Yazan : Faik Ökte

174. sayfa 400 kuruş.

İstanbul Bulutu

Arif Damar'ın şiirleri

61 sayfa 250 kuruş.

FORUM'A ABONE OLUNUZ

Abone Şartları :

1 Senelik 22, Altı aylık 11 T.L. — Avrupa memleketleri için 44 T.L. Amerika memleketleri için 70 T.L.

Abone bedelini aşağıdaki adreslerden birine göndermeniz kâfidir :

Posta Havalesiyle : P. K. 131 — Ankara.

Banka Havalesiyle :

1 — T.C. Ziraat Bankası, Merkez Müdürlüğü Hesap No. 328/5858. Ankara.

2 — T. İş Bankası, Yenisehir Şubesi Hesap No. 533 Yenisehir - Ankara.

3 — T. Ticaret Bankası, Cebeci Şubesi Hesap No. 420 Cebeci - Ankara.

4 — İdarehanemize (Büyük Han No. 55, Büyük Sinema yanı - Yenisehir Ankara).

Abone ücretini elden vermektir.

Forum'un İktisadî Müş'irleri

Sektörler	Ünite	Geçen yılın Aylık Ortalaması	Geçen yıl bu ay	Bir evvelki ay	Bilinen en son ay		Geçen yıl Ortalama farkı	En son aya göre	
					Miktar	Tarih		Geçen yıl bu ay farkı	Bir evvelki ay farkı
1 - İstihsal									
Linyit Devlet	1000 T.	209.7	207.3	199.5	224.1	VII	14.4	16.8	24.6
Maden Kömürü Dev.	1000 T.	517.6	455.6	519.4	535.4	VII	17.8	79.8	16.0
Çimento	1000 T.	103.9	117.0	139.0	141.0	VII	37.1	24.0	2.0
Ham demir	1000 T.	18.1	17.8	18.9	20.2	VII	2.1	2.4	1.3
Çelik Blok	1000 T.	14.6	13.3	11.3	12.8	VII	- 1.8	- 0.5	1.5
Bakır Devlet	1000 T.	2.0	0.7	2.3	1.6	VI	- 0.4	0.9	0.7
Pamuk ipliği 'Devlet'	1000 T.	2.3	2.3	2.3	2.0	VI	- 0.3	- 0.3	- 0.3
Yün ipliği 'Devlet'	Ton	353	379	395	351	VI	- 2	- 28	- 44
2 - İnşaat									
Bina ruhsatları	Adet	4,051	2,116	2,131	2,769	II	- 4,282	653	638
Yüz ölçümü	100 m ²	578.3	341.3	372.8	543.2	II	- 35.1	201.9	170.4
Kıymet	Mil. T.L.	93.5	58.6	66.4	101.3	II	7.8	42.7	34.9
3 - Ulaştırma									
Taşıma yük D.D.Y.	T./Klm.	1,417.0	1,256.0	1,459.4	1,292.3	IV	- 124.7	36.3	167.1
Kabotaj (yüklenen)	1000 T.	289.0	326.7	286.8	341.7	V	52.7	15.0	54.9
4 - Çalışma									
İşyerleri sayısı	1000 A.	22.3	21.7	23.2	23.5	V	1.2	1.8	0.3
İş günü sayısı	1000 A.	12,272.2	12,203.5	12,476.4	13,391.6	V	1,119.4	1,118.1	915.2
5 - Fiyatlar									
Geçinme (İstanbul)	1948=100	178	168	181	182	V	4	14	1
Geçinme (Ankara)	1948=100	171	166	187	187	V	16	21	-
6 - Dış Ticaret									
İthalât	Mil. T.L.	92.7	87.5	81.4	41.9	VIII	- 50.8	45.6	- 39.5
İhracat	Mil. T.L.	80.6	57.9	44.7	19.5	VIII	- 61.1	- 38.4	- 25.2
7 - Para									
Tedavül hacmi	Mil. T.L.	3,199.3	3,105.4	3,887.2	3,787.5	IX	588.2	682.1	- 99.7
Altın ve döviz mev.	Mil. T.L.	- 160.2	- 158.3	- 56.2	- 83.0	IX	77.2	75.3	- 26.8
Reşat altını	T.L.	132	139	168	167.50	IX	35.50	28.50	- 0.50
Külçe (yerli)	T.L.	16.07	16.89	24.32	19.48	IX	3.41	2.59	- 4.84
Dolar (Serbest)	T.L.	11.30	11.78	14.50	14.30	IX	3.00	2.52	- 0.20
8 - Kredi ve Mevduat									
Umumi Kredi Yekûnu	Mil. TL.	8,533.4	7,355.0	8,779.9	8,856.1	IV	322.7	1,501.1	76.2
Ticari Kredi	Mil. TL.	5,706.3	4,812.4	5,942.4	6,017.7	IV	311.4	1,205.3	75.3
Zirai Kredi	Mil. TL.	2,111.4	1,908.6	2,128.6	2,127.2	IV	15.8	218.6	- 1.4
Sınai Kredi	Mil. TL.	179.8	167.0	187.1	192.5	IV	12.7	25.2	5.4
İpot. mukabili kredi	Mil. TL.	535.9	467.0	521.8	518.7	IV	- 17.2	51.7	- 3.1
Mevduat Yekûnu	Mil. TL.	5,864.7	5,091.0	6,117.1	6,163.9	IV	299.2	1,072.9	46.8
Vadeli mevduat	Mil. TL.	782.2	912.3	773.8	806.0	IV	23.2	- 106.3	32.2
Vâdesiz mevduat	Mil. TL.	5,072.5	4,171.7	5,343.3	5,357.9	IV	285.4	1,186.2	14.6
9 - Maliye									
Vergi Tahsilâtı	Mil. TL.	300.9	290.5	456.0	313.1	VI	12.2	22.6	- 142.9
Hazine Mevcudu	Mil. TL.	118.1	233.6	271.0	279.7	IX	161.6	46.1	8.7
Dalgah borçlar (İç)	Mil. TL.	2,133.2	1,862.7	2,184.5	2,322.9	VII	189.7	460.0	138.2
Dalgah borçlar (Dış)	Mil. TL.	266.5	297.8	262.9	266.9	VII	0.4	- 34.9	4.0
Konsolide borçlar-İç	Mil. TL.	1,111.7	1,062.8	1,080.3	1,078.9	VII	- 32.8	16.1	- 1.4
Konsolide borçlar-Dış	Mil. TL.	938.6	860.3	945.2	951.4	VII	12.8	91.1	6.2

Okurların Forumu

Önceden Haber Versinler

FORUM Yazı Kurulu'na,

Geçenlerde birkaç arkadaş toplanmış konuşuyorduk. Söz, bermutad, Türk milletinin kahraman düşkünü olmasından, daima kendine bir şef aradığından ve işin doğru tarafı bir şefe de ihtiyacı olduğundan açıldı. Uzun boylu konuşuldu bu konuda. Sonradan düşündüm: Kahraman düşkünü olan, kendine daima bir şef arayan Türk milleti midir? Hani yüzde sekseni okuma yazma bilmeyen cahil ve geri Türk köylüsü?.. Hayır. Birçok sebeplerden hayır. Asıl kahraman düşkünü olanlar asıl şahısları, kuvvetleri, meziyetleri ve bunlarla beraber kötülükleri gözlerinde heyülâlaştırılanlar şahıslara tapmanın neredeyse isterik örneklerini verenler bu bakımdan Şarklılığın bütün tezahürlerini gösterenler bu milleti idare etmekte olan (fakat maaşesef üzerlerine düşen tarihi vazifeye durmadan ihanet eden) muvafık muhalif münevverlerimiz değil midir? İşte en son misalleri:

Bu günlerde Sayın İnönü'nün 75 inci doğum günü kutlanıyor. Hayatını kendi doğru bildiği yoldan millete vermiş, memleketi büyük hizmetler etmiş bir vatan çocuğudur. İsmet İnönü. Millî Mücadele'nin en ileri gelenlerinden biri, Atatürk'ün yakın arkadaşı, Lozan kahramanı, eski bir Başvekil ve Cumhurbaşkanı olan Genel Başkanların bu gününü kutlamak, bu gün onun hakkında yazılar yazmak, onu övmek muhakkak ki Halk Partililer'in elden kaçırmayacakları bir fırsattır; ve haklardır.

Yalnız, 24 Eylül tarihli Ulus Gazetesinde hiç değilse insanın ağzının tadını kaçırın yazılar, bu yazılarda insanın okuyunca gülmek mi ağlamak mı lâzım geldiğini bilemediği cümleler var. Bay Sırrı Atalay'ın "İnönü" başlıklı yazısından:

"İşte O! İsmet Paşa! Tarih yedinci defa millet kaderiyle kenetlenmiş talihiyle İsmet Paşa'yı yazacaktır. Yeniden iktidarda İsmet Paşa: yüreklerimiz gerilli, ruhlarımız huşu içinde. Oh.... çok şükür diyeceğimiz o gün, önümüzdeki seçimin en tabii bir neticesi olacaktır."

Biz sanıyorduk ki- daha doğrusu Halk Partili arkadaşlarımız bize böyle diyorlardı - Halk Partisi 1950, hadi 1947 den bu yana eski tek parti rejimin icabı itiyatlardan vazgeçmiştir. Sanıyorduk ki - ya da Halk Partili arkadaşlarımız, hocalarımız, Profesörlerimiz bize böyle söylüyorlardı - tek parti devrinin Tek Millet, Tek Parti, Tek Şef anlayışı 1950 senesinde oy sandıklarına giren pusularla beraber, artık ölmüş, tarihe karışmıştır. Hele en mühimi biz sanıyorduk ki Halk Partisi bir fikir partisi olarak, belli fikir ve inançları,

idealleri olan bir ekip olarak milletin menfaatlerine uygun gördüğü, yapılması gerçekleştirilmesi gerektiğine inandığı icraatta bulunmak için sekiz senedenberi her muhalefet partisinin tabii hakkı olan bir iktidar mücadelesi yapmaktadır.

Meğer Bay Atalay'ın düşüncesi bu değilmiş. Meğer Bay Atalayın yazısını sütunlarına almaktan çekinmeyen "Ulus" gazetesinin başka bildikleri varmış. Bunlar sekiz senedenberi mistik bir huşu ânının derinliğine nüfuz edilemez zevkine varmak için döğüşüyorlarmış.

Şaka bir yana, gerçekten "Ulus" gazetesinde 14 Eylül günü okuduğumuz yazılar dehşet vericidir. Halk Partisi'nin meşhur şef zihniyetinin hortlamak üzere olduğunu görüyoruz. Sırrı Atalay'ın sözlerinde ha bugün ha yarın İsa'nın gökten inip bütün dinsizleri cehenneme yollamasını bekleyen Fillstinli müminlerin isterik edâsı var. "Yeniden iktidarda İsmet Paşa. Oh...." diyen bayların ve aynı zihniyeti taşıyanların yarın iktidara gelince Halk Partisi Çankaya Ocağı'nın tertiplemediği mevlütta hatipleri "Allah İsmet Paşanın düşmanlarını kahretsin" diye avaz avaz bağırtaçmayacakları ne malûm?

"Hukuka bağlı, emin ve muhkem mesnetleri temin edilmiş, garantileri kurulmuş demokratik nizamı kuracak İsmet Paşa'yı tarih yazacak."

Teolojik Tartışmalar'da Disiplin

FORUM Yazı Kuruluna,

FORUM'un 107 nci sayısında çıkan, ve «İlahiyat Fakülteleri» mevzuu ile alakalı olan not ve geçen sayıda bu nota Trabzonlu bir okur tarafından verilen cevap üzerinde muhasebeye girişmeleri muhtemel dergi okuyucuları, geçirdiğimiz iki hararetili hafta içerisinde olup bitenleri herhalde yadırgamamış olmalıdırlar. İlahiyat Fakültelerinin sosyal ve kültürel vechesi üzerinde duran nota M. Kurtuldu tarafından verilen ve, «fikir meydanı» hüviyetiyle, devam etme prensibinin tabii bir neticesi olarak,, tek noktasına bile dokunulmaksızın aynı sütunlarda görünmesinin kesin neticesini hiç hesaba katmayan cevapta, yerli - yersiz bir fikir ile "...bâri derginizin başına Din Aleyh tarı ibaresini koyunuz» tavsiyesi (!) de dâhil olmak üzere, mündemâc bulunan haşın gına getirilmeleri lâzımdır.

Bu cümlelerin ifade ettiği mantıklı tenakuz ve zihin bulanıklığı ve bir de sahte demokrasi anlayışı bir kenara, demek Halk Partisi içinde İsmet Paşa'dan başka bu işleri becerecek kimse yok? Bunu demeğe getirmiyor mu Bay Atalay? Gine aynı sayıda bir yazı daha var. Cemal Saltık adında bir vatandaşın. "o" ları cümlelerin ortasında "O" olarak yazıyorlar İsmet Paşa'dan bahsettiklerinde) Söyledikleri şu: O'nun unutulmaz hizmetleridir ki, bugün gönülleri saran bir aşk halinde milletin tek ümidi olarak sembolleşiyor. O'na politikadan çekilmesi tavsiye ediliyor. Halbuki O bütün bir milletin gelecekte ümitle bağlandığı tek insandır)"

Bu baylar ne söylediklerini biliyorlar mı? Herşeyi, bu arada Türk Milleti'ne yapılan hakareti bir yana bırakalım, bu baylar kendi partilerinin millet karşısındaki durumları bakımından ne kadar büyük bir politik gaf yaptıklarının farkında mıdır? Yarın ölse ne olacak, İsmet Paşa?.. Bu millet ilelebet karanlıklarda mı bocalayacak? Diğer Halk Partisi ileri gelenleri ne yapacaklar?

Akla başka sualler de geliyor. Haydi Cemal Saltık neyse, fakat Sırrı Atalay bu milletin bir mebusu, Halk Partisinin bir mensubu mudur, yoksa Sayın İnönü'nün mislik manajeri mi?

1950 den bu yana böyle yazılar okumamıştık. Ne oluyoruz? Yoksa Halk Partisi 1961 senesi yaklaştıkça vatan sathında bir Millî Şef İnönü cezbine mi girmeğe hazırlanıyor? Öyleyse önceden haber versinler, bizler de Hosanna'larımızı şimdiden ezberleyelim. Saygılarımla.

T. HASAN — ANKARA

ifadenin, teolojik bir münakaşada ne kadar müsamahasız davrandığımızı ve fakat bunun yirminci asrın pozitivist görüşüne nekadar aykırı geldiği meselesini derinleştiriceklere büyük istifade imkânları sağlayacağı izahtan vârestedir. Nitekim son günlerin olayları bunun için sağlam ve elverişli bir vasat (yani bir «forum») meydana getirmiştir. Türk münevverinin, mevzuun icabettirdiği alâka ile, bu mesele üzerine eğilmek durumunda kalması bundandır.

Ruh ve metafizik meselelerine, asrın ölçüsü olan pozitivist görüşü tatbik edilmiş görmek, artık ilerlemek için, mânileri —bir akıl ve insaf ölçüsü içinde— bertaraf etmeğe çalışmak, milletlerin kaderi olmuştur. Kurunu vüstantan beri dev adımları ile ilerliyen yeni bir dünya görüşünün atakları, elbette ki, insanların mânevi hayatlarına doğru da uzanmakta bir hak sahibi olmuştur. Bütün bu uğraşların aziz milletimiz ve hasaten ilim adamlarımız tarafından gün ışığına getirilmeleri lâzımdır.

FORUM'un tutumu da zannederim bu idi. Bunun polemige tâbi tutulmasına takaddüm eden, şu son haftalara, onun için bu dergi sayfalarında yankı aramak icab ediyor. Çünkü, evvelki hafta, Diyanet İşleri Reisimizin, Yunanistan Batı Trakya'sında intişar eden «Sebat» isimli bir gazeteye verdiği beyanatın memleketimizdeki tepkileri, Büyük Dâvamızın teoloji bakımından Atatürktenberi hâlâ muhtaç olduğu vuzuha kavuşturulamadığını şekilsiz ortaya koymaktadır (1). Diyanet İşleri Reisimizin beyanatının özünü, mukaddes kitabımız olan Kur'an'ın Türk harfleriyle yazılamaması, okunamaması (2), hattâ daha önemlisi, Onun anlaşılabilir bir dille Türkçeye çevrilememesi teşkil ediyor. Türkiye'deki en yüksek mevkiî işgal eden bir zatın, hem de dinimizin en çok istismar edildiği bir yabancı memleketteki bir propaganda organındaki bu beyanata bütün gençlik teşekkülleri ve Atatürk İnkılaplarını koruma derneklerinin açtıkları kampanyanın yanısıra basınımlar tarafından, milletçe tasvip görülmeyen tutumu dolayısıyla mumaileyhin bu mes'ul makamdan ayrılması istendi. Hâsılı, bir din adamımızın yaptığı gaf, bütün memleket aydınlarını bir anda en hassas bir konu etrafında muhasebeye davet etti.

Diyanet İşleri Reisimizin bu beyanatının en garipsenen tarafı, yâni onun Atatürk inkılaplarına ve bizzat Atatürk'ün bu yoldaki direktiflerine aykırı bir jest olarak görülmesi tamamen haklı olmasa bile, fikren, ilmen ve hattâ aklen aksayan bir tarafı olduğunu, maalesef bugün bir kere daha açıklamak az hüznün verici olmasa gerektir. Bu beyanatın ilk açacağı tefsir kapısı, aslında meselenin en anlaşılabilir ve tehlikeli yönünü teşkil ediyor. Bir kere Kur'an'ın Türk harfleriyle yazılamaması, Türkçeye çevrilememesi iddiası, Mukaddes Kitabımızın Allah tarafından yazılmış ve sanki zenbille konularak yeryüzüne indirilmiş ve kelimatının da bizzat Cenab-ı Allah tarafından söylenmiş olduğuna dair ötedenberi câhil halk zümreleri arasında yaygın olan bir sakat düşünceyi destekler görünmektedir. Ki, işte asıl burada, dinimizin aydınlığı ile hiçbir zaman uzlaşamayacak olan, hattâ korkunç olan bir fikir ve mantık hâtasının işlenmiş olduğunu görüyoruz. Böyle bir iddia aslında, kendisine hiçbir sıfat koşulmaması — bizzat Kur'an'da zikredilen (3) — Allah düşüncesine karşı affedilmez bir hüürsizlik olur. Çünkü bugün en seviyesiz bir din adamı da iyiden iyiye bilir ki, Allaha bir sıfat koşmak, bu cümleden olarak meselâ, yazı yazmak, kitap düzenlemek ve sonra onu bizzat kendi yazısı ve kelâmı ile insanlara ihsan etmek, o Yüce Varlığa karşı işlenecek en büyük günahıdır. Yani, aslında basit gibi görünen böyle bir iddia, dinimizdeki, hattâ bütün dinlerdeki «Allah» fikrine taban tabana karşıdır. Bize, ilmin kapılarını sonuna kadar — kat'iyyen — açan dinimizin en salâhiyetli bilginlerinden biri olması icabeden mumaileyhin, — nakle değil de akla itibar etmenin tek yol olduğunu en alt seviyedeki mektep talebelerinin dahi bilmiş olmaları hakikati karşısında bile—, din felsefesini bilmezliği bir tarafta dur-

sun izalesinde oldukça zorluk görülen bir mantık, realite ve tarih kusuru daha vardır: Metafizik hayatımızın yüksek hakikatlerini aydınlatan âyetlerin akül almaz vahyi (4), Peygamberimizin gönlünde ve dilinde melce buldukları zaman, Zeyd isimli bir vahiy kâtibi tarafından derilerin üzerine yazıya tebdil edilmişlerdir.

Demek oluyor ki, gerçek, Allah kelâmının insanlara intikali bir insanoglu vasıtasıyla olmuştur. Daha açık bir hakikat de, bugün elimizdeki en müteber Kur'an nüshasının, Hazreti Osman zamanında «Hatt-ı Osmanî» denilen bir yazı çeşidiyle yazılmış olmasıdır. O halde, Kur'an'ın bizzat Allahın ihtiyar ettiği yazı ile yazılmış olduğunu iddia etmek, onun için Lâtin veya diğer bir cins harfin kullanılmıyacağını iddia etmek tamamen mesnetsiz kalıyor.

Beyanatın, Kur'an'ın Türkçeye çevrilemeyeceğini iddia eden tarafının sakatlığını ise bizzat Mukaddes Kitabımız ortaya koymaktadır. Nitekim, Yusuf Süresini okuyup anlıyanlar, burada Cenab-ı Hak'ın, Kur'an'ın mutlaka okunup anlaşılması (5) için insanların lisanı ile, yâni — ilk indiği kavim olan Arapların lisanıyla gelmiş olduğunu vahyettiğini de okumuş olacaktırlar. Bu yüksek beyanın ihtiva ettiği âlemsümül mânâyı anlamazlıktan veya inkârdan gelmeye görülür ki hiçbir imkân bırakılmamıştır; İslâm dini, bütün beşeriyetin dinidir ve onun bütün insanlar tarafından iyice anlaşılması lâzımdır.

Zaten sosyal vâkıalar da bunu göstermiyor mu? Bugün Arap diyarı, yâni tabiatıyla Arapça konuşan memleketler hariç olmak üzere dünyanın hiçbir yerindeki müslümanlar mukaddes kitaplarını, anlıyamadıkları veya anlamakta güçlük çektikleri bir dilden okumak zorunda değillerdir. Bir Çinli, bir Japon, bir Alman, bir Hindü, bir Danimarkalı, bir Finlândiyalı, hattâ bir Güney Amerikalı onu bizzat kendi dili ve yazısından okuyor (6). Mekke'ye hacc'a gidenlerin koltuklarında, konuştukları lisanla yazılmış Kur'an nüshalarını Arapların kendileri bile hayranlıkla seyrediyorlar. Hiç de gelse bu kadarı bizim için bir itibah olmalı değil midir? Onun için bu ibretten nasi-bedâr olmamıza, en salâhiyetli bir din adamımızın mâni göstermesi hiçbir zaman yerinde bir hareket olmaz. Ve her şeyden evvel bilmek lâzımgelir ki, anlamadığı şeyi reddetmek insanların tabiatları icabıdır. Bu icap anlaşılacak ve bundan doğacak tehlikelere karşı konulmak lâzımdır. Kaldı ki Türkiye'de, Kur'an dilini anlamak şöyle dursun, onu anlamadan olsun okuyabilmek saâdetinden mahrum olanların sayısı, bütün Türkiye nüfusunun dörtte üçünün üstündedir, ve, bu nisbetsizlik, her geçen gün, çoğunluk lehinde olmak üzere gelişmektedir. Bunları, mukaddes kitaplarını okumaktan, ibadet ederken tekrar edecekleri, yâni etmeleri lâzımgelen İlâhi Kelâmdan mahrum etmeğe hangi katı vicdan kendinde bir hak görebilir?

Sözün kısıtı, metafik ve teolojik meselelerimizi, yayın organlarımızda, gazetelerimizde polemik mevzuu yapmak yolu ile de-

gil, fakat biraz da ilmin ve hakikatın yolundan münakaşa ve izah etmeğe kendimizi alıştırmanın lâzımdır.

S. Rüşti KAROĞLU — Ankara

(1) «Sebat» ismi ve onun hüviyeti hakkında bir lâhza lâhza tevakkuf ederek bazı meseleler karakterize edilebilir: Nitekim bu derginin, Batı Trakya Türkleri arasında, Türkiye ve Türk devrimleri aleyhinde çok müzir bir kampanyaya giriştiği hatırlarsa olsa gerektir. Türkiye'de, câmlerin yıkıldığı, Kur'an'ın ayaklar altına alındığı, müslümanların âlâmet-i farikası (!) olan fes ve sarığın atılarak yerine bir gâvur (!) icadı olan şapkanın giyildiği, çarşafın yırtılarak, peçenin atılarak müslüman kadınlarının mahremiyetlerinin ortaya saçıldığı, velhasıl büyük bir ahlâkî sukuta yer hazırlandığı yolundaki müzir propagandaları Sebat'ın tek tutumu olmuştur (Bu hususta daha geniş bilgi için, Ankara Postası Gazetesinin 1957 sonu sayılarında intişar eden bir seri yazımıza müracaat mümkündür).

(2) Diyanet İşleri Reisinin, bu yazının kaleme alındığı sıralarda basın mensupları ile yaptığı hasbihalde, bu nokta üzerinde durulmuş, lâtin harflerinin ve hattâ ilâvesi mümkün olanlarla birlikte, Arap lâfzının aktarılamıyacağı tekrar bahis mevzuu edilmiştir. Halbuki Beynelmilâl bir Transnetik hususiyetleri pekâlâ halledebileceği, Amerikan Millî Kütüphanesi — bu arada The Hoover Library — uzmanları tarafından ispat edilmiştir.

(3) Fıkıh-ı Ekber'deki sarahata göre, Allahın konuştuğu, yani beşerî veya tabii bir sıfatı olduğu düşüncesi, yüce Varlığa karşı işlenecek günâhların en büyüğüdür.

(4) Kur'an'da açık âyetler vardır, ez-cümle :

Cin Süresi, âyet 1 : «De ki : Benim gönlüme bildirildi.. v.d...»

A'İ İmran süresi, âyet 3 : «Allah Sana Kitabı (Kur'an'ı), gerektiği gibi, kendinden önceki kitapları doğrulayıcı olarak bildirdi... v. devamı.»

Tekvir süresi, âyet 19 - 20 : «İşte Kur'an görklü bir elçinin, Cebrail'in bildirdiği sözdür. Kendisine boyun eğilen, güvenilen bir elçinin bildirdiği sözdür.»

Bürc süresi, âyet 21 - 22 : «Doğrusu o çok anlamlı şanlı bir Kur'an'dır. Saklı bir levhadadır.»

Malde Süresi, âyet 78 : «... Allah'ı tanımayanlar, Davut'un, Meryemoğlu İsa'nın dilyle lanetlendiler...»

Yusuf süresi, âyet 2 : «Biz bu Kur'an'ın, senin gönlüne bildirmekle sana vâkuaların en güzelini anlatmış bulunuyoruz. Oysaki sen bundan önce, bunlardan büsbütün bilgisiz bulunuyordun...»

(5) Bu hakikati açıklayan pek çok âyet vardır. Yusuf süresinin vuzuğu, münakaşa götürmüyecek kadar açıktır: «Biz sana O'nu Arap dilıyla bildirdik; bu O'nu anlamamız içindir (âyet 1).

(6) Neml süresi, âyet 92 : «Bir de Sana buyrulmuş Kur'an'ı okumaktır.»

Bir Görüş

FORUM Yazı Kurulu'na;

Bir kaç gün evvel, Diyanet İşleri Başkanımız, "mühim" bir konuda "ilmi kanaatini" açıkladı: "İslâm dininin kutsal kitabı lâtin harfleriyle yazılamaz" imiş! Burada dikkati çeken nokta, bazı yazarlarımızın yanılgısı gibi, kutsal kitabın Türkçeye çevrilemeyeceği iddiası değildir. Diyanet İşleri Başkanı kutsal kitabın arapça olarak dahi lâtin harfleriyle yazılamayacağını iddia etmektedir. Bundan sonra artık, kutsal kitabın Türkçeye çevrilmesini, ibadetin Türkçeleştirilmesini isteyenlerle Din'in bir reforma şiddetle muhtaç olduğuna işaret edenlere ne denileceğini tahmin etmek güç değildir. Bu hadiseden sonra 16. yüzyıl, Calvin ve Luther'i hatırlanmamak mümkün mü? İşte onlardan üçyüz küsur sene sonra Türkiye'de bir Diyanet İşleri Başkanı bu kadar basit bir reforma karşı ayak diremektedir.

Aynı günlerde, Cumhuriyet Gazetesi çok ilgi çekici bir vesikamın klişesini yayınladı: Atatürk'ün bir hocaya kutsal kitabın nasıl lâtin harfleriyle yazılabileceğini gösterdiğini tesbit eder bir vesika. Tarihi de 1928.. Aradan tam 30 sene geçmiş demek. Ve bugün biz, O'nun Dinde bir reforma doğru yaptığı ileri hamleden tam 30 sene sonra bugün, gine O'nun başladığı yerde bulunuyoruz. Bu acı gerileyişin sorumluları kimlerdir? Hiç şüphe yok, bu sorumluları 1938 den bu yana geçen devrede aramalıyız. 1938 den sonra başa geçen devlet adamlarımız, Atatürk'ün bu çok hayati konuda giriştiği reforma devam ettirememişler, hatta daha sonraları tam bir oy politikacılığı zihniyetiyle tavizcilik yoluna sapmışlardır. Bu arada meydana boş bulan gerici unsurlar topluma tekrar yayılmış, Atatürk'ün başlattığı reform hareketi yavaşlamış, sönmüş ve geriye dönüş başlamıştır. Türbelerin açılışı ve ihtiyarı Din derslerinden sonra başa geçen yeni iktidar, "lâiklik dinsizlik değildir" sloganı ile tavizcilik yolunda yeni merhaleler katetmiş, arapça ezanı mecburî Din dersleri takip etmiş, İmam - Hatip Okullarında, İlahiyât Fakültesinde aydın Din bilginleri yetiştirmeye başlamıştır. Bittabi, havayı iyice lehlerinde gören gerici unsurlar, kolları sıvamışlar, Atatürk'ün büstlerine, heykellerine tecavüze yeltenmişler; Ticanileri, Nurcular takip etmiştir. İşte, bir de İlahiyat Enstitülerinin kurulmasına teşebbüs edildiği şu günlerde, modern ve lâik bir devlette ne işe yaradığını bir türlü kavrayamadığımız Diyanet İşleri teşkilâtının başındaki şahıs da kutsal kitabın lâtin harfleri ile yazılamayacağı iddiasında bulunmuştur. Bizi daha gerilere kaymaktan ne kurtarabilir? Bu suale şimdilik bir cevap veremeyiz. Zira, geleceğini tayin edecek olan gine bu toplumdur. Fakat ne olursa olsun, Hükümetin başındaki şahsiyetler, bu günlerin sosyal hayatımız için bir dönüm noktası olduğunu unutmamalıdır.

Diğer taraftan öğrendiğimize göre, İstanbul, Müftüsü de Diyanet İşleri Başkanı ile aynı kanaatte olduğunu bildirmiş. Öyle anlaşılıyor ki, "Din büyükleri"imiz altın-

ci yüzyılın Din doğmalarının bugün, mantık kaideleriyle ve aynı zamanda kendi kendileriyle geliştiğini; bugünkü Din telâkkisinin telkin ettiği "cezalandıran, mükâfatlandıran, intikam alan, insanların ibadetine ihtiyaç duyan" kısaca, kendisine izafe edilen vasıflarıyla "insana benzer" olan Tanrı kavramının yirminci yüzyılda kabul edilemeyeceğini, netice itibarıyla, bugünkü Din telâkkisinin köklü bir reforma muhtaç olduğunu ifade eden seslerin yükselmesi üzerine çıkar yolu, Din'i arap-harfleri ve anlaşılabilirlik duvarının arkasına çekmekte bulmuşlardır. Oysaki, böyle gayretler ana meseleyi halletmez. Hakikat ortadır. Ve düşünen herkesin görebileceği kadar açıktır. Bu yoldaki çabalar, ancak toplumumuzun, İnsan cemiyetinin gelişimine ayak uyduramaması yani zaten geri olan sosyal seviyesinin daha da gerilemesi neticesine ulaşır. Realist olmak, Din'de köklü bir reformun zaruretini kabul etmek mecburiyetindedir.

Her şeye rağmen, umalım ki, bu hadise Atatürk devrimlerinin ve bilhassa laiklik devriminin sarsılmıyacak şekilde yerleşmiş olduğundan bahisle kendilerini tatlı bir rehavete kaptırmış olan bazı aydınlarımızla politikacılarımıza, onları uyuracak son ihtar olsun. Evet, temenni edelim ki bu, son olsun. Saygılarımla,

Yıldız Sünnetçioğlu — İSTANBUL

Risale-i Nur Talebeleri Mektubu

FORUM Yazı Kurulu'na;

1 Ekim 1958 tarih ve 109 sayılı Derginizin 16 ve 17 nci sayfalarında daha evvel 107 sayılı deginizde ilâhiyet fakülteleri ve imam hatip okulları hakkında yazmış olduğunuz yazınıza cevap veren Tırapzonlu Mahmut Kurtuldu din kardeşimizle sizlerin buna verdikleri cevabı yazıları okumuş bulunuyoruz arkadaşımız çok güzel cevap vermiş olduğundan kendisine teşekkür etmeyi bir borç biliriz sizleri hiç incitmemiş fakat bizerin yazacağı şu yazı ve ekte gönderilen ve size de şumulü olduğu anlaşılan Yeni Gün Gazetesine yazılmış ve fakat nesredilmemiş yazıyı gönderiyoruz belki istifade edeceğimiz noktalar bulunabilir. Şimdi gelelim esas mevzuumuza İmam Hatip Okulları ile İlahiyat Enstitülerine, camilerin yapımı ve tamir işlerine milyonlarca paranın sarfedilmesinin doğru olduğunu ve ayrıca radyoda Kur'an okunmasının ve dini müshabenin yayınlanmasının doğru olmadığını ileri sürüyorsunuz ve daha doğrusu İslâmiyetin intişarı için yapılan işleri tenkide kalkıyor ve İslâmiyeti kalbiniz gibi karartmağa çalışıyorsunuz fakat o kararmayacak bilâkis sizler söndürmek istedikçe o parlayacaktır. Çünkü Allâhütaalâ Hz. Kur'anda onu ben muhafaza edeceğim buyuruyor. Sizler nasıl olur da Derginizde din aleyhinde yazı yazar ve yazdırırsınız sizler gibi dini kötülemek bahanesi ile yazı yazan din düşmanlarının elleri kurusun dilleri çürüsün bir de isimlerinin müslüman ismi olması nazarı dik-

katımızı çekti anlaşılıyor ki anne ve babalarının müslüman oldukları anlaşılıyor fakat sizlere başka isim taksalar daha iyi ederlerdi fakat sizlerin böyle din düşmanı olacaklarını hatırlarından dahi geçiremezlerdi. Bir hadisi şerif vardır hiç ölmüycemmişin gibi dünyaya ve yarın ölecekmişsin gibide ahirete çalış buyuruluyor ki bundan maksat her iki taraf için de çalışmak insanların menfaatidir. Dünya ahiretin bir tarlasıdır burda ne ekersen onu biçersin. Hayır eken hayır biçer ve sizler gibi şer ekenler şer biçeceklerdir. Herhangi bir devlete gidildiği vakit o memleket ilk önce göze çarpan o devletin bağlı bulunduğu dinî müesseselerle mabetleridir. Böyle bir devlette ancak ve ancak bunlarla ölçülebilir. Evet sizlerin Camiler hoşuna gitmeyebilir çünkü oraya müslümanlar giderler ve orası sizler gibi ebucehillere nasip olamaz Allâh insanları serbest bırakmış ve bu meyanda akıl ve fikir hazine ihsan etmiş ve iradesi cüziyei de sana vermiş işte şimdi yol açık sen istersen camiye git istersen kiliseye, ister ilâhiyat kısmında oku istersen yunan mekteplerinde oku buna kimsenin mani olmaya hakkı yoktur. Radyoda Kur'an ve dinî müshabelere gelince bunu ister dinlersin ister dinlemezsın seni kimse zorlayamaz senin ve sizin gibilerin kızmaya ne hakları var bu zamanda sende Moskova Radyosunu açar dinlersin fakat sizlerin bu şekilde dini kötülemekteki maksadınız nedir herhalde müslüman olmadığınızı iddia ediyorsunuz. Bunu iddia etmeye ne lüzum var. Bizler Derginizi okur okumaz sizlerin ne karakter ve ne seciyede olduğunuzu anlamış bulunuyoruz sizlerin arzuladıkları artık maziye karışıp bunu yerine hakikatın nurlu ışıkları serpilmiştir. Memleketimizde okuma yazma adedine gelince yüzde doksanı okuma yazma bilse ve bunun yüzde seksini sizin gibi dinsiz ve firavun misali yetiştirmişe göre böyle herhangi bir mahlûktan ne millet ve ne de vatan bir faide temin edebilir. Çünkü sizleri misal olarak gösterebiliriz ve buna bütün alem şahittir ki mütemadiyen sekiz seneyi müteceviz bir zamandanberi hükümetin icraatını kötülemekte ve tenkit etmekteyiz çünkü kalbiniz kararmış ve gözlerinizde de tavuk karası meydana gelmiş yapılan işleri göremiyorsunuz ve bu hastalığı tedavi edecek doktoru da bulamıyorsunuz. Allah size insaf versin.

Bir zamanlar Asya, Afrika ve koca dünyaya hakim olan Osmanlı İmparatorluğu işte bu topraklara din sayesinde kavuşmuş olduğunu sizler ve sizin gibiler daha iyi bilirler bugün bir karış toprak üzerinde kalmışız ve sizin gibilerin ve dolayısı ile dini iman olmyanların günahını çekiyoruz ve dinsiz bir millet yaşayamaz ve dinin zayıflamasından bugünkü akübetlere duçar kaldık. Belki farkındasınız Tercüman Gazetesi bir anket hazırlayarak münevver gençlikten yedi sual soruyordu ve suallerden birisinde Din hakkındaki düşüncelerin tebarüz ettirilmesiydi buna karşılık yüksek tahsil gençliği cevap veriyor ve dinsiz yetiştiklerini ve dini mevzuda birşey bilmediklerini ve bunun vebalinin eski iktidar Hükümetine raci olacağını ileri sürüyorlardı. Yüzde biri de sizin gibi dinin

hiç birşeye faydası olmadığını belirterek dinsizliği müdafâ ediyordu velhasıl gençlik ve islâmî âlem birşey kaybetmiş onu arıyordu ve Elhamdülillâh bunu da bu millet 14 Mayıs 1950 Yılında Allâhuekber nidaları ile kavuşmuş bulunuyor. Yüzde doksanbeşi Müslüman olan bir memlekette sabık Ticaret Vekili Cemil Sait Barlas gibi dinsiz olduğunuzu ilân ediyorsunuz. Hakikatı anlamaktan aciz ve insafsız kardeşler burası müslüman diyarı ve bu millet müslüman ejdamın torunlarıdır, Müslüman doğmuş, müslüman yaşadığı için müslüman ölmekte en başta gelen hakkıdır. Sizler bu çirkin yazılarınızla çok iyi yapıyor ebücehil gibi kendi kuyunuzu kazıyorsunuz ve düştüğünüz bu kuyudan da firavun gibi çıkamıyacak ve millet sizi ve sizin gibileri lânetle anacaktır. İyilikle şöhret ve nam kazanmamışsınız da hiç olmazsa müslüman milletçe kötülükle ebülehep gibi yadiledileceksiniz. Ne mutlu sizlere, Forum Dergisinin fikir meydanı olduğunu ilân ediyorsunuz fakat dinsizlik fikrinin meydanı olduğunu sizler ve okuyucularınız hatırlarından çıkarmamalıdır. Milleti abone olmaya davet ediyorsunuz soruyoruz size kaç baskı çıkarıyorsunuz bunu da öğrenmek istiyoruz. Çünkü 30000 Nüfuslu olan bir kasabaya dört derginiz geliyor maalesef kasabamızda dinsiz bulunmadığı için satılmıyarak bayide bekliyor her nasılsa müslüman gazetesinin sizlere hücumlarda bulunduğunu görerek neticeyi öğrenmek için derginizi almış bulunuyoruz. Mektubumuza bir şairin sözü ile son veriyor ve altını bağlıyoruz.

Kula belâ gelmez kul azmayınca

Kula belâ gelmez hak yazmayınca

Fakat sizler azdınız ve belânızı buldunuz fakat bu belâ çok hafiftir bundan sonra gelecek belâyı kolay kolay def edemiyecaksınız. Çünkü bu belâ kuldân değil Allâhü teâlâ Hazretlerinden gelecektir. Sizlerin kalbine hidayetler diler doğru yola yönelmenizi temenni ederiz .Saygılarımızla.

**Küçük Bursa Risalei Nur Talebeleri ve 302 arkadaşı namına
Nizamettin Bilir
Samsun**

İlâhiyat Enstitüleri Hakkında Bir Cevap

FORUM Yazı Kurulu'na;

109 sayılı Forum'da Sayın Mahmut KURTULDU'nun (Forum'un bir yazısına) cevap verirken: "bu da benim görüşüm" diyor. Herkesin görüşüne hürmet prensibi-ne dayanarak ben de bu mevzuya cevabî mahiyette bir kaç cümleyi sıralayacağım. Zaten Forum gerekli cevabı not halinde vermişti, ben de bazı hususları arzedeceğim.

Hepimiz müslüman çocuğuyuz dostum Kurtuldu. En ince noksamına kadar merak ettiğim islâmî umdelerin hakikî karakteri-

nin aşığıyım, fakat taassubun değil. Babam bir taassup kurbanıdır, Nakşibendi tarikatının ayinlerinin çok fazlasına daldığı için aklını oynatan, sonra da yedi kişilik ailemizi böyle bir yobaz zihniyetinin kurbanı haline getiren zavallı, bedbaht bir ailenin içinde yetiştim. Dikkat buyurun islâmîyetin demiyorum taassubun diyorum. Ona da sorarsanız O inandığını ve inancının gereğini yapmıştır. O öyle inamıyordu diye o yolda gitmesine mani olmayacak-sak aklımıza da hiç getiremeyeceğimiz fikir çöküntüleri ve felâketleri doğar. İşte Devlet'in müdahalesi burada ve bu gibi geri fikirleri dururmaya lâzımdır bu görüş neticesinde kaldırılmıştır tekke ve zaviyeler, kara çadırlar, tarikatlar v.s. v.s...

Sizin hangi kuşağın çocuğu olduğunuzu bilmem ama ben ATATÜRK devri çocuğu, onun devrimlerini andım bilerek ve omuzlarında mes'uliyet hissini taşıyan gençlikten bir ferd olarak, yazımı okuduktan sonra fikrimi altüst eden şu cümle içimi altüst etti; yoksa ATATÜRK diğer devrimleri gibi lâik devrimi yapmasında da hata mı etti. Bu soruyu sizin dahi üstünüze kondurmaktan korkarak söyliyeyim ki dinî ve islâmî zaviyeden dahi düşüncecek olursak, o hiç bir şey yapmamış olsa bile, her biri bir hristiyan müstemlekesi haline gelecek olan Anadolomuzu ve bir avuç Anadolu müslüman Türkünü kurtarmıştır. Radyoda Mevlüt'e ihtiyaç varsa ATATÜRK devrinde neden konmamış, yoksa bugün neden konuşmuş.. Maalesef hakikati ve dinî realiteleri savunmak nedense bugün için Türkiyemizde "dinsiz"lik ittihamına yer veriyor. Şunu peşinen işaret edelim ki Forum'un realist görüşlerinin ben bilâkis hayranıyım. Forum bu mevzuda hakikatleri savunan bir yazı yazarsa bu bizlerin gözlerimize batıyor da neden Sebülürreşatç'ların, Said-i Nursi'lerin çıkardıkları cerideler gibi sırf maddî çıkarları için reklâm yapan dergilere hiç sesimizi çıkarmıyoruz. Islâmîyet kara kuvvet demek değildir, evet ama; Kara kuvvet islâmîyeti hırpalıyor ve siz de maalesef bu mevzuda bir vaiz gibi konuşuyorsunuz. Sorarım size; "İSTEMEZÜK"ler hangi zihniyetin teranesiydi, Edirne - İstanbul arasına ilk defa çekilen telgraf direklerini gâvür icadın diye yıktıran yobaz zihniyeti bize ne getirmiştir, gerilikten, cahillikten, taassuptan başka...

Evet dinî eğitimi Devlet eliyle yapmak... Fakat bu devlet eliyle istismar etmek demek, Hoparlörlü arapça ezan demek, Radyoda dua, elinde Kur'an yapırağı propagandaya çıkmak demek değildir. Düşünelim bir kere Devlet müdahale yerine, desteklese ve bugün de bu hakikati konuşanlara iyi demezse sizin iyi niyetiniz boşa kalır. Resmen açılmış arap harfleriyle okutulan Kur'an kursuna kızını gönderene komşusu da bakıp gönderiyor. Çünkü görüyor, çünkü cahil ve beri taraftaki lâtin harfleri onun da düşüncesine göre gâvür harfleridir. Devlet işte, bunda öncülük yaparsa bu, taassubun katmerleşmesinden, irticain adım, adım ilerlemesinden başka nedir ki...

Devrim alışılmış bir çok eski ve köhne itiyatların geniş halk kütlelerine bırak-

tılması yeni ve modern itiyatlara alıştırmak ve ittibak ettirmek demek olduğuna göre, böylesi devrimlerin yapılabilmesi için bazı hususî tedbirler almak zarurî değil mi? Ve bu iş, bu devrim medeniyet kervanına katılmamız için yaratılmış bir hamle ise, cahil halk kütlelerinden yükselen itiraz sesleri bu realist görüş karşısında susmaya mahkûm olmazsa, bir Menemen hadisesi gibi, çoğunluk sisteminin feryadından fayda yerine zarar görürüz. Bugün çoğunluğun istediği her şeyi yapacaksak, bazı tahdit edilmiş hürriyetlerimizin dahi iadesini istemek hakkımız değil midir? Meselâ hürsün diye sokağa çıplak çıkabilir misin? Çıkamazsın çünkü ahlâk zabıtası mender.

Dinî kutsiyetleri, münakaşa dışında bırakarak soruyorum: şu kervandan fersahtarla geride kalmamızın sebebi acaba nedir? Böyle hakikatleri tenkide tahdîm-müslüzlüğümüz ve dinin; yobazın, irticain elinde istismarı değil mi? Bu da hakikî dinî telkin edenlerin yekünü pek az olan bir memlekette; takke ve nalın giyilmediği için ayaklanan İmam - Hatip Okullarının eğitim ve öğretim sistemini ve zihniyetini; yeni kurulacak olan İlâhiyat Enstitülerinde de mi tatbik edeceğiz?

Evet dostum: eğer din eğitimine bu zaviyeden başlanacaksa ve gırtlakta ayn çatlatmak içinse ki, yukarıda arzettiğim hususlar bunun böyle olduğunun misalleridir. Biz ortaçağı arayacağız ve bu din eğitimi bize faydadan çok zarar getirir.

Bir memlekette ahlâk sükût etmişse, orada bu şekilde dinî eğitim; Radyoda Mevlüd, Radyoda Kur'an, Radyoda dinî - ahlâkî müsahabe kurtaramaz. Yok sükût etmemişse zaten orada ahlâk ve din kaide-leri bağdaşmış vaziyette atbaşı beraber ilerler. Arapça ezan nağmeleriyle verilen ilk tavizler hangi iyi niyet İlâhiyat Enstitülerinin ilk semereleridir. Ve bu nağmeler bu milletin elinden alındığını iddia ettikleri dinî gerimi getirmiştir? Hakikatte ortada böyle bir şey yoktur ama propagandalardan öğreniyoruz ki bu böyleymiş. Bu durum ATATÜRK devri lâik Türkiyesinde Türkçe Tanrı Uludur nidaları arasında kaç caminin kapatıldığı ve kaç müslümanın tahkir edildiği sorusunu ister istemez aklına getiriyor insanın.

Yazımın bulunduğu Forum'u okuduğum gün 1 Ekim 1958 tarihli Cumhuriyette ve ilk sahifesinde bir resim vardı. Said-i Nursi'nin resmî ve altında: "Bu mübarek tanınan zatın resimleri 50 şer liraya kapışılıyor. Bir tek keçisi olan bir köylü de bu keçiye satarak bir resim almıştır." diyor. Siz okurken, ben yazarken, bir an için içimizin sesini duyulm. Beş dakika düşünüp içimizi dinleyelim. Hangi din... Hangi islâmîyet... İşte maalesef çoğunluğun zihniyetinden taassubu atabilmek için din enstitüleri yerine ilkönce Said-i Nursi'leri, Nursi'leri, köylerde arapça karınca duaları satan çerçileri islâh edelim ve İlâhiyat Enstitüleri yerine ilkönce kuşa benzettiğimiz "Köy Enstitüleri" gibi kültür müesseselerini ihya edip kültürü tam mânasıyla genişlettikten sonra girebiliriz böyle bir hamleye ve o zaman zaruret de vardır. Evet Penisilini teramisini bulamazken hac

yoluna milyonları döken zihniyete bu şekilde bir islâm enstitüsü normal gelir, tabii gelir, işte bu da bizim bize benzeyişimiz. Bir yanda 20. asır diyoruz ve bu asırda Maarif zihniyetimizi yokluyoruz: "Parası olan okusun" diyor. Ya olmayan... Oysa ki bizim bildiğimiz hakiki islâmiyet ilk ayetiyle okumayı emreder.

"Kıza sorarsanız ya dovulcuya varır yahut çalgıcıya" diye bir söz vardır. Değil hakiki kültüre kavuşmak, halkın % bilmem kaç okuma yazma bilmeyen bir milleti kendi haline ve bu niyetlerle bıraktım her köyü birer ayın yuvası, her Saidi Nursi'si kendini Peygamber gören birer allâme sanır ve her semtinden birer Mehdi türer. İşte asıl orada din hakiki din, ahlâk hakiki ahlâk olmaktan çıkar. Tehlikeli bir hâl alır ve sükût eder. Din dersi okutacağız, niçin? Evrim nazariyeleri, Laboratuvar deneyleriyle medeniyet hamleleri yarışmasına biz Adem ile Havva efsanesiyle iştirak etmek için mi?

İşte bizim keşmekeş işlerimiz ve zihniyetimiz. Oysa ki, ben de senin gibi çok arzu ederim hakiki dindar yetiştiren müesseseler kurmayı. Fakat iyi niyetle işe sarılabilssek. Ne gezer...

Artık klâsikleşmiş de olsa şu cümle ile son vereceğim ki biz bu sahadada da A dan Z ye kadar islâhata çok kat'i ve çok acele ihtiyacımız var. Hürmetlerimle...

ZEKİ BÜYÜKTANIR - GÜRÜN

mektepleri" nin görmemezlikten gelinmesi, ve nihayet din okulları açılması hep halkın din duygularını okşuyarak kaybedilen eski sevgiyi yeniden kazanmak çabasıdır.

Oysa ki 20. asırda, atom asrında yaşıyoruz. Rönesans'la ilk hızı almış olan Batı toplumları koşar adım ilerliyorlar. Rönesans'la bakışlar göksel varlıklardan yersel varlıklara özellikle insana çevrildi. İnsanın değeri anlaşıldı. Görüldü ki, insanda bazı güçler, bazı kaabiliyet ve istidat tohumları vardır. İnsanı verimli kılabilmek için bu tohumların işlenip geliştirilmesi lâzımdır. İşte uygar toplumlar Ortaçağ'ın sonundanberi, herşeyden önce, bu işi yapıyorlar. İlk ham madde olarak insanı işliyorlar. İşlenmiş insanda maddeyi işliyor. Uygarlık, ilerlemesini sağlıyan işlenmiş, aydınlanmış insanın çabasıdır. Biz de eğer kalkınmayı, ileri Batı toplumlarına bir an önce erişmeyi istiyorsak onlardan daha geniş, daha verimli bir şekilde bu işi yapmalıyız. İnsanımızı işlemeliyiz. Bu ise ancak ve ancak bilim eğitimiyle olur, körpe dimağlara hurafeler doldurmakla değil. Gerçek bu iken biz ne yapıyoruz?

Köy Enstitüleri'ni kaldırıp İlahiyat Enstitüleri açıyoruz. Bunu yaparken ileri sürülen sebep, güya aydın din adamları yetiştirerek halkı bilgisiz hocaların elinden kurtarmak ve taassubu önlemektir. Oysa ki, asıl sebep bu değildir. Asıl sebep,

din duygularını okşamak suretiyle halkın gönlünü yeniden kazanabilmek umududur. Bu umudun ise, memlekete hizmet düşüncesiyle pek ilgisi yoktur. Din okulları açılınca ne olacaktır? Olacak şu: Halkımızın aydın olmayan çoğunluğu çocuklarını bilim ve meslek okulları yerine din okullarına gönderecek. Çocukların bu okullarda zekâ ve diğer yetenekleri geliştirilemeyecek. sorma, arama ve yaratma eğilimlerini kazanamayacaklar. Körpe dimağları tika basa hurafelerle dolu, okuldan çıkacaklar. Elllerinde din adamı belgesi, köy köy kasaba kasaba memleketin dört köşesine birer gerilik unsuru olarak dağılıp, hayatları süresince gerilik tohumları ekmek için didinip duracaktır.

Oysa ki, kurtuluşumuz, gerçek kurtuluşumuz, milli eğitimdedir. Memleket çocuklarını bilim eğitiminden geçirip aydın vatandaşlar olarak yetiştirmektedir. Kara kuvveti de ancak bu şekilde yenebiliriz. Aydın kişinin din duygularını hiçbir siyâsi, kendi yararına kullanamaz. Hiç bir kara sakallı şarlatan, kendi çıkarına âlet edemez. Biz halkı aydınlatmağa, kafalardaki küfleri temizlemeğe bakmalıyız. Varsın o zaman kara sakallı şarlatanlar istedikleri kadar uğraşsınlar, bir netice elde edemezler; toplum içinde barınmazlar; kendiliklerinden yok olup giderler.

Ve o zaman din de kurtulur, millet de. Saygılarımla.

Emrullah Özer — ANKARA

İlahiyat Enstitüleri Hakkında

FORUM Yazı Kurulu'na;

İlahiyat Enstitüleriyle ilgili bir yazınız okuyucularınızdan Mahmut Kurtuldu'yu pek kızdırmış. Bu kızgınlıkla size bir mektup yazmış. Yumrukları sıkılı üzerinize yürüten Mahmut Kurtuldu sizi birçok suçlarla suçluyor. Siz de Forum'un ağırbaşlı diliyle cevap vermişsiniz. Aranızdaki polemige karışacak değilim. Ancak, memleket dertlerinden biri ve belki de en önemlisi olan bu konuda kendi düşüncelerimi yazacağım.

Geri toplumlarda halk oyuyla iktidara gelen bir parti, özellikle bu partinin toplumu yönetmek için iş başına getirdiği kişiler, gün gelip, kendi hataları sonucu olarak halkın kendilerinden soğuduğunu, yüz çevirdiğini anlayınca, çoğu zaman, ya şiddet tedbirlerine başvururlar ya da halkın din duygularını okşamak suretiyle kaybettikleri sevgiyi yeniden kazanmağa çalışırlar. İkisini bir arada yapmak ise, onlarca, daha başarılı görülür. Ama bir türlü halkın arzusuna uyarak iktidarı bırakmağa yanaşmazlar. Bizdeki durum da budur. Radyoda Kur'an okutulması (hemde arapça), cemilere bunca para harcanması, memleket parasının dışarı akmasına ve memlekete bulaşıcı hastahklar girmesine sebep olan haccın önlenmemesi, okullara din dersleri konulması, "mahalle

Kültür Ve Sanat

Orta-Asya Dansları Özellikle Şaman Dansları

Metin AND

Anadolu dansları türlü etkiler altında gelişmiş olmakla beraber, bu etkinin en önemlisinin Orta Asya'dan geldiğinde bilim adamları oy birliğine varmış bulunuyorlar. Tıpkı bizim gibi Ural-Altay budunlarından olan Macarlar bu etkiyi en az duydukları halde bilginleri halk törelerinde, çocuk şarkılarında, oyunlarında bunun kalıntılarını buluyorlar. Bir Macar çocuk şarkısı leyleğin ayağını bir Rus veya Türk çocuğunun yaraladığını belirttiğinden sonra, bir Macar çocuğunun bu yarayı bir ağız sazi ve davul çalarak iyi ettiğini söyler. Çocuklar bu şarkıyı söylerken kollarını açıyorlar, arkadan birbirlerine vuruyorlar, gürültü ile bir halka halinde dönüyorlar. Bundan başka bir hastahğin kötücül ruhlarını kovmak için davul çalmak ve türlü gürültü çıkarmağa başvurulur. (1) İşte bütün bu belirtiler eski Orta Asya'nın Şaman törenlerinin kalıntısından başka bir şey değildir.

Bizim bilginlerimiz de danslarımız ile Orta Asya arasında bağlantılar kurarken en çok davul üzerinde durmuşlardır. Gerçekten Orta Asya Şaman danslarında da, Anadolu danslarında da davul en önemli unsurdur. Aynı bağlantı bir başka Ural-Altay budunu olan Fin'ler için de doğrudur. (2) Davul ve danslar bakımından bu sıkı bağlantıyı herşeyden önce dil bakımından görüyoruz. Bizde hem dans, hem tiyatro, hem de vakit geçiren eylemlere toplan oyun diyoruz, aynı kelime Yakut dilinde erkek şamana verilen addır. Hattâ gene aynı dilde orta şamana, orta-oyun, büyük şamana, ulahan-oyun denir. Şaman Orta Asya'da türlü adlar alır, Mongolca'da buge, Buryat dilinde buge, veya bö olduğu gibi. Türkistan'da oyun Şaman töreninin bütününe de deniyor, bu tören bir bakıma tiyatro ve dans unsurunu da içine aldığı için bu bağlantı üzerine yeter kanıt olacak güçtedir. (3) Bunun gibi bar Altay dilin-

de Şaman davulunun tutamağına verilen addır; ayrıca söylemek gerekmez aynı ad Doğu Anadolu bölgesindeki dansların genel adıdır. Buna benzer kandırıcı bir kesirmeceyi **davul** kelimesi üzerinde yapabiliriz. Gerçi davul Arapça'daki **tabl** ve A-cemce'deki **duhul** kelimeleriyle hem eşit sesde hem eş anlamdadır, buna rağmen Buryat dilinde de **dakhul** kötücül ruh, ölmüş yoksul kişinin ruhu anlamına gelir. Kötücül ruhların Şamanın işleri arasına girdiği, ve bu faaliyetinde davula geniş ölçüde başvurduğu düşünülürse bu bağlantı da kandırıcı bir değer kazanır.

Dans bakımından Orta Asya ile bağlantımız Mevlevilik, Bektaşilik gibi İslâm öğretileri açısından da bakılabilir. Nitekim 1929 yılında Fuat Köprülü'nün Fransızca yayınladığı bir incelemede bu bağlantının belirtileri üzerinde durulmuştur. (4) Fuat Köprülü'nün incelemesinde dans ayrıca ele alınmamış olmakla beraber bu bağlantı kesin olarak kurulmuştur. Tuhaf raslantı gene 1929 yılında yayınlanan Else Krohn imzalı bir incelemede aynı bağlantı daha çok dans açısından kurulmuş. (5) İncelemeci de bir ortak nokta olarak davulu alıyor çeşitli örnekler veriyor. Asıl dans bakımından bir yandan derviş danslarının, öte yandan Asyada Şaman danslarının, gene Asya'da Kâfir'lerin ve Tibet'teki kutsal dansların arasındaki ortak noktaları gösteriyor. Bunların en önemli benzeşen ortak özelliği dansın gittikçe artan bir heyecanla yükselen bir kerteleme sonunda kesilmeye, bitkinliğe varmasıdır. Çoğu zaman dansçının ağzından köpükler gelip yorgunluktan baygın düşer. Anadolu'daki Kızılbaşlar üzerine ayrıca bir incelemesi bulunan gezgin Grenard, bir başka incelemesinde İslâm'daki derviş dansı ile Tibet'teki dansların benzerliği üzerinde duruyor. Tibet sınırlarında dolaşan dilenci kalender, divaneler dönenen dervişler gibi fırıldaklarını, tavırlarının, yüz anlatımlarının tıpatıp benzediğini belirtiyor. Hattâ öylesine ki, Grenard'ın bu dansı seyrederken yanında bulunan müslüman hizmetçileri de coşarak dansın ölçüsüne uyup "Ya Allah! İnşallah!" diye bağırduklarını yazıyor. (6) Yalnız aradaki fark Tibet'teki dansçuların yüzlerinde bir yüzölçümlü bulunması eşlik için tef kullanmalarıdır. Bunu doğrulayan, ve aynı benzerliği belirten başka kaynaklar da buluyoruz. (7)

Dervişlerin fırıldanması Şaman danslarında da görülür. (8)

Orta Asya Şaman danslarına geçmeden, gene Orta Asya'da yapılan başka danslar üzerinde durmak yerinde olur. Bunlar için de Orta Asya'da çok karşılaşılan taklitli danslar, ve özel bir konuyla ilgili danslar bu yazı dizisi boyunca sırası gelince ele alındı ve alınacak. Şimdilik Anadolu'da da çok görülen Orta Asya halka ve sıra danslarını görelim.

Tungus, Yukaghir ve Yakutlarda halka dansı. Yukaghir ve Yakut'lar bu dansları Tunguslardan uyarlamışlardır ki, Tunguslar'da genel olarak kadın erkek ayrı dansederler Yukaghirlerde ve Yakutlarda kadın erkek beraber dansederler. Kadın erkek, belli bir sıra gözetmeksizin kolkola bir halka meydana getirirler, ayaklarını sürüyerek, sağdan sola doğru yani güneş yönünde dönerler. Bütün dansda dört türlü adım görülmektedir. Önce sol ayak

yerden doğru sola atılır sağ ayak sola da aynı öyle çekilir, ve en sonra topuklar bitişik iki defa yere vururlar, ayak uçlarında dururlar, ve bulundukları yerlerden ayrılmazlar. Aynı zamanda dansçılar dizlerini kırar ve düzeltirler, ileri geri sallanırlar omuzlarını kaldırıp alçaltırlar, başlarını önce bir yana sonra öteki yana eğirler. Bütün bu hareketleri bütün dansçılar beraberce ve aynı ölçülü hareketle yaparlar. Tungusların hareketi daha az hoşadıcıdır. Yakutlarınki daha da beceriksizdir. hareketleri ağırken sonra gittikçe hızlanır, dansçılar da daha coşarlar, ve halka da daha çabuk döner. Derken orada bulunanlar da etkilenirler, yaşlı erkek ve kadınlar halkaya katılırlar, çocuklar ve nastalar yanda durup onlar da yere ayaklarını vurup, dansçuları taklit ederler. Bayram günlerinde Yukaghirler bu biçimde bütün gün döner dururlar; yorulup başları dönünceye kadar dansederler. Bazısı ailenmek için halkadan ayrılır, ötekiler güçlerini kazanınca, halkayı yapıp dansçuların arasına katılırlar.

Dans dört notalı bir şarkı eşliğindedir, her nota dört adımı karşılar. Söylenen sözler Tunguslarda **ho-yoi-re-yui** veya **he-ke-ha-ka dir.** (9)

Dans için vesileler, törenlerin de ayrıca kültürümüz ile yakından ilgisi vardır. Örneğin Yakut'larda Kımız töreni dans bakımından çok ilginçtir; yukarıda anlatılışını verdiğim halka dansı bu törende oynanır. (10) Yakut düğünlerinde de gençler şöyle bir dans oynarlar: "Yaşlılar uyku ve mide doldurmaktan yorulup çekilince gençler çoktandır bekledikleri bu anı fırsat bilip çayıra giderler ve iki sıra halinde dizilirler, bir sırada kızlar ötekinde erkekler. Süslü ve ufak adımlarla bu iki canlı duvar birbirine yaklaşır". Dansı yaparken söyledikleri şarkı da, 'gençken, evlenmişken eğlenelim' fikri başta gelir. (11)

Orta Asya'da İslâm olmuş budunlarda, kadının dans etmesi hoş karşılanmaz, bununla beraber, örneğin Dolan'larda kadınlar hareketlerinde sınırlanmamışlardır, hattâ toplu, genel eğlencelerde ortada dansederler. (12) Bunların yanısıra Orta Asya'da İslâm olmamış budunlardan Kafir'lerin dansları çok ilginçtir. Bunların yüz yıl önce yaptıkları danslar arasında çok ilkel, korkunç olanları vardır. Akınlarda bir Müslüman öldüren omuzlarda taşınır, genç kızlar danseder, şarkı söyler, el çırparlar. Erkeklerin savaş dansları, kadınların belelerine taktıkları küçük zillerle yaptıkları danslar, ölmüş bir kimsenin ölüsünün çevresinde yaptıkları danslar bunlardandır. (13)

Şaman törenlerinde yapılan danslara gelince bunlar çok yaygın ve bir yerden ötekine değişir. Bunlar üzerinde ayrı ayrı bilgi vermektense bir iki örnekle kısa bilgiler vermek daha yerinde olacaktır. Zaten Türkçemizde Şayın bilgin Abdülkadir İnan'ın çok değerli incelemesi bu yölda en iyi kaynaktır. (14) Batı Sibirya'da bir Ural-Altay budunu olan Ostiyak'larda şaman töreni bir tiyatro gösterisi gibidir, gece yapılır ve 2-3 saat sürer. Bu arada doğrudan doğruya şaman töreni olmamakla beraber yalnız evli kadınların yapabileceği bir dans vardır. Çıplak, tek veya halka halinde toplu olarak hep saat yönünde hareket ederek, cinsel şarkılarla dansederler.

(15) Doğu Türkistan'da genç erkek ve genç kadınlar şaman töreninde hastaya karşı aile ve dost olarak bir iyi niyet belirtisi olarak dansederler. (16) Doğu Mançurya'da şaman davulunu çalarken, saatin ters yönünde bir daire yaparak danseder. Dansı bir çeşit ayak sürmesidir; sol ayak hep önce atılır ve sağa göre daha ağır bir ölçüde atılır, sağ ise çabuk bir basısla sürüşün hızını hafifletir. Bu arada kalçalar çalkınır, böylece bedenine asılı demir parçaları birbirlerine çarparak çınkırır. Bedenin üst yarısı ileri doğru eğiktir. Şaman olsun olmasın herkes bu davul dansını yapar. Adı **dirkidere** dansıdır. (17) Sibirya'da Baykal gölü dolaylarında şaman elinde değnekleri tıpkı bizim kaşık oyunlarında ki gibi tıkırdatır öyle danseder. (18)

(1) Akos Szendrey, "Symbolic Dances in Hungarian Folklore" *The Hungarian Quarterly* I Spring 1936 sayı 1 sayfa 125.

(3) S.E. Maloff, "Samanstvo u sar-tov Vost. Turkestana" *Sbornik Muzeia Antropologii i etnografii pri Rossijskoi* 1918. V. sayfa 5.

(4) Köprülüzade Mehmet Fuad, *Influence du Chamanisme Turco-Mongol sur les Ordres Mystiques Musulmans*, İstanbul. 1929.

(5) Else Krohn "Vorislamisches in einigen vorderasiatischen Sekten und Der-wiskorden" *Ethnologische Studien Leipzig*. 1929 I (4). sayfa 311-313.

(6) Fernand Grenard, *Mission scientifique dans la Haute Asie 1890-1895 II*, sayfa 137.

(7) Vicomte d'Ollone *In Forbidden China* (Fransızcadan çeviri Bernard Miall) 1912 sayfa 286-287.

(8) V.M. Mikhailovski, "Shamanstvo" *U. I. Oschestvo Iubiteli Estestvoznaniia antropologii i etnografii*, Izvestiia. 1892. 75/12.

(9) Waldemar Jochelson, "Peoples of Asiatic Russia" *The American Museum of Natural History*. 1928. sayfa 218.

(10) Waldemar Jochelson, "Kumiss Festivals of the Yakut and the Decoration of Kumiss Vessels" *Boas Anniversary Volume New York*. 1906. sayfa 257-271.

(11) I. W. Shklovsky, *In Far North-East Siberia*, (çeviri L. Edwards ve Z. Shklovsky) London. 1916. sayfa 55-56.

(12) Lieut. Col. P.T. Etherton, *In the heart of Asia*. London. 1925. sayfa 145.

(13) Captain H.G. Raverty "Notes on Kafiristan" *Journal of the Asiatic Society of Bengal Calcutta* 1859. 28 sayfa 358, 353-354, 363.

(14) Abdülkadir İnan, *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, Ankara 1954.

(15) V. I. Anuchin (Yenisey Nehrinde Ostik'larda Şamanizm) *Sbornik Antropologii i etnografii pri imperatorskoi akademii naouk* 1914. 2. sayfa 21-23, 30.

(16) S. E. Maloff *op. cit.* sayfa 12-13.

(17) Owen Lattimore, "The Gold Tribe, Fishkin Tatars of the Lower Sung-ral" *Memoirs of the American Anthropological Association Wisconsin* 1933, 40. sayfa 60-61.

(18) John of Antermony, "Travels from St Petersburg in Russia to Various parts of Asia in 1716, 1719, 1722." *A general collection of best and most interesting voyages and travels in all parts of the world*. London 1811 7. sayfa 349.

Bilgi mi, «Yol Yordam Bilme» mi?

P. H. NOWELL - SMITH

Çeviren : Bilge KARASU

(Aşağıda, *The Listener* dergisinin 28 Ağustos 1958 tarihli sayısında yayımlanan bir radyo konuşmasının çevirisini bulacaksınız. BBC'nin Üçüncü Program'ında yer alan bu konuşma, Mr. Nowell-Smith'in Leicester Üniversitesi Felsefe Profesörü olarak verdiği açık dersine dayanmaktadır.)

★

Bir konuşmaya başlarken, konuşmanın konusunu tanımlamak insanın işine her zaman yaramaz. Ancak, Üniversiteyi, bilginin iletilmesi ile yayılması için çalışan bir kurum diye tanımlarsam, buna, kimselerin pek bir diyeceği olmayacağını sanıyorum. Yalnız bilgiyi yayma, öğrencileri yetiştirme işi üzerinde durursam, bu hareketim, araştırmanın önemini küçümsemediğim anlamına alınmamalıdır. Vaktimin azlığından ötürü, yalnız Humanité'ler, yahut arasına dendiği gibi, "Edebiyat Bilimleri" üzerinde duracağım. Öteden beri bu konuların en önemlileri, edebiyat, tarih, felsefedir. Gerçi, söyleyeceklerim doğal bilimlere de uygulanabilir ama onları da bu sözlerin sınırı içine almak konumu pek çok genişletmek olacaktır.

ZİHİN DONATIMI

O halde, Edebiyat Bilimleri öğrencilerine öğretmeyi amaç edineceğimiz bilgi ne olacaktır? Öyle sanıyorum ki birçoğumuz, bir "konu"yu öğrenmeyi, tarih, felsefe yahut edebiyat bilgisi edinmeyi, tarih, felsefe yahut edebiyat konularında birtakım bilgileri bir araya getirme, biriktirme anlamında düşünüyor. Bana kalırsa, böyle bir düşünce pek yanlış. "Bilgi" sözü belirsizdir; "bilgili olma", "birtakım bilgiler edinmiş olma" anlamına gelebilir; o zaman amacımız, bir öğrenciye üç yıl içinde, seçtiği konu üzerinde soğurabileceği kadar çok bilgiyi sağlamak olacaktır. Ama bu sözler, birtakım ustahlar, birtakım zihin yetenekleri, "yol yordam bilme", özellikle, bir şeyi bulma yeteneği anlamına da gelebilir. Yaymağa çalışacağımız bilginin bu anlamda bir bilgi olması gerektiğine inanıyorum. Bir an, bilimden söz açalım: Kendi alanında kullanılan kuramları bilmeyen bir bilgin işe pek yaramayacaktır elbette, ama yetişkin bir kimya yahut biyoloji bilgili, salt, kimya yahut biyoloji üzerine epey şeyler bilen bir adam değildir: her şeyden önce, kimya yahut biyoloji bilginlerinin yaptığı birtakım işlemleri yapmak üzere yetiştirilmiş, kimya yahut biyoloji bilginlerinin bulgularına erişebilmesi için zihni donatılmış bir insandır.

Edebiyat bilimlerinde ise, öğrencinin zihin gücüne bir sürü bilgi yüklemeye değil, bu zihin gücünü geliştirmeye önem verilmesi gerektiği açıkça görülebilir. Üniversite öğretim üyeleri, bir araya gelip ders programları üzerinde konuştukları za-

man, öğrencilerinin ancak pek azının tarihçi, felsefeci yahut edebiyat eleştirmecisi olacağını. sık sık unutuyorlar galiba. Gerçi bu öğrencilerin birçoğu okullarda öğretmenlik edecek; pek azı da üniversite öğretim üyesi olarak, üniversitede okumuş oldukları konu üzerinde araştırmalar yapacaktır. Ama öğrencilerin çoğunluğu, devlet görevlisi, gazeteci, iş adamı, yönetmen olarak yaşamağa; kadınlar ise birer ev kadını olmağa hazırlanmaktadır. Bu kimselerin, üniversitede öğrendikleri şeyleri hatırlamaları pek gerekmiyecektir; (gerekeceği zaman da kitaplarına danışabilirler pekâlâ). Olgular üzerine edindikleri bilgiler, zamanla paslanacaktır; ama üniversitedeki çalışmalarını, zihinlerini geliştirme amacı ile yürütülmüşse, edindikleri zihin ustahları - beden ustahları gibi - elleri ayakları tutmaz hale gelinceye değin kendilerinde kalacaktır. Hangi devlet görevlisi, hangi iş adamı, hattâ hangi diplomat Richelieu'nün yahut Bismarck'ın yaptıklarından herhangi birini hatırlamak fırsatını bulacaktır? Ama öte yanda - şüphesiz daha küçük ölçüler içinde - Richelieu ile Bismarck'ın göstermiş oldukları zihin ustahlarının gösterme gereksinmesini sık sık duyacaklardır. Buna göre, çabalarımız, öğrencilerin gerek iş hayatlarında gerek özel yaşayışlarında gerekseyecekleri zihin ustahlarını yahut akıl güçlerini geliştirmek üzerinde toplanmalıdır.

AKLIN ÜÇ GÜCÜ

Bu sözlerin üzerine hemen şu sorular sorulabilir: "Bu akıl güçleri nelerdir?", "Bunların en iyi bir yolda geliştirilmesi için neler yapılmalıdır?" Aklın en önemli üç gücünün "yaratıcı imgelem", "pratik beceriklilik yahut sezgi", "mantıklı düşünce" olduğunu söyleyeceğim; en başta gelen geleneksel üç konunun, yani edebiyat, tarih ile felsefenin, bu güçlerin gelişimine özellikle uygun olmaları da bir raslantı değildir. Çünkü matematikle doğal bilimler dışında aklın bu üç gücünün en açık, en güçlü bir biçimde gözönüne serildiği başlıca üç alan bunlardır. Düşünceli bir öğrenci, örneğin, Platon'un Devlet'ini kendisine neden okuttuklarını sık sık sorar; Platon'un üslubunun yüceliği yahut düşüncesinin derinliği gibi alımlı saçmalarla da böyle bir öğrencinin kandırılacağı yoktur. Elbette, diyecektir bu öğrenci, Platon'un söyledikleri içinde doğru olan şeyler, çoktan geleneğin bir parçası olmuş, daha da geliştirilmiş olsa gerektir; öte yanda, yanlış olan sözlerinin de ayıklanması gerekmez mi? Ruhbilimimiz için Platon'a başvurmak ölçüsünde anlamsız bir iş olmayacak mıdır? Hoş, iş böylesine anlamsız değil ama gelim... Tutalım ki anlamsız. Ne olacak peki? Bu düşünce yolu, başından sonuna değin, en önemli noktayı gözden kaçırmaktadır. Çünkü böyle bir düşünce, Pla-

ton'u incelemekteki amacın, ruh üzerine, devlet üzerine, yahut da (yapıtlarında iletirdiği) herhangi bir başka hakikat üzerine birtakım olgular, birtakım gerçekler öğrenmek olduğu varsayımına dayanır. Ama gerçek öyle değildir: Platon'u incelemesini öğrenmektir. Büyük filozoflar, çok bilen kişiler değil, iyi düşünen kişilerdi; onlara yöneliyorsak, neler bildiklerini öğrenmek için değil, onların düşündüğü gibi düşünmesini öğrenmek için yöneliyoruz. Platon'u, Spinoza'yı yahut Kant'ı inceleyen kimse, güçlü bir aklın uslanılması, so rularını, teknikleri karşısında kalarak düşünmesini öğrenir. Kendi aklını, durmadan, kendininkinden çok daha büyük bir akılla çarpıştırır. Bundan iyi de bir eğitim olmaz. Platon'un sorunları bizim sorunlarımız değildir her zaman; ahlak görüşleri, bir bütün olarak, bizim görüşlerimize uygun düşmez. Ancak, büyük bir düşünürün kendi sorunlarını nasıl çözmüş olduğunu anlayarak kendi sorunlarımızı çözmeyi öğrenebiliriz.

Bu iş, Platon'un şöyle bir soru sorup o soruyu şöylece cevaplandırıldığını öğrenmek işi değildir; Platon'un uslanılması ile tekniklerini örnek diye bellemek bile değildir. Buna karşılık, Platon'un düşüncesinde adım adım ilerlemek, Collingwood'un güzel sözleri ile "düşüncelerini yeniden düşünmek", bu yolda ilerledikçe de bu düşünceyi tartışmak, eleştirmek işidir bu iş...

YANLIŞLARI, TEMELSİZ SÖZLERİ SEÇEBİLMEK.

Yalnız tanımlamalar yahut sağlamalarla uğraşarak, hesaplar yaparak, kişi, matematik ustalık elde edebilir. Aynı yoldan giderek, bütün zihin ustahları da, bu ustahlar üzerine yazılmış olanları okumakla değil, doğrudan doğruya bu ustahlarla uğraşarak elde edilecektir. Platon'un birtakım uslanmaları yanlış, temelsiz sözlerle dayanyorsa, varsın öyle olsun. Çünkü bu yanlışlıkları bulmasını öğrenmek, sağlam, inandırıcı bir şekilde düşünmeyi öğrenmenin önemli bir parçasını meydana getirir. Büyük bir düşünürün yanlışları da, çoğu zaman korkunç denecek kadar büyük yanlışlar olduğu halde - pek seyrek olarak akla sığmaz görünür; bu yüzden bulunmaları da öyle pek kolay bir iş değildir çoğu zaman.

Sayısı üç olan başlıca akademik konuların her biri, bir dereceye değil, aklın başlıca üç gücünü geliştirmek için kullanılabilir; ne var ki, bu konular, bu güçlerin hepsini de aynı derecede geliştirmezler. Ayrica, bana kalırsa, bunların birbirinden ayrı olarak incelenmeleri de yararlı olmaz. Vaktim yeteydi bu noktayı inceden inceye açıklardım; ama şimdilik, inaksal olarak, ancak şunu söylemekle yetineceğim: Bence, Humanité'ler alanında iyi bir eğitim, her üç konu için yeter bir yer bulabilmedir. Bu noktada, besbelli, bir itirazla karşılaşacağım. Öğrencilerimizin, ancak üç yıl olduğu söylenecek, uzmanlık dallarındaki programların şimdiden, bu öğrencilerin bütün vaktini alacak kadar dolu olduğu belirtilecektir. Şimdiki derslerin üçte iki oranında indirilmesi, eğitimin ereğini

tamamiyle ortadan kaldıracak bir üstünlüğe götürmeyecek midir? Önerdiğim bu ereğe doğru gitmek istersek, öğrencilerimiz, eninde sonunda bu üç konuda yüzeyde kalacak bilgiler edinip kalmayacaklardır? Az da olsa gereği gibi hiçbirini kavrayamamış olmayacaklardır?

Bu itiraz pek önemlidir ama, kanımınca, birbirine bağlı iki yanlış düşünceye dayanmaktadır. Bu yanlış düşüncelerin ilki, -sözlerimin başında belirttiğim gibi, - bir konudaki eğitimin ereğini o konuya giren birtakım bilgileri öğretmek diye anlamak gerektiği inancıdır. İkincisi de, bu inancın bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır: Bir konuda eğitimi sağlayacak derslerin, "bütün alanı kaplama" denen bir şeyi sağlaması gerektiği inancı... Bu da, konunun her parçası yahut her görünümü üzerine bilgi sağlamak anlamına gelmektedir; verilen bilginin niceliğini de öğrencinin sorguma yeteneği, bir de, bu işe ayrılan zaman sınırlayacaktır. Beowulf'tan Eliot'a değin İngiliz edebiyatını, Caesar'dan Churchill'e değin İngiliz tarihini yahut Platon'dan Wittgenstein'e değin felsefeyi kavrayabilmek için, üç yıl, gerçekten pek az bir zamandır. Bu yetmiyormuş gibi, -felsefe yapıtlarını incelemenin ereği üzerine söylediklerim doğru ise-, bu yapıtlar epey derinlemesine incelenmelidir. Ülkücülük (Idealism), Gerçekçilik (Realism), Hegelcilik yahut Varoluşçuluk (Existentialism) gibi birtakım felsefe "davranış"larının kısa bir özetini öğrenmek hiçbir işe yarayacaktır; öğrencinin gereksediği şey, bir sürü işliğe şöyle bir göz atmak değil, bunların gereçlerini kendi hesabına kullanmaktır. Üç yıllık bir öğrenimin üçte birinde böyle bir iş nasıl başarılabilir?

(Arkası var)

Yitikten Ders

Hüseyin CÖNTÜRK

Gün olur şairleri kıskanırım. Ama yalnız büyüklerini değil: Onları herkes kıskanabilir. Şu bir iki şiir yazıp da çekilip giden şairlere kadar kıskandığım olur. Ne mutlu değil mi onlara, bütün bu şairlere, derim, başarsalar da başarmasalar da, yaratıcılık yolunda boy göstermişlerdir.

Böyle duyduğum ve düşündüğüm içindir ki şairlere saygım büyüktür.

Beğendiğim şairlere saygıdan başka bir de sevgi duyarım. Beğenmediklerimin karşısında ise üzüntü duyarım: öyle ya, o kadar umutlar, emekler boşa gitmiştir.

Şairlerin hepsini de "iddialı" saymak hoşuma gider. Bu, herhalde, onlara önem verdiğim, şiiri önemseydiğim içindir. Büyük ya da küçük bütün şairler iddialıdır, aralarındaki ayırım olsa olsa iddialarının koyuluğundadır, derim.

En az iddialı olanlar bir kaç şiir yayımlayıp da çekilen heveslilerdir. Bunlar, bir kazadan sonra ölüleri karaya vurmaya, bunun için de adları bilinmeyen talih-sizlere benzetilebilir.

Şiiri hevesten çok köklü bir eğilim so-

nucu benimseyenler ise direnirler, kolay kolay sahneyi bırakıp gitmezler. İnsan bunların bazılarını hayran olur, bazılarına acır.

Hayran olur, çünkü direttikleri, diretebildikleri için az çok başarıya ulaşabilmişlerdir. Az çok adları duyulur duruma gelerek emellerine kavuşur gibi olmuşlardır. Bir kısmı da büyük şair olmuştur.

Acır, çünkü yanlış bir yolda, başarı elde edemeyecekleri bir yolda olduklarını anlayamıyarak, sezemiyerek ömür harcamışlardır. Adları çağlarında duyulmamış değildir şüphesiz. Ama görgüsüz bir diretmenin kurbanı oldukları için arkadan gelecek kuşaklarca hevesliler kümesindekilerden daha fazla talihli sayılmaları ihtimali yok gibidir.

Şiir yayımlamada diretmek, şiirlerin değeri ne olursa olsun, iddiada bir fazlalığa işaret olur.

Bu diretenler arasında bir de kitap çıkartanlar olur: iddia daha da artmıştır.

Bir şair ilk kitabını çıkardı mı, sevinçim az olmaz. Sevinirim, çünkü bilirim ki on kitaptan belki sekizinin şairi, kitabını çıkarttıktan sonra, sahneden çekilecektir. Yani artık diretmeyecektir. Bu gibiler karşısında önceleri duyduğum acıma bir saygıya dönmüş gibidir: Ortahakta kalabalık etmişlerdi, şimdi artık bizi rahatsız etmeyeceklerdir. Zararın neresinden dönülürse kârdır. Üstelik bu serüven sonucu ellerinde bir de "hatıra" kalmıştır. Hem belli olmaz, bir gün bir eleştirmen çıkar da kendilerine lâyet oldukları değeri de verebilir. Bu "umut" da vardır. Öyle sanıyorum ki memleketimizde kitap çıkarma imkânları kolay olsa, bu "hatıra bırakmak kaygusu" ve "keşfedilmek umudu" yüzünden çok daha kitap basılacak ve böylece şiirimiz o oranda kuru kalabalıktan arınacaktır. Burada siz de benim gibi düşünüyorsanız, bir yayımevi kötü bir kitap bastı diye onu kinamamamız, tersine sevinmemiz beklenir.

Bizdeki şairlerin önemli bir kısmı, söz uygunsuz, amatörlerdir. Bunlar, şiire karşı duydukları bağlılıktan yazamazlık edemezler. Ama çokluk kendileri de bilirler ki asıl alanları şiir değildir. Hemen hepsi kültürlü kimselerdir. Sanat ile kültürün ayrı bölmelerde büyütülmediğinden, ve ikisi arasındaki ayırmaların belirli olmadığından olacak, onların kültürü arttıkça şiire bağlılıkları artar denilebilir. "Hatıra" olsun diye kitap çıkardıkları görülürse de çokluk şiirlerini sadece dergilerde yayımlamakla yetinirler.

Amatörlerin şiirleri çokluk aranmaz. Ama varsa yazıları aranır. Nitekim kültürlü oldukları için bunların büyük bir kısmı sanatla ilgili yazılar yazarlar. Eleştirmenlerin bir çoğu bunların içinden çıkar.

Amatörleri, bu duruma göre, az iddialılardan saymak yerinde olur.

Kitap çıkaran ve aynı zamanda sanat üzerinde yazı yazan kültürlü şairlere gelince, bunlar "kendilerine inanmış" olanlardır. Yazdıkları düz yazılarla, doğrudan doğruya ya da dolayısıyla, kendi yazdıkları şiirin savunmasını yaparlar. Buraya kadar saydıklarımız içinde en iddialıları da onlardır.

Geçenlerde çıkan Güneş Rengi Kadeh-

lerle kitabının şairini bu tipe örnek olarak gösterebiliriz.

Bir çoklarının gözünden kaçacaktır bu kitap. Bir çokları da bu son aylarda çıkan **Yerçekimli, Karanfil, Üvercinka ve Galile Denizi** gibi önemli kitaplardan sonra **Kadehler**'nin çıkışını biraz fazla modası geçmiş bulacaklar ve bu yüzden onu önemsemeyeceklerdir.

Doğrusu biz de önemsemiyoruz. Bununla beraber, iki sebep var ki bu kitap üzerinde konuşmaya itiyor bizi. Biri, kitabın iddialı oluşu, ikincisi, onda bir "dekadant" unsuru bulunuşu. (Bu ikincisine başka bir yazı ayırmak niyetindeyiz.)

Çınarlı iddialı bir şair. Çünkü şiirden ne anladığını, hangi şiirin güzel olduğunu birtakım yazılarla açıkça belirtmiş, hemen bütün eleştirel gücünü şiirle ilgili konular üzerinde koyulaştırmıştır. Bu yazıları ve **Kadehler**le okuyanlar hemen görürler ki Çınarlı nazari bir eleştirmen olmaktan çok kendi yazdığı şiirin savunmasını yapan ya da inandığı şiir anlayışına uygun şiirler yazmaya çalışan bir kimsedir.

Çınarlı'nın düz yazıları seçik olarak düşünülebilen ve düşündüklerini seçik bir şekilde belirtmeyi başaran bir kafanın ürünüdür. Bu düşüncelerin değeri ne olursa olsun, son yılların eleştirme tarihi yazılacak olsa, ona da orada bir yer ayrılacaktır herhalde. Çünkü edebiyatta bir görüş kötü ve yitik de olsa, kuvvetler dengesinde rol almışsa mutlaka anılır.

Bizce Çınarlı'nın en önemli özelliği de "yitik bir dâva"nın iddialısı olmak. Öyle sanıyorum ki bugün şiir alanını kaphyan bir çok gençlerin Çınarlı'dan alacak dersleri vardır.

Bugün şiir yazarların büyük bir kısmının kendilerini bir akıma kaptırdıkları, şiirlerini bilinçli olmaktan çok dümen sularına, rasgele duyuş ve atılışlara kapılarak yazdıklarını belki çoğumuz kabul ederiz. Diyoruz ki en az Çınarlı kadar iddialı olmasını beceremiyen şairlerin bir akımın kurulması ve gelişmesinde önemli bir rol oynamaları ihtimali zayıftır. Diyoruz ki bu şairler, Çınarlı gibi, düşünmeye, şiirlerine bir gerekçe ve çıkış noktası hazırlamaya çalışsalar, iyi ederler. Böyle bir işe geçtikleri takdirde bunların önemli bir kısmı bu işi başaramıyacağı için dökülüp gidecek, başaranlar da şiirde tutunma, iyi şair olma şanslarını arttırmış olacaklardır. Her iki hal de sonuç olarak edebiyatımız için hayırlı olmayacak mıdır?

Kaldı ki yeni şairler, iddialı olmak yolunu tutarlarsa, dâvalarının "yitik" soydan olmaması daha muhtemeldir. Çünkü şiirden pek zevk alamaz olmaya başlayanların sayısı çoğalmaktadır. Bu kütlelerin şairi olmak onların elindedir. Hal böyle iken en az Çınarlı kadar diretmez ve gittikleri yolda bilince kavuşmazlarsa, büyük bir fırsat kaçırmış olacaklardır. Bu, çağlarının şairi olmak şerefini kendilerinden sonra gelenlere ya da kendilerinin yazdığı sırada yazan güçlü şairlere kaptırmış olacaklarının, ve kendi adları yerine Çınarlı gibi yitik soluklara ait adların anılacağına işaret olacaktır.

Beynelmülh Sergilerin Bıraktıkları ve Brüksel'in Söyledikleri

Dr. Şevki VANLI

1958 senesinin en mühim olayı, bizce Brüksel sergisidir. Mimariyle yakından alakadar olanlar, daha bunun gibi, hattâ daha mühim sergi tarihleri hatırlarlar. Bu büyük sergiler evvelâ teknik, dolayısıyla de mimarî de yeni hareketlerin gelişmesine vasita olmuş, sonra da cemiyete büyük mimarlar kazandırmıştır. Bu sergilerin en bellibaşlarının mimarlık ve mühendislik tarihine iştirakini anlattıktan sonra Brüksel'in söylediklerine ve bilhassa gelecek senelerde mimaride göstereceği muhtemel inkişaflarına gelelim.

Umumî bilgi aksine, demirin inşaata iştiraki betonarmeden yarım asır kadar öncedir ve 1780 den itibaren kullanılmaya başlanmışsa da mimariye esas girişini 1818 de İngiltere'de John Nash'ın kraliyet pavyonunda yapmıştır. 1851 Londra Sergisi ise dökmeden (bir nevi prefabrikte parçalardan) müteşekkil o zamana kadar tarihin en bol camlı pavyonu (Crystal Palace) mimarının bir dönüm noktası olmuştur. 1854 Monako sergisinde de taklit edilmiş olan bu pavyonun tesirleri büyük mağazalar, umumî mahaller (kütüphane, istasyon v.s.) ve nihayet ikametgâhlarda (Victor Horta, Brüksel) görülmüştür.

Betonarmenin ilk görünüşü ise 1850 Paris sergisinde bir sandal yapısı iledir. Zamanın en ileri çelik inşaat gösterisi Durtet ve Contamin'in muhteşem Makinalar Galerisi pavyonu ve Eiffel Kulesi (1889 Paris Sergisi) ile olmuştur. Bu tarihten itibaren pek sıklaşan sergileri ve hızlanan inkişafı saymakla bitiremeyiz.

1929 Barselona ve 1931 Berlin sergilerinde Mies Van der Rohe; kendi içinde ve dışarıda mekân (Espace) devamlılığını çok güzel temin eden ve (hâlâ öğretici olabilen plânlarıyla modern mimarideki yerini yaptı. 1930 Stocholm Sergisinde ise E. Gunnar Asplund; beton, çelik, saç ve tentelerle, yani değişik bol malzemeyi birlikte güzel kullanmayı öğretti. Finlandiyalı Alvar Aalto 1937 Paris ve 1939 New-York sergilerinde, modern mimarî ahashabın girişini temin etti. Yukardaki misallerde görüldüğü gibi beynelmülh sergiler gerek teknik gerekse mimarî anlayışına çok büyük bağışlarda bulunmuş ve birçok esaslı kıymetleri bize tanıtarak onlardan faydalanmamızı bize sağlamıştır.

Fakat sergilerin etkilerinin her zaman müsbet olduğunu zannetmiyelim. Totaliter memleketlerin iç ve dış politikaları hizmetine giren mimarî, 1930 dan itibaren önemli krizler geçirmeye başlamış ve bunlar sergilere ve bu yoldan da diğer memleketlerin sanatına tesir etmiştir. Sergilerde kuvvet politikası gösterisine iştirak eden başlıca devletler Sovyetler, Almanya ve İtalya idi; imparatorluk sevdasında oldukları için eski imparatorlukların mimarisine özeniyor ve bir nevi klâsiklik yapmaya çalışıyorlardı. 1937 Paris, 1939 New-York sergilerindeki Sovyet pavyonları; 1937 Paris sergisinin Alman pavyonundan pek farklı değildir. 1939 New-York sergisindeki İtalyan pavyonunda eski Romayı

hatırlatmak arzusundadır. İddialı cetvellerden çıkmış bu taş yığınları, zamanımızın dışında kalmalarına rağmen yine de büyük tesirler yapmaya muvaffak olmuştur. Etkilerini Fransa'da, Macaristan'da, daha birçok yerlerde; hattâ cemiyet bünyesinin pek sağlam ve değişik olduğunu iyi bildiğimiz İsviçte dahi görmekteyiz. Türkiye'de bu cereyanın dışında kalamamış ve İstanbul'da Bayezitteki yeni (I) Üniversite binaları, tadile uğrayan Taksim'deki Opera binası gibi birçok misaller vermiştir. Bunun için İtalyanların hazırlamakta oldukları 1942 Roma beynelmülh sergisinin tamamlanamaması sevilincek bir olaydır.

Harpten evvel ve sonra açılmış olup mimariye az veya çok etkileri dokunmuş daha birçok sergiler mevcuttur. Bunlardan bahsetmek ve analizlerini yapmaya Forum sayfalarında imkânlarımız olmadığı için Brüksel evveline umumî bir temas yaparak, bu sergiye geçelim.

Hernekadar harpten sonra açılanlar Brüksel çapında değillerse de, bu harp sonu anlayışını aksettirebiliyorlar. Eskiden iyi mimarının yanında görülen totaliterciliğin yerini; ticarî reklâmcılığın beslediği bir teknik, imkân ve marifet gösterisi almıştır. Çelikten ve bilhassa betonarmeden, mümkün olduğu kadar dikkati çekmesi istenilerek şekillenmiş pavyonlar bütün mimar ve mühendisleri heveslendirmiştir. Böylece, bu egzantriklik merakı hemen diğer mevzularda da tesirini göstermiş, Cenubi Amerikalıların ruhunu da pek okşayan bu basitlik hemen her tarafa sirayet etmiştir. Hakikî fantezi zaman zaman yine kendini göstermekle beraber, ekseriya hiçbir san'at kıymeti olmayan özenişler bile bizleri tesir altında bırakmaya başlamışlardı. Hakikî san'atın rahat ve devamlı heyecanı ile marifetçiliğin âni hayret duygusunun ayırt edilmemesi yüzünden, kiliseler ve hatâ bizdeki takdir toplayan Ankara camisi müsabakasına iştirak eden bazı projeler dahi pavyonculuk marifetçiliği anlayışı ile yapılmıştır.

Mamafih, ticarî anlayışa âlet olan mimarî asrımızın ekonomi-sosyal gidişine ayak uydurması bakımından; daha evvel bahsettiğimiz siyasete âlet olan mimariden biraz daha samimi olduğunu kabul etmek mecburiyetindeyiz fikrindeyim.

Nitekim 1958 Brüksel sergisi de biraz bu anlayışın bir devamı, fakat yorulmuş bir devamıdır. Bütün örtüsü tek bir muazzam konsol-kirişe bağlanan Fransız pavyonu; yine örtüsü, iki çapraz ucundan yukarıya kaldırılmış bir kâğıt parçası gibi olan, Le Corbusier'in Philips pavyonu; Belçikalıların sembolik konsolu v.s. bu harp sonrası anlayışının en iyi ifadelerindedir. Bunların yanında A. B. Devletlerinin oldukça münis, insana yakın fakat Hollivoot tipi binalarına; İngiliz pavyonunun ters ve düz renkli piramitlerden müteşekkil olan fakat fotoğraflardan ne olduğu pek anlaşılamayan girişine; Sovyetlerin prefabrikte hazırlanan, ve bir nevi (yukarıda bahsettiğimiz) (Crystal palace) olan pavyon-

larının mimarileri için pek bir şey söylemeyeceğim.

Bu sergide en enteresan haberleri başta Norveç olmak üzere Baltık memleketleri ve cenumta İtalya ve bir miktar İspanya pavyonları vermektedir. Sergiyi gezenlerin belki de gözünden kaçmış olan bu pavyonlar; büyük bir ihtimalle, Avrupa'nın gelecekteki mimarisinde daha iyi neticelerle karşımıza çıkacak olan bir anlayışın habercileridir. Bu pavyonlardan ve biraz da yazılanlardan şunları anlamaktayız: Avrupalı mimar, mühendisliğin baskısından sıkılmaya başlamıştır. Büyük mühendis Nervi gibi minar ve mühendislikte olağanüstü birkaç kabiliyetin yıkıcı inhisarı, Wright'ın tükenmez fantezisinin başdöndürücü uzaklığı; bugünün mimarisini esaslı bir satürasyona (doymuşluğa) götürdüğü son zamanlarda artık görülmüştü. Mimarî iyice âdilemiş, gına gelen kaset balkon tekrarları (Misal: İstanbul Hiltonu) veya bundan kaçabilmek için şakulî çizgi tekrarları, veya muazzam cam satırlar çaresizliği, iktidarsızlığı örtmeye çalışmıştır. Az miktardaki, kendi kendileriyle samimi olan mimarlar ezici bir bunaltı içinde boğulmaktadır. Şayet Terragni onbeş sene evvel yapmamış olsaydı bu senelerde muhakkak intihar ederdi. Evet, memleketimizde, bizi onların seviyesine indiren kalfa mücadelesi yapılırken; dışarda iyi mimarlar mimariyle mücadele etmektedirler. İşte kocaman Brüksel sergisinin küçük pavyonları, nefes alma imkânlarına doğru bir delik açtılar. Büyük bir mühendislik kabiliyetine ihtiyaç göstermeden, olağanüstü malzeme kullanmadan, gösterişli en ufak lüzumsuz şekile yer vermeden ve nihayet hemen her zaman karşımıza çıkan, âdi plânlı kibrit kutuları olmayan binalar yapmak. İnsanları, bütün ömürleri boyunca bir binayı görmeye mecbur ederken, ne onu günlük heyecanlarla aldatmak ne de fanteziszizliğin tadsızlığına düşürmek hakkında sahip değiliz. Mimarının Fransız pavyonu gibi dramatik bir makineciliğe değil, İspanyol pavyonu gibi, inşaat ve kompozisyon fantezisi bakımından yepyeni, fakat hiç de olağanüstü teknik ve malzemesi olmayan samimi ve hakikî bir araştırmaya ihtiyacı vardır. Mimarının, (Norveç, İsviçre, Avusturya, Finlandiya, Holânda, İtalya ve biraz Yugoslavya pavyonlarında görülen) medeniyet, kültür, terbiye ve hars'a ihtiyacı vardır. Bu küçük devletlerin, büyük milletlerindeki samimiyet; insana yaklaşmakta ve ona devamlı bir neşe verebilmektedir.

Sahip ve Yazı İşleri Müdürü
Nilüfer YALÇIN

Sekreter:

Abdullah F. UZUN

İdarehane: Büyük Han, No. 55

Yenişehir - Ankara

Tel: 26754

Haberleşme Adresi:

Posta Kutusu 131 - Ankara

Dizildiği ve Basıldığı Yer:

Ayyıldız Matbaası — Denizci-

ler Caddesi, Saka Han, Alt Kat

Tel: 17507 — Ankara

(Bu sayı 17 Ekim 1958 tarihinde basılmıştır.)